

ЦАГДААГИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага:

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсруулах дараах хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлага байна.

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д 1.Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.1.1.14-д “Хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, үндэсний хууль тогтоомжийг хүний эрхийн олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэх...”, 4.2.3.11-д “Хууль сахиулагчдын мэргэшил, нийгэм, эдийн засгийн баталгааг сайжруулж, хууль сахиулагч болон хууль сахиулах албаны эрх зүйн байдлыг тодорхойлсон хууль, эрх зүйн орчныг бий болгоно.”, 4.2.3.8-д “Төрийн албаны сургалтын байгууллагын хөтөлбөрийг төрийн албаны шинэчлэлд нийцүүлж, сургалтын байгууллагын чадавхыг бэхжүүлнэ.” гэж тус тус заасан.

1.2.Практик шаардлага

Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ, шаардлага үүссэнийг илтгэх хэд хэдэн практик шаардлага үүссэн байна. Үүнд:

1.Цагдаагийн ерөнхий газрын мэдээллийн санд тулгуурлан хийсэн дүн шинжилгээнээс үзэхэд “сүүлийн 5 жилийн хугацаанд гэмт хэргийн дундаж өсөлт 3.5, зөрчил 9.9 хувийн өсөлттэй байсан бол цаашид хүн ам болон эдийн засаг, эрх зүйн орчны суурь үзүүлэлтүүдийг дагаж гэмт хэрэг, зөрчил ирэх 5 жилд 58.1 хувиар өсөх төлөвтэй байгаа нь нийгмийн хурдацтай хөгжил, бүс нутгийн улс орнуудын үзүүлэх эдийн засгийн болон соёлын нөлөө, хүн амын аж байдалд гарч байгаа өөрчлөлтүүд нь урьдчилан төсөөлөл, таамаглалаас давж байна.

Хууль сахиулж ажиллахад нөлөөлж буй гадаад орчны шинжилгээ буюу системийн динамик судалгаагаар Монгол Улсын нийт хүн ам ирэх 2028 он хүртэл 3,663,149 буюу 2023 онтой харьцуулахад 5.6 хувиар нэмэгдэх тооцоолол гарсан бөгөөд уг хамаарлыг тооцож үзэхэд цагдаагийн байгууллагын одоогийн бүтэц, зохион байгуулалт, арга барилаар ирээдүйд гарах гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэж, иргэдийн аюулгүй тайван байдлыг тогтвортой хангаж ажиллахад ихээхэн хүндрэл сорилттой тулгарна.” гэжээ.

Мөн үндэсний аюулгүй байдал, ард түмний эв нэгдэлд хохирол учруулахуйц эмх замбараагүй байдлыг дэвэргэх гэсэн сонирхол бүхий этгээдүүдэд хуулийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, улс төржүүлэх, хууль сахиулагчдын нийтийн эрх ашгийн төлөө тавьсан шаардлагыг эсэргүүцэх, хууль зөрчих зэрэг үйлдэл гарах болсон.

Цагдаагийн байгууллагын дотоод хяналт шалгалтаар сүүлийн 5 жилд шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүй нөхцөл байдлаас шалтгаалан алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэх үед энгэрийн камер, тээврийн хэрэгсэлд байх камерыг нэмэгдүүлэх, байнга ашиглах зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага үүссэн байна.

2.Монгол Улсын иргэн халдашгүй, чөлөөтэй байх, хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хуулиар хориглосон бөгөөд албадан зогсоох, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зохицуулах ажиллагаа нь Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны А/101 дугаартай тушаалаар баталсан “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах журам”-аар зохицуулагдаж байна.

3.Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.”, Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэж тус тус зохицуулсантай адилтган төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг мөн тодорхой хугацаагаар томилдог, чөлөөлдөг зохицуулалтыг бий болгох шаардлагатай байна.

4.Дэлхий дахинд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, нууц, далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн үйлдлийн арга, зохион байгуулалтын хэлбэрийг илрүүлэх, таслан зогсооход хүндрэл учруулж, нэг улсын хил хязгаараас давж, улс орон дамжин үйлдэгдэх хандлага нэмэгдсэн, хэд хэдэн улсын цагдаагийн байгууллага хамтран гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах хэрэгцээ шаардлага үүссэн, мөн манай улсын иргэдийн гадаад улсад зорчих тоо жил ирэх тусам өсөж байгаатай холбоотойгоор гадаад улсад гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас өртөж хохирох, хууль ёсны эрх ашиг нь зөрчигдөх явдал нэмэгдсээр байна.

Монгол Улсын хэмжээнд 2025 оны жилийн эцсийн цахим орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 14638 буюу өмнөх оноос 12.1 хувиар, мансуурах үедээ үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 324 буюу өмнөх оноос 30.1 хувиар, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 305 буюу өмнөх оноос 21 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байгаа бөгөөд хилийн чанадад сурч, ажиллаж, амьдарч, дамжин өнгөрч буй Монгол Улсын иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах, гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, үндэстэн дамнасан, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, таслан зогсоох чиглэлээр гадаад улсын цагдаа, хууль сахиулах байгууллагатай мэдээ, мэдээлэл шуурхай солилцож, хамтран ажиллах үндсэн үүрэг бүхий цагдаагийн атташе, олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд алба хаагч томилон ажиллуулах шаардлагатай болсон.

5.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх, өнгөрсөн хугацаанд Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж зайлшгүй нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ, шаардлага үүссэн.

Иймд дээр дурдсан бодлогын баримт бичиг туссан зорилт болон цагдаагийн байгууллага хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хүний эрхийг ойлгох, хууль сахиулах ажлын ухагдахуун, ёс зүйг дээшлүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлж хүний эрхийг хөндөх хязгаарлалт, албадлага шаардсан арга хэмжээг зөвхөн хуулиар тогтоох, гадаад улсад байгаа иргэдийнхээ эрх ашгийг хамгаалах хэрэгцээ, шаардлага үүссэн гэж үзэж байна.

Хоёр.Хуулийн төслийн бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ:

Цагдаагийн албаны тухай хууль 2017 онд батлагдсан, 10 бүлэг, 98 зүйлтэй бөгөөд Монгол Улсын цагдаагийн албаны тогтолцоо, үйл ажиллагаа, цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал, цагдаагийн байгууллагад тавих иргэний хяналтын эрх зүйн үндсийг тогтоохтой холбогдсон харилцааг зохицуулдаг.

Дээрх хуульд 20.5, 20.6, 20.7, 20.8, 21.1.17, 36.3, 36.4, 36.5, 36.6, 36.7, 36.8, 55.3, 55.4, 55.5, 55.6, 55.7, 68.10, 69.1.13, 78.3, 82.1.1, 87.13 гэсэн хэсэг, заалт, тайлбар тус тус нэмэх, 14.1.4, 22.2, 23.3, 36, 69.1.5, 87.6, 89.1, 89.2, 93.2 гэсэн зүйл, хэсэг, заалтад тус тус нэмэлт оруулах, 20.1, 22.5, 28.2.1, 30.3, 38.1, 69.1.10, 79.2, 89.2 дахь хэсэг, заалтыг тус тус өөрчилж, 21.1.12, 80.1, 88.3 дахь хэсэг, заалтаас тодорхой үгсийг хасах, 91.1.4 дэх заалтыг хүчингүй болгох, дугаарлалтыг засварлах зэргээр хуулийг боловсронгуй болгоно.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засгийн үр дагавар:

Хуулийн төсөл батлагдсанаар дараах эерэг үр дагавар бий болно гэж үзэж байна;

-Алба хаагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагааг дуу-дүрсний төхөөрөмжөөр баримтжуулах нь гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирсон болон холбогдсон, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг болон тэдний аюулгүй байдлыг хамгаалах боломж нэмэгдэх;

-Тогтвортой удирдлага нь байгууллагын стратегийн зорилго, төлөвлөгөөг илүү үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, эрсдэлүүдтэй тулгарах үед зөв шийдвэр гаргах, алба хаагчдын сэтгэл ханамжийг нэмэгдүүлж, тэдний бүтээмжийг сайжруулах, иргэдийн итгэлийг хүлээх, нийгэмд эерэг нөлөө үзүүлэх, тогтвортой хөгжлийг хангах зэрэг эерэг үр дүн үзүүлэх;

-Хилийн чанадад сурч, ажиллаж, амьдарч, дамжин өнгөрч буй Монгол Улсын иргэдийг гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, үндэстэн дамнасан, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, таслан зогсоох чиглэлээр гадаад улсын цагдаа, хууль сахиулах байгууллагатай мэдээ, мэдээлэл шуурхай солилцож, хамтран ажилласнаар иргэдийн эрх ашиг хамгаалагдана;

-Үндсэн хуульд зааснаар Монгол Улсын иргэн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй бөгөөд хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч баривчлах, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглосон тул журмаар зохицуулагдаж байгаа замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд тусгаснаар хүний эрх, эрх чөлөөг хангагдах нөхцөл бүрдэнэ.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар төсвөөс нэмэлт санхүүжилт шаардагдахгүй, цагдаагийн байгууллага хуулиар хүлээсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаар:

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц болон бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулна.

Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах төсөлтэй холбогдуулан Дипломат албаны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуульд нэмэлт оруулах хуулийн төслийг тус тус дагалдуулан боловсруулна.

ТАНИЛЦУУЛГА

Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт,
өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн
талаар

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.1.1.14-д “Хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, үндэсний хууль тогтоомжийг хүний эрхийн олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэх...”, 4.2.3.11-д “Хууль сахиулагчдын мэргэшил, нийгэм, эдийн засгийн баталгааг сайжруулж, хууль сахиулагч болон хууль сахиулах албаны эрх зүйн байдлыг тодорхойлсон хууль, эрх зүйн орчныг бий болгоно.” гэж тус тус заасан бодлогын зорилт болон хуулийн төсөл боловсруулах хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны тайланг харгалзан Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах төслийг боловсрууллаа.

Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ, шаардлага үүссэнийг илтгэх хэд хэдэн практик шаардлага үүссэн байна. Үүнд:

1.Цагдаагийн ерөнхий газрын мэдээллийн санд тулгуурлан хийсэн дүн шинжилгээнээс үзэхэд “сүүлийн 5 жилийн хугацаанд гэмт хэргийн дундаж өсөлт 3.5, зөрчил 9.9 хувийн өсөлттэй байсан бол цаашид хүн ам болон эдийн засаг, эрх зүйн орчны суурь үзүүлэлтүүдийг дагаж гэмт хэрэг, зөрчил ирэх 5 жилд 58.1 хувиар өсөх төлөвтэй байгаа нь нийгмийн хурдацтай хөгжил, бүс нутгийн улс орнуудын үзүүлэх эдийн засгийн болон соёлын нөлөө, хүн амын аж байдалд гарч байгаа өөрчлөлтүүд нь урьдчилан төсөөлөл, таамаглалаас давж байна.

Хууль сахиулж ажиллахад нөлөөлж буй гадаад орчны шинжилгээ буюу системийн динамик судалгаагаар Монгол Улсын нийт хүн ам ирэх 2028 он хүртэл 3,663,149 буюу 2023 онтой харьцуулахад 5.6 хувиар нэмэгдэх тооцоолол гарсан бөгөөд уг хамаарлыг тооцож үзэхэд цагдаагийн байгууллагын одоогийн бүтэц, зохион байгуулалт, арга барилаар ирээдүйд гарах гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэж, иргэдийн аюулгүй тайван байдлыг тогтвортой хангаж ажиллахад ихээхэн хүндрэл сорилттой тулгарна.” гэжээ.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд иргэн, хуулийн этгээдээс гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 1,513,892 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгаснаас галт зэвсэгтэй холбоотой 499, хутга, мээтэй холбоотой 15,796 гомдол, мэдээлэл тус тус бүртгэгдсэн бөгөөд дээрх хугацаанд алба хаагчдын хууль ёсны шаардлагыг эсэргүүцэж, галт зэвсэг хэрэглэж халдсан 2, хутга хэрэглэж халдсан 29, зэвсгийн чанартай бусад зүйл (чулуу 9, ташуур 3, суран ногт 4, шил, өсгийтэй гутал, мод г.м 5, үл мэдэгдэх шингэн зүйл цацсан 1) хэрэглэж халдсан 22, нийт 53 тохиолдол тус тус байна.

Албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа 1992-2018 онд нас барсан алба хаагчдын мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд гэмт халдлагад өртөж 23 алба хаагч амь насаа алдсанаас 7 алба

хаагч буудуулж, 2 алба хаагч хутгалуулж, 3 алба хаагч бусдад зодуулж, 11 алба хаагч тээврийн хэрэгсэлд дайруулж, чирэгдэж, даруулж нас барсан байна.

Цагдаагийн байгууллагын дотоод хяналт шалгалтаар сүүлийн 5 жилд шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүй.

Энгэрийн камергүй ажиллах нь алба хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг эсэргүүцэх, халдлага үйлдэх нөхцөлийг нэмэгдүүлдэг төдийгүй, дотоод хяналт шалгалтаар бодит үнэнийг тогтооход хүндрэл учруулдаг байна.

Дээрх нөхцөл байдлаас шалтгаалан алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэх үед энгэрийн камер, тээврийн хэрэгсэлд байх камерыг нэмэгдүүлэх, байнга ашиглах зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага үүссэн байна.

2.Монгол Улсын иргэн халдашгүй, чөлөөтэй байх, хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хуулиар хориглосон бөгөөд албадан зогсоох, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зохицуулах ажиллагаа нь Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны А/101 дугаартай тушаалаар баталсан “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах журам”-аар зохицуулагдаж байна.

Иймд журмаар зохицуулж буй албадлагын харилцааг хуульд тусгах замаар Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэх шаардлага үүссэн байна.

3.Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.”, Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэж тус тус зохицуулсантай адилтган төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг мөн тодорхой хугацаагаар томилдог, чөлөөлдөг зохицуулалтыг бий болгох шаардлагатай байна.

4.Дэлхий дахинд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, нууц, далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн үйлдлийн арга, зохион байгуулалтын хэлбэрийг илрүүлэх, таслан зогсооход хүндрэл учруулж, нэг улсын хил хязгаараас давж, улс орон дамжин үйлдэгдэх хандлага нэмэгдсэн, хэд хэдэн улсын цагдаагийн байгууллага хамтран гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах хэрэгцээ шаардлага үүссэн, мөн манай улсын иргэдийн гадаад улсад зорчих тоо жил ирэх тусам өсөж байгаатай холбоотойгоор гадаад улсад гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас өртөж хохирох, хууль ёсны эрх ашиг нь зөрчигдөх явдал нэмэгдсээр байна.

Иймд Цагдаагийн албаны тухай хууль, Дипломат албаны тухай хуульд шаардлагатай нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулах замаар Монгол Улсын иргэд олноор зорчдог, оршин суудаг зарим улс орнуудад цагдаагийн атташе, олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг томилон ажиллуулах замаар Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах шаардлага үүссэн.

Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг төслийг боловсруулж, дараах асуудлыг тусгалаа. Үүнд:

1.Цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг мөн тодорхой хугацаагаар томилдог, чөлөөлдөг зохицуулалтыг бий болгох, цагдаагийн байгууллагын удирдах албан тушаалтныг тогтоосон хугацаанаас өмнө чөлөөлөх зохицуулалтыг;

2.Алба хаагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирсон болон холбогдсон, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг болон тэдний аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор дууны, дүрсний, дуу-дүрсний төхөөрөмжөөр хангах;

3.Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах хуульд заасан үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ зарим тохиолдолд тушаалаар томилсон нутаг дэвсгэрт очиж үүрэг гүйцэтгэхгүй, улмаар хот суурин газарт ажиллах талаар маргаан үүсгэх зэргээр байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаа, хүний нөөцийн бодлого, цагдаагийн алба хаагчийн үйл ажиллагаа, албаны нэр хүндэд сөргөөр нөлөөлөх үйлдэл гаргаж буй тохиолдлыг цагдаагийн алба хаагчийн хориглох зүйлд тооцох шаардлагатай байх тул хөдөлмөрийн маргаан зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих үйлдлийг хязгаарлах зохицуулалтыг;

4.Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар Монгол Улсын иргэн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй бөгөөд хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч баривчлахыг хориглосон тул журмаар зохицуулагдаж байгаа тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг;

5.Гадаадын улс оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийнхээ эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад “цагдаагийн атташе”, мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах;

6.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх тус хуулийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, хэрэгцээ, шаардлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж, Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц болон бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсрууллаа.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар төсвөөс нэмэлт санхүүжилт шаардагдахгүй, цагдаагийн байгууллага хуулиар хүлээсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ.

---o0o---

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

20... оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЦАГДААГИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай хэсэг, заалт, тайлбар нэмсүгэй:

1/20 дугаар зүйлийн 20.5, 20.6, 20.7, 20.8 дахь хэсэг:

“20.5.Цагдаагийн төв байгууллагын даргыг дараах тохиолдолд үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө:

20.5.1.биеийн эрүүл мэндийн байдлын улмаас үүрэгт ажлаа гүйцэтгэх боломжгүй болсон;

20.5.2.өөрийн санаачилгаар цагдаагийн албанаас чөлөөлөгдөх хүсэлт гаргасан;

20.5.3.бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсон.

20.6.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдож, шүүхийн шийтгэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон бол энэ өдрөөс эхлэн түүнийг албан тушаалаас нь чөлөөлсөнд тооцно.

20.7.Энэ хуульд зааснаас бусад үндэслэлээр цагдаагийн төв байгууллагын даргыг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөхийг хориглоно.

20.8.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга нөхөн томилогдвол тэдгээрийн бүрэн эрх нь томилогдсон өдрөөс эхлэн энэ хуулийн 20.1-т заасан бүрэн эрхийн хугацаа дуустал үргэлжилнэ.”.

2/21 дүгээр зүйлийн 21.1.17 дахь заалт:

“21.1.17.гадаад улсад цагдаагийн атташе томилох, эгүүлэн татах саналыг гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх;”.

3/36 дугаар зүйлийн 36.3, 36.4, 36.5, 36.6, 36.7, 36.8 дахь хэсэг:

“36.3.Цагдаагийн алба хаагч дараах тохиолдолд замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулна:

36.3.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд заасан төрийн тусгай хамгаалалтад байх албан тушаалтан, иргэн замын хөдөлгөөнд оролцоход;

36.3.2.замын хөдөлгөөнд оролцогчдод аюултай нөхцөл байдал үүсэхэд;

36.3.3.олон нийтийг хамарсан арга хэмжээ зохион байгуулахад;

36.3.4.зам тээврийн осол, жагсаал, цуглаан, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүссэн, байгалийн гамшиг, гал түймэр, эрэн сурвалжлах ажиллагаа, хойшлуулшгүй тохиолдол зэрэг шаардлагатай үед;

36.3.5.тусгай дуут болон гэрлэн дохио ажиллуулан хойшлуулшгүй албан үүргээ гүйцэтгэж байгаа тээврийн хэрэгсэл, эсхүл цуваа өнгөрөхөд.

36.4.Замын хөдөлгөөнд техник, хэрэгсэл гэмтсэн, эсхүл авто замын уулзвар, гарц, төмөр замын гарам, зорчих хэсгийн шаардлагатай хэсэгт түгжрэл саатал үүссэн тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч биечлэн зохицуулж болно.

36.5.Энэ хуулийн 36.1, 36.3-д зааснаас бусад тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулахыг хориглох бөгөөд замын хөдөлгөөнд оролцогчдод хяналт тавьж ажиллана.

36.6.Замын хөдөлгөөний дараах байдлаар зохицуулна:

36.6.1.түр тэмдэг, тэмдэглэл, хаалт, хашилт, гэрлэн дохио, телекамерын удирдлага бүхий нэгдсэн систем, тусгай дуут болон гэрлэн дохиогоор тоноглогсон автомашин, чанга яригч хэрэгсэл зэрэг техник, хэрэгсэл ашиглан;

36.6.2.Замын хөдөлгөөний дүрэмд заасны дагуу албан хаагч биечлэн гар, дохиурын хөдөлгөөн, биеийн байрлалаар.

36.7.Хуулийн этгээд өөрийн эзэмшлийн зам, талбайд энэ хуулийн 36.6.2 дахь хэсэгт заасан зохицуулалтыг хийж болно.

36.8.Харанхуй буюу үзэгдэх орчин хангалтгүй нөхцөлд гэрэлтдэг дохиуртай, гэрэл ойлгогч бүхий хантаазтай, бусад нөхцөлд дохиур, эсхүл биеийн байрлал, гарын хөдөлгөөнөөр замын хөдөлгөөн зохицуулж болно.”.

4/55 дугаар зүйлийн 55.3, 55.4, 55.5, 55.6, 55.7 дахь хэсэг:

“55.3.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсооход дугуйг хагалж хийг гаргах, дугуйн эргэлтийг сааруулах, дугуйг түгжиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах зориулалт бүхий төхөөрөмж, боломжит эд зүйл, албаны тоноглол бүхий тээврийн хэрэгслийг ашиглана.

55.4.Тээврийн хэрэгслийг дараах байдлаар албадан зогсооно:

55.4.1.тээврийн хэрэгсэлтэй зэрэгцэн очиж зогсох дохио өгч, хашиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах;

55.4.2.дугуй хагалах зориулалттай багажаар зугтаж яваа чиглэлийг хааж тавих;

55.4.3.том оврын тээврийн хэрэгсэл, эсхүл хаалт, саад хийх боломжит эд зүйл;

55.4.4.дугуйны эргэлтийг сааруулах, түгжих зориулалт бүхий төхөөрөмж ашиглан хөдөлгөөнийг хязгаарлах.

55.5.Цагдаагийн алба хаагч нь тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоохдоо боломжтой бүх тохиолдолд зугтсан тээврийн хэрэгслийн төрөл, улсын дугаар, өнгө, явсан чиглэл болон бусад шаардлагатай мэдээллийг харьяалах албан тушаалтанд даруй мэдэгдэнэ.

55.6.Энэ хуулийн 55.4.3 дахь хэсэгт заасан хаалт, саад тавихдаа том оврын тээврийн хэрэгслийн бүхээг, түүний тэвш, чиргүүл дээр хүн байлгахыг хориглоно.

55.7.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох үед хүн, хуулийн этгээдэд учирсан хохирлыг гэм буруутай этгээд хариуцна.”.

5/68 дугаар зүйлийн 68.10 дахь хэсэг:

“68.10.Үзэл бодлоо илэрхийлэх, үг хэлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ албаны хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахад чиглэсэн арга хэмжээ төлөвлөх, зохион байгуулах, тэдгээрт оролцохоос татгалзах үүрэгтэй.”.

6/69 дүгээр зүйлийн 69.1.13 дахь заалт:

“69.1.13.хөдөлмөрийн маргаан зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих;”.

7/78 дугаар зүйлийн 78.3 дахь хэсэг:

“78.3.Олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд албан ажлын хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн цагдаагийн алба хаагчийг томилон ажиллуулж болно.”.

8/82 дугаар зүйлийн 82.1.1 дэх заалтын тайлбар:

“Тайлбар: “Ноцтой зөрчил” гэж Төрийн албаны тухай хууль, энэ хуульд заасан алба хаагчийн хориглох зүйлийг зөрчсөн, эсхүл бусдын эрх, эрх чөлөөнд хууль бусаар халдаж, хууль, ёсны ашиг сонирхолд сөргөөр нөлөөлөх үр дагавар бий болгосон, эсхүл сахилгын шийтгэлгүйд тооцох хугацаа өнгөрөөгүй байхад хууль тогтоомж, ёс зүй, сахилгын дүрмээр тогтоосон хэм хэмжээг 2 буюу түүнээс дээш удаа зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг ойлгоно.”.

9/87 дугаар зүйлийн 87.13 дахь хэсэг:

“87.13.Цагдаагийн атташегаар болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд томилогдон үүрэг гүйцэтгэж байгаа алба хаагчийн цалин хөлсийг Дипломат албаны тухай хуулийн 19.1-д зааснаар тооцож, нэмэгдлийг энэ хуульд зааснаар цагдаагийн байгууллага олгоно.”.

2 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.4 дэх заалтын “үйл ажиллагаанд” гэсний дараа “инновац,” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.2 дахь хэсгийн “мэдүүлэг өгөхгүй байх” гэсний дараа “, хууль зүйн туслалцаа авах” гэж, 23 дугаар зүйлийн 23.3 дахь хэсгийн “байрлахыг” гэсний дараа “, эсхүл эрх бүхий байгууллагад хамт очихыг” гэж, 36 дугаар зүйлийн “хаах” гэсний дараа “, замын хөдөлгөөн зохицуулах” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.5 дахь заалтын “хувцас өмссөн” гэсний дараа “, тээврийн хэрэгсэл жолоодох” гэж, 87 дугаар зүйлийн 87.6 дахь хэсгийн “хотын дотор цагдаагийн байгууллагад,” гэсний дараа “түүнчлэн цагдаагийн атташе болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.1 дэх хэсгийн “хангах үүргийг” гэсний дараа “тухайн аймаг, сумын Засаг дарга болон” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “суманд” гэсний дараа “болон суурин бус газарт” гэж, 93 дугаар зүйлийн 93.2 дахь хэсгийн “тусгай хэрэгсэл,” гэсний дараа “дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэг хийх техник, хэрэгсэл,” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсгийн “дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар” гэснийг “Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.5 дахь хэсгийн “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлэх үүрэгтэй.” гэснийг “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлж, итгэл төрүүлэхүйц байдлаар харилцах үүрэгтэй.”, 28 дугаар зүйлийн 28.2.1 дэх заалтын “гэмт хэргийг” гэснийг “гэмт хэрэг, зөрчлийг” гэж, 30 дугаар зүйлийн 30.3 дахь хэсгийн “үйлдэнэ.” гэснийг “үйлдэж, гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжгүй бол даруй буцаан хүлээлгэн өгнө.” гэж, 38 дугаар зүйлийн 38.1 дэх хэсгийн “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн” гэснийг “мөрдөгч, эрх бүхий албан тушаалтны” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.10 дахь заалтын “ажил хаях,” гэснийг “ажлын байр, хариуцсан ажил, үүргээ дур мэдэн орхих, ажил таслах, ажил хаях, эсхүл” гэж, 79 дүгээр зүйлийн 79.2 дахь хэсгийн “албан тушаал” гэснийг “албан тушаалын ангилал, зэрэглэл харгалзахгүйгээр” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “урамшлыг” гэснийг “тэтгэмжийг”, “урамшил” гэснийг “тэтгэмж” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1.12 дахь заалтын “дээд цолноос бусад” гэснийг, 80 дугаар зүйлийн 80.1 дэх хэсгийн 80.1.1 дэх заалтын “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор,” гэснийг, 88 дугаар зүйлийн 88.3 дахь хэсгийн “дээд цолтой алба хаагчийн дүрэмт хувцасны загварыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, цагдаагийн бусад” гэснийг тус тус хассугай.

5 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 91 дүгээр зүйлийн 91.1 дэх хэсгийн 91.1.4 дэх заалтыг хүчингүй болсонд тооцугай.

6 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн “21.1.17” дахь заалтын дугаарыг “21.1.18” гэж, 69 дүгээр зүйлийн “69.1.13” дахь заалтын дугаарыг “69.1.14” гэж, 91 дүгээр зүйлийн “91.1.5” дахь заалтын дугаарыг “91.1.4” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

7 дугаар зүйл.Энэ хууль нь 2026 оны ... дугаар сарын ...-ны өдрөөс дагаж мөрдөнө.

ГАРЫН ҮСЭГ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

20... оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ДИПЛОМАТ АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Дипломат албаны тухай хуульд дараах заалт нэмсүгэй.

1/13¹ дугаар зүйлийн 13¹.2.9 дэх заалт:

“13¹.2.9.цагдаагийн атташе;”.

2 дугаар зүйл. Дипломат албаны тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.4 дэх хэсгийн “Цэргийн” гэсний дараа “болон цагдаагийн” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл. Дипломат албаны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.4 дэх хэсгийн “цэргийн алба хаагчийн хувьд” гэснийг “цэрэг, цагдаагийн алба хаагчийн хувьд” гэж өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл. Дипломат албаны тухай хуулийн 13¹ дугаар зүйлийн “13¹.2.9, 13¹.2.10, 13¹.2.11, 13¹.2.12” дахь заалтуудын дугаарыг “13¹.2.10, 13¹.2.11, 13¹.2.12, 13¹.2.13” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

5 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс дагаж мөрдөнө.

ГАРЫН ҮСЭГ

ЦАГДААГИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН БОЛОН ДАГАЛДАХ БУСАД ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА, ТАЙЛБАР

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ.” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого”-ын 7.3 дахь зорилтын I үе шатын 1-д “Хууль сахиулах болон тусгай чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын зохион байгуулалт, үүрэг гүйцэтгэх чадавхыг хүн амын бүлгүүдийн ялгаатай хэрэгцээ, нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн хөгжүүлнэ.”, 2-д “Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх хууль, эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгож, иргэдийг гэмт хэрэгт өртөх, хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, түүнтэй тэмцэх тогтолцоонд инновацад суурилсан техник, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлж, нөлөөллийн арга хэмжээг цогцоор хэрэгжүүлж, урьдчилан сэргийлэх чадавхыг дээшлүүлж, гэмт хэргийн илрүүлэлтийг нэмэгдүүлнэ.”, мөн Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.1.1.14-д “Хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, үндэсний хууль тогтоомжийг хүний эрхийн олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэх...”, 4.2.3.11-д “Хууль сахиулагчдын мэргэшил, нийгэм, эдийн засгийн баталгааг сайжруулж, хууль сахиулагч болон хууль сахиулах албаны эрх зүйн байдлыг тодорхойлсон хууль, эрх зүйн орчныг бий болгоно.” гэж тус тус заасан.

Монгол Улс дэлхий нийтийн чиг хандлагыг баримтлан олон нийтэд түшиглэсэн цагдаагийн шинэчлэлийг шат дараатай хэрэгжүүлж ирсэн бөгөөд Цагдаагийн албаны тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийг 2017 оны 02 дугаар сарын 09-ний өдөр Монгол Улсын Их Хурлаар батлагдсанаас хойш цаг үеийн шаардлагаар 11 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

Тус хуульд цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүрэг, тогтолцоо, удирдлага, түүний бүрэн эрх, байгууллага, алба хаагчийн тодорхой ажиллагаа явуулах журам, албадлагын арга хэмжээг хэрэглэх, үйл ажиллагааны шуурхай, аюулгүй байдлыг хангах, иргэний хяналт, олон нийт цагдаагийн байгууллагын хамтын ажиллагаа, алба хаагчийн эрх зүйн байдал, санхүүжилт зэрэг харилцааг зохицуулж ирсэн.

Иргэдийн амьдралын хэв маяг, соёл, нийгмийн хурдацтай өөрчлөлт, техник, технологийн дэвшил зэрэг хүчин зүйлээс шалтгаалан цагдаагийн байгууллага хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хүний эрхийг хүндэтгэх, тэдний аюулгүй байдлыг хангах, хамгаалах, хууль сахиулах ажлын ухагдахуун, ёс зүйг дээшлүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэх, хүний эрхийг хөндөх хязгаарлалт, албадлага шаардсан арга хэмжээг журмаар зохицуулж байгааг зөвхөн хуулиар тогтоох, гадаад улсад байгаа иргэдийнхээ эрх ашгийг хамгаалах, олон улсын гэрээ, конвенцод тусгагдсан мендезийн зарчмаас хуульд тусгах, ямар ч тохиолдолд дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэг хийж хүний эрхийн аливаа зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хууль сахиулах ижил чиг үүргийн байгууллагууд болох Тагнуулын ерөнхий газар, Авлигатай тэмцэх газар зэрэг байгууллагуудын удирдлагыг тодорхой хугацаагаар томилж, чөлөөлөх зохицуулалттай нийцүүлэх, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн шийдвэртэй холбогдуулан цагдаагийн алба хаагч эвлэлдэн нэгдэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхээ эдлэхдээ хуулиар хүлээсэн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүргээ тасалдуулахгүй байх,

албаны хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахгүй байх зэрэг асуудлыг Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөлд тусган боловсрууллаа.

Нэг.Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийн талаар:

1 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай хэсэг, заалт, тайлбар нэмсүгэй:

1/20 дугаар зүйлийн 20.5, 20.6, 20.7, 20.8 дахь хэсэг:

“20.5.Цагдаагийн төв байгууллагын даргыг дараах тохиолдолд үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө:

20.5.1.биеийн эрүүл мэндийн байдлын улмаас үүрэгт ажлаа гүйцэтгэх боломжгүй болсон;

20.5.2.өөрийн санаачилгаар цагдаагийн албанаас чөлөөлөгдөх хүсэлт гаргасан;

20.5.3.бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсон.

20.6.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдож, шүүхийн шийтгэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон бол энэ өдрөөс эхлэн түүнийг албан тушаалаас нь чөлөөлсөнд тооцно.

20.7.Энэ хуульд зааснаас бусад үндэслэлээр цагдаагийн төв байгууллагын даргыг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөхийг хориглоно.

20.8.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга нөхөн томилогдвол тэдгээрийн бүрэн эрх нь томилогдсон өдрөөс эхлэн энэ хуулийн 20.1-т заасан бүрэн эрхийн хугацаа дуустал үргэлжилнэ.”.

Тайлбар: Цагдаагийн байгууллагыг удирдаж байсан дарга нарын томилгоо Засгийн газрын тэргүүн буюу Ерөнхий сайд солигдох үетэй давхцаж байгаа бөгөөд 1990 оноос хойш энэ 36 жилийн хугацаанд 11 дарга удирдаж байгаа бөгөөд хошууч генерал Б.Пүрэв, Д.Сандаг-Очир нарыг эс тооцвол бусад дарга нар 2.3 жил тус байгууллагыг удирдаж байжээ.

Мөн тус байгууллагын Тэргүүн дэд даргаар 1990 оноос хойш 10 алба хаагч ажиллаж байснаас дундаж хугацаа 2.5 жил, Дэд даргаар 17 алба хаагч ажиллаж байснаас дундаж хугацаа 1.7 жил тус тус байна.

Сүүлийн 36 жилийн хугацаанд цагдаагийн төв байгууллагын удирдлагаар нийт 38 албан тушаалтан томилогдож байсан нь удирдлагын томилгоо тогтворгүй байсныг харуулж байна.

Олон улсад цагдаагийн төв байгууллагын дарга нарыг томилох, чөлөөлөх хугацааг авч үзэхэд АНУ-ын муж улс бүр өөр өөрийн цагдаагийн газар, бүтэцтэй, удирдах дарга нарын дундаж хугацаа 4-5 жил (тусгайлан хуулиар зохицуулаагүй), Австралийн Хамтын Нөхөрлөлийн Улс хуулиар 7 жилээс ихгүй хугацаагаар томилж, чөлөөлдөг, Бүгд Найрамдах Солонгос Улс Ерөнхийлөгчөөс томилдог бөгөөд хугацаа заасан эрх зүйн зохицуулалтгүй, Япон Улс Ерөнхий сайдын зөвшөөрснөөр Нийтийн аюулгүй байдлын Үндэсний комиссоос томилдог бөгөөд тодорхой хугацаа заасан эрх зүйн зохицуулалтгүй байна.

Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.”, Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Авлигатай

тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэж тус тус зохицуулсантай адилтган төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг мөн тодорхой хугацаагаар томилдог, чөлөөлдөг зохицуулалтыг бий болгох шаардлагатай байна.

Тогтвортой удирдлага нь байгууллагын стратегийн зорилго, төлөвлөгөөг илүү үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, эрсдэлүүдтэй тулгарах үед зөв шийдвэр гаргах, алба хаагчдын сэтгэл ханамж, албандаа тууштай байх итгэлийг нэмэгдүүлж, тэдний бүтээмжийг сайжруулах, иргэдийн итгэлийг хүлээх, нийгэмд эерэг нөлөө үзүүлэх, тогтвортой хөгжлийг хангах зэрэг эерэг үр дүн үзүүлнэ.

Хүснэгт 1.Цагдаагийн төв байгууллагыг удирдаж байсан дарга нарын ажилласан хугацааны талаар

№	Цол, нэр	Ажилласан он	Агентлагийг удирдсан хугацаа	Засгийн газар өөрчлөгдсөн эсэх
1.	Хошууч генерал Б.Пүрэв	1990-1996	6 жил	1990-1996 онд МАН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан. 1996-2000 онд АН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан.
2.	Хошууч генерал Ч.Амарболд	1996-1998 1999-2001	2 жил, 2 жил	1996.7.19-1998.4.23-нд М.Энхсайханы Засгийн газар. 1998.4.23-1998.12.09-нд Ц.Элбэгдоржийн Засгийн газар. 1999.7.30-2000.7.26-нд Р.Амаржаргалын Засгийн газар.
3.	Цагдаагийн хурандаа Д.Мөрөн	1998-1999	1 жил	1998.4.23-1998.12.09-нд Ц.Элбэгдоржийн Засгийн газар.
4.	Хошууч генерал Д.Сандаг-Очир	2001-2006 2008-2012	5 жил, 4 жил	2000.7.26-2004.8.20-нд Н.Энхбаярын Засгийн газар. 2007.11.22 – 2009.10.29-нд С.Баярын Засгийн газар.
5.	Хошууч генерал М.Ганболд	2006-2008	2 жил	2006.1.25-2007.11.22-нд М.Энхболдын Засгийн газар.
6.	Бригадын генерал Б.Билэгт	2012-2014	2 жил	2012.8.10-2014.11.5-нд Н.Алтанхуягийн Засгийн газар.
7.	Бригадын генерал	2014-2016	2 жил	2014.11.21-2016.7.7-нд Ч.Сайханбилэгийн Засгийн

	Р.Чингис			газар.
8.	Цагдаагийн хурандаа Ө.Энхтөр	2016.12.28- 2017.10	10 сар	2016.7.7-2017.10.4-нд Ж.Эрдэнэбатын Засгийн газар.
9.	Бригадын генерал С.Баатаржав	2014, 2017-2020	4 жил	2017.10.4-2020, 2020- 2021.1.27-нд У.Хүрэлсүхийн Засгийн газар.
10.	Хошууч генерал Ж.Болд	2020-2023	3 жил	
11.	Бригадын генерал Т.Сүхболд	2023-2025	2 жил	2021.01.27-2025.06.03-нд Л.Оюун-Эрдэний Засгийн газар.
12.	Хошууч генерал Ж.Болд	2025 оноос	-	2025.06.13-2025.03.27-нд Г.Занданшатарын Засгийн газар.

Хүснэгт 2.Цагдаагийн төв байгууллагын Тэргүүн дэд дарга нарын ажилласан хугацааны талаар

№	Цол, нэр	Ажилласан он	Ажилласан хугацаа	Засгийн газар өөрчлөгдсөн эсэх
1.	Цагдаагийн хурандаа Н.Гаравсүрэн	1991-1995	4 жил	1990-1996 онд МАН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан.
2.	Бригадын генерал А.Дулаанжаргал	2006-2012	6 жил	2006.1.25-2007.11.22-нд М.Энхболдын Засгийн газар.
3.	Цагдаагийн хурандаа Ш.Ганболд	2012-2013	1 жил	2012.8.10-2014.11.5-нд Н.Алтанхуягийн Засгийн газар.
4.	Тэргүүн дэд комиссар Ж.Ганбаатар	2014-2015	1 жил	2014.11.21-2016.7.7-нд Ч.Сайханбилэгийн Засгийн газар.
5.	Цагдаагийн хурандаа Ц.Батсүх	2015-2016	1 жил	
6.	Бригадын генерал П.Батбаатар	2016-2017	1 жил	2016.7.7-2017.10.4-нд Ж.Эрдэнэбатын Засгийн газар.
7.	Бригадын генерал Р.Отгонжаргал	2017-2020	3 жил	2017.10.4-2020, 2020- 2021.1.27-нд У.Хүрэлсүхийн Засгийн газар. 2021.01.27-2025.06.03-нд
8.	Бригадын генерал Ц.Ням-Очир	2020-2025	5 жил	

				Л.Оюун-Эрдэний Засгийн газар.
9.	Цагдаагийн хурандаа Б.Ганчулуун	2025-2026	7 сар орчим	2025.06.13-2025.03.27-нд Г.Занданшатарын Засгийн газар.
10.	Цагдаагийн хурандаа Ж.Батбаатар	2026 оноос	-	2025.04.04-ний өдрөөс Н.Учралын Засгийн газар.

Хүснэгт 3.Цагдаагийн төв байгууллагын Дэд дарга (Хяналт шалгалт, захиргаа хариуцсан) нарын ажилласан хугацааны талаар

№	Цол, нэр	Ажилласан он	Ажилласан хугацаа	Засгийн газар өөрчлөгдсөн эсэх
1.	Цагдаагийн хурандаа Д.Алтангэрэл	1990-1996	6 жил	1996-2000 онд АН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан.
2.	Цагдаагийн хурандаа Д.Базаргүр	2000	-	2000.7.26-2004.8.20-нд Н.Энхбаярын Засгийн газар. 2007.11.22 – 2009.10.29-нд С.Баярын Засгийн газар. 2014.11.21-2016.7.7-нд Ч.Сайханбилэгийн Засгийн газар.
3.	Цагдаагийн хурандаа Б.Болдбаатар	2001-2007	6 жил	
4.	Цагдаагийн хурандаа М.Энх-Амгалан	2008-2012	4 жил	
5.	Цагдаагийн хурандаа Н.Амарзаяа	2014	-	
6.	Цагдаагийн хурандаа Д.Эрдэнэбаатар	2015-2015	1 жил	
7.	Цагдаагийн хурандаа Д.Амарсайхан	2014	1 жил	2016.7.7-2017.10.4-нд Ж.Эрдэнэбатын Засгийн газар.
8.	Цагдаагийн хурандаа Ж.Буянбат	2015-2016	1 жил	
9.	Дэд комиссар М.Лувсандорж	2016	1 жил	
10.	Дэд комиссар Ч.Болдбаатар	2016-2017	1 жил	2017.10.4-2020, 2020-
11.	Цагдаагийн хурандаа З.Дашдаваа	2017-2019	2 жил	

12.	Цагдаагийн хурандаа О.Амарсанаа	2021-2022	1 жил	2021.1.27-нд У.Хүрэлсүхийн Засгийн газар.
13.	Цагдаагийн хурандаа П.Оростогоо	2022-2023	1 жил	2021 оноос Л.Оюун-Эрдэний Засгийн газар.
14.	Цагдаагийн хурандаа Т.Ганзориг	2023-2024	1 жил	
15.	Цагдаагийн хурандаа Н.Мөнхзул	2024-2025	1 жил	
16.	Цагдаагийн хурандаа Б.Дэлгэрсайхан	2025-2026	1 жил	2025.06.13-2025.03.27-нд Г.Занданшатарын Засгийн газар.
17.	Цагдаагийн хурандаа Н.Баттөмөр	2026 оноос	-	2025.04.04-ний өдрөөс Н.Учралын Засгийн газар.

2/21 дүгээр зүйлийн 21.1.17 дахь заалт:

“21.1.17.гадаад улсад цагдаагийн атташе томилох, эгүүлэн татах саналыг гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх;”.

Тайлбар: Дипломат албаны тухай хуулийн 16.4-д “Цэргийн атташег гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн холбогдох байгууллагын саналын дагуу томилж, эгүүлэн татна.” гэж заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ын 3.1.1.1-д “Төрийн гадаад бодлого нэгдмэл байх, гадаад харилцаанд үндэсний ашиг сонирхлыг дээдлэх зарчмыг тууштай хэрэгжүүлнэ.” гэжээ.

Дипломат албаны тухай хуульд зааснаар Монгол Улсаас гадаад улсад дипломат албаны шугамаар ажиллах албан хаагч, ажилтныг дараах эрх бүхий албан тушаалтнууд томилж, эгүүлэн татдаг байна.

1-рт, Монгол Улсаас гадаад улсад суух Онц бөгөөд Бүрэн эрхт элчин сайд, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын дэргэд суух Байнгын төлөөлөгчийг болон олон улсын бусад байгууллагын дэргэд суух Байнгын төлөөлөгч нь гадаад улсад суух Онц бөгөөд Бүрэн эрхт элчин сайдын үүргийг хавсран гүйцэтгэх тохиолдолд түүнийг Ерөнхийлөгч;

2-рт, Дээрхээс бусад Олон улсын байгууллагын дэргэд суух Засгийн газрын бүрэн эрхт төлөөлөгчийн газрын тэргүүн, гадаад улсад суух Монгол Улсын Ерөнхий Консулыг Засгийн газар;

3-рт, Дипломат төлөөлөгчийн газарт ажиллах элчин зөвлөх, байнгын төлөөлөгчийн орлогчийг гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн;

4-рт, Цэргийн атташег холбогдох байгууллагын саналын дагуу гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн;

5-рт, бусад дипломат ажилтан, үйлчилгээ, техникийн ажилтныг гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын төрийн нарийн бичгийн дарга;

Үүнээс үзэхэд дипломат албаны шугамаар ажиллах албан хаагч, ажилтныг төрийн гадаад бодлого нэгдмэл байх зарчмын хүрээнд Гадаад хэргийн яам, Засгийн газар, Ерөнхийлөгч томилж, чөлөөлж байна гэж үзэхээр байна.

Иймд гадаад улсад цагдаагийн атташе томилох, эгүүлэн татах саналыг гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх зохицуулалтыг нэмж тусгаснаар цагдаагийн төв байгууллагын даргын оролцоо, бүрэн эрхийг хуульчлан тодорхой болгож, эрх хэмжээний давхардал, ойлгомжгүй байдлыг арилгах, дипломат болон цагдаагийн байгууллагын хамтын ажиллагаа нэгдсэн бодлогоор хэрэгжих зэрэг ач холбогдолтой.

3/36 дугаар зүйлийн 36.3, 36.4, 36.5, 36.6, 36.7, 36.8 дахь хэсэг:

“36.3.Цагдаагийн алба хаагч дараах тохиолдолд замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулна:

36.3.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд заасан төрийн тусгай хамгаалалтад байх албан тушаалтан, иргэн замын хөдөлгөөнд оролцоход;

36.3.2.замын хөдөлгөөнд оролцогчдод аюултай нөхцөл байдал үүсэхэд;

36.3.3.олон нийтийг хамарсан арга хэмжээ зохион байгуулахад;

36.3.4.зам тээврийн осол, жагсаал, цуглаан, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүссэн, байгалийн гамшиг, гал түймэр, эрэн сурвалжлах ажиллагаа, хойшлуулшгүй тохиолдол зэрэг шаардлагатай үед;

36.3.5.тусгай дуут болон гэрлэн дохио ажиллуулан хойшлуулшгүй албан үүргээ гүйцэтгэж байгаа тээврийн хэрэгсэл, эсхүл цуваа өнгөрөхөд.

36.4.Замын хөдөлгөөнд техник, хэрэгсэл гэмтсэн, эсхүл авто замын уулзвар, гарц, төмөр замын гарам, зорчих хэсгийн шаардлагатай хэсэгт түгжрэл саатал үүссэн тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч биечлэн зохицуулж болно.

36.5.Энэ хуулийн 36.1, 36.3-д зааснаас бусад тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулахыг хориглох бөгөөд замын хөдөлгөөнд оролцогчдод хяналт тавьж ажиллана.

36.6.Замын хөдөлгөөний дараах байдлаар зохицуулна:

36.6.1.түр тэмдэг, тэмдэглэл, хаалт, хашилт, гэрлэн дохио, телекамерын удирдлага бүхий нэгдсэн систем, тусгай дуут болон гэрлэн дохиогоор тоноглогсон автомашин, чанга яригч хэрэгсэл зэрэг техник, хэрэгсэл ашиглан;

36.6.2.Замын хөдөлгөөний дүрэмд заасны дагуу албан хаагч биечлэн гар, дохиурын хөдөлгөөн, биеийн байрлалаар.

36.7.Хуулийн этгээд өөрийн эзэмшлийн зам, талбайд энэ хуулийн 36.6.2 дахь хэсэгт заасан зохицуулалтыг хийж болно.

36.8.Харанхуй буюу үзэгдэх орчин хангалтгүй нөхцөлд гэрэлтдэг дохиуртай, гэрэл ойлгогч бүхий хантаазтай, бусад нөхцөлд дохиур, эсхүл биеийн байрлал, гарын хөдөлгөөнөөр замын хөдөлгөөн зохицуулж болно.”.

4/55 дугаар зүйлийн 55.3, 55.4, 55.5, 55.6, 55.7 дахь хэсэг:

“55.3.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсооход дугуйг хагалж хийг гаргах, дугуйн эргэлтийг сааруулах, дугуйг түгжиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах зориулалт бүхий төхөөрөмж, боломжит эд зүйл, албаны тоноглол бүхий тээврийн хэрэгслийг ашиглана.

55.4.Тээврийн хэрэгслийг дараах байдлаар албадан зогсооно:

55.4.1.тээврийн хэрэгсэлтэй зэрэгцэн очиж зогсох дохио өгч, хашиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах;

55.4.2.дугуй хагалах зориулалттай багажаар зугтаж яваа чиглэлийг хааж тавих;

55.4.3.том оврын тээврийн хэрэгсэл, эсхүл хаалт, саад хийх боломжит эд зүйл;

55.4.4.дугуйны эргэлтийг сааруулах, түгжих зориулалт бүхий төхөөрөмж ашиглан хөдөлгөөнийг хязгаарлах.

55.5.Цагдаагийн алба хаагч нь тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоохдоо боломжтой бүх тохиолдолд зугтсан тээврийн хэрэгслийн төрөл, улсын дугаар, өнгө, явсан чиглэл болон бусад шаардлагатай мэдээллийг харьяалах албан тушаалтанд даруй мэдэгдэнэ.

55.6.Энэ хуулийн 55.4.3 дахь хэсэгт заасан хаалт, саад тавихдаа том оврын тээврийн хэрэгслийн бүхээг, түүний тэвш, чиргүүл дээр хүн байлгахыг хориглоно.

55.7.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох үед хүн, хуулийн этгээдэд учирсан хохирлыг гэм буруутай этгээд хариуцна.”.

Тайлбар: Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйл “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...”, 18-д “улсынхаа нутаг дэвсгэрт чөлөөтэй зорчих, түр буюу байнга оршин суух газраа сонгох, гадаадад явах, оршин суух, эх орондоо буцаж ирэх эрхтэй. Гадаадад явах, оршин суух эрхийг үндэсний болон хүн амын аюулгүй байдлыг хангах, нийгмийн хэв журмыг хамгаалахын тулд зөвхөн хуулиар хязгаарлаж болно.” гэж тус тус хуульчилсан.

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хуулийн 8.3-д “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах зөрчлийн бүртгэлийн оноо тооцох журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэж заасны дагуу дараах журам батлагджээ.

Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны А/101 дугаартай тушаалаар баталсан “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах журам”. Үүнд:

-Эргүүлийн чиглэлийн бүсийг тогтоох, хяналт тавих арга, хэлбэр, зам, замын байгууламж, замын хөдөлгөөн зохион байгуулах техник хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэлд хяналт тавих, зөрчлийг бүртгэж, шийдвэрлэх, зам тээврийн ослын газрыг хамгаалах, тээврийн хэрэгслийг дайчлах, албадан зогсоох, эрэн сурвалжлах, тээврийн хэрэгслийг түр саатуулах, зөөж шилжүүлэх, замын хөдөлгөөнд хяналт тавихад хөтлөх бүртгэл, судалгаа хийхтэй холбоотой харилцааг зохицуулахаар заасан.

Үүнээс үзэхэд Монгол Улсын Үндсэн хуульд хүнийг хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглосон бөгөөд замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалт нь журмаар зохицуулж байсныг өөрчилж, хуульд тусгах шаардлагатай байна.

5/68 дугаар зүйлийн 68.10 дахь хэсэг:

“68.10.Үзэл бодлоо илэрхийлэх, үг хэлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ албаны хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахад чиглэсэн арга хэмжээ төлөвлөх, зохион байгуулах, тэдгээрт оролцохоос татгалзах үүрэгтэй.”.

Тайлбар: Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн 2024 оны 03 дугаартай тогтоолоор Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 69 дүгээр зүйлийн 69.1.8 дахь заалтын “..., үйлдвэрчний эвлэлийн ..., үйлдвэрчний эвлэлийн ...” гэсэн нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 10 дахь заалтын холбогдох хэсгийг зөрчсөн гэж хүчингүй болгосон.

Дээрх хэсгийг нэмснээр цагдаагийн алба хаагч үйлдвэрчний эвлэлд эвлэлдэн нэгдэх, цалин хөлс, нийгмийн хамгааллын асуудлаар үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхээ хэрэгжүүлэхдээ

байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахгүй байх, хуульд заасан гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргээ тасралтгүй хэрэгжүүлэх юм.

6/69 дүгээр зүйлийн 69.1.13 дахь заалт:

“69.1.13.хөдөлмөрийн маргаан зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих;”

Тайлбар: Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах хуульд заасан үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ зарим тохиолдолд алба хаагч тушаалаар томилсон нутаг дэвсгэрт очиж үүрэг гүйцэтгэхгүй, улмаар хот суурин газарт ажиллана гэж маргаан үүсгэх зэргээр байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаа, хүний нөөцийн бодлого, цагдаагийн алба хаагчийн үйл ажиллагаа, албаны нэр хүндэд сөргөөр нөлөөлөх үйлдэл гаргаж буй тохиолдлыг цагдаагийн алба хаагчийн хориглох зүйлд тооцох шаардлагатай байх тул хөдөлмөрийн маргаан зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих үйлдлийг хязгаарлах тусгах шаардлага үүссэн.

Цагдаагийн албаны тухай хуульд зааснаар сахилгын хариуцлага хүлээлгэсэн тохиолдолд томилогдсон ажилд очихгүй байх, ажил хаяж явах зэрэг 12 тохиолдол гарч байсан. Энэ нь албаны хэвийн үйл ажиллагаа явуулахад хүндрэл учирч байна.

7/78 дугаар зүйлийн 78.3 дахь хэсэг:

“78.3.Олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд албан ажлын хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн цагдаагийн алба хаагчийг томилон ажиллуулж болно.”.

9/87 дугаар зүйлийн 87.13 дахь хэсэг:

“87.13.Цагдаагийн атташегаар болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд томилогдон үүрэг гүйцэтгэж байгаа алба хаагчийн цалин хөлсийг Дипломат албаны тухай хуулийн 19.1-д зааснаар тооцож, нэмэгдлийг энэ хуульд зааснаар цагдаагийн байгууллага олгоно.”.

Тайлбар: 1.Олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага буюу Интерполд цагдаагийн байгууллагаас алба хаагч томилуулан ажиллуулах талаар

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 14.2-д “Цагдаагийн төв байгууллага нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд дараахь үүрэг гүйцэтгэнэ:” гээд 14.2.5-д “олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэх, өөрийн бүрэн эрхэд хамаарах асуудлаар гадаад улсын цагдаагийн байгууллагатай хамтран ажиллах, тэдгээрээс хүлээн авсан мэдээ, мэдээллээр цагдаагийн байгууллагыг хангах;” гэж зохицуулсан.

Дээрх зохицуулалт нь цагдаагийн төв байгууллагын нэг үндсэн үүрэг байхаар заасан бөгөөд уг хуулийн хэрэгжилтийг хангах ажлын хүрээнд Цагдаагийн байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтад хийгдсэн өөрчлөлтөөр Интерполын Үндэсний төв товчоо нь Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын хариуцсан ажлын хүрээнд буюу шууд удирдлага дор тусдаа нэгж болон байгуулагдсан нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх олон улсын хамтын ажиллагааг Интерполын дүрэм, журмуудад нийцэхүйц мөн олон улсын стандарт шаардлагыг хангасан байдлаар зохион байгуулах нөхцөл боломжийг бүрдүүлж өгсөн.

Олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн байгууллагаас алба хаагч томилуулан ажиллуулснаар Монгол Улс олон улсын цагдаагийн хамтын ажиллагааны механизмд идэвхтэй оролцож, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэх боломж бүрдэх, хил дамнасан мансууруулах бодис, хүн худалдаалах, мөнгө угаах зэрэг ноцтой гэмт хэргийг таслан зогсооход олон улсын түвшинд мэдээллийг шуурхай солилцох, гэмт хэрэг үйлдэж гадаадад оргон зайлсан сэжигтэн, яллагдагч, ялтныг эрэн сурвалжлах, баривчлах ажиллагааг шуурхай зохион байгуулах, олон улсын эрүүгийн нөхцөл байдлын талаарх бодит мэдээллээр хангах замаар гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд дэмжлэг

үзүүлэх, Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, хүний эрхэд нийцсэн олон улсын шилдэг туршлага, орчин үеийн техник технологи, арга барилаас суралцах, хууль сахиулах байгууллагуудын хамтын ажиллагааны сүлжээг бэхжүүлэх, цагдаагийн байгууллагыг олон улсад төлөөлөх чадвартай мэргэшсэн боловсон хүчин болох ач холбогдолтой.

8/82 дугаар зүйлийн 82.1.1 дэх заалтын тайлбар:

“Тайлбар: “Ноцтой зөрчил” гэж Төрийн албаны тухай хууль, энэ хуульд заасан алба хаагчийн хориглох зүйлийг зөрчсөн, эсхүл бусдын эрх, эрх чөлөөнд хууль бусаар халдаж, хууль, ёсны ашиг сонирхолд сөргөөр нөлөөлөх үр дагавар бий болгосон, эсхүл сахилгын шийтгэлгүйд тооцох хугацаа өнгөрөөгүй байхад хууль тогтоомж, ёс зүй, сахилгын дүрмээр тогтоосон хэм хэмжээг 2 буюу түүнээс дээш удаа зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг ойлгоно.”.

Тайлбар:

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 82.1-д “Цагдаагийн алба хаагчийг дараахь тохиолдолд цагдаагийн албанаас хална:” гээд 82.1.1-д “өргөсөн тангараг, ёс зүй, сахилгын дүрмийг ноцтой зөрчсөн;” гэж заасан.

Хуульд “ноцтой зөрчил” гэж юуг ойлгохыг тодорхой заагаагүй тохиолдолд тухайн алба хаагчийн гаргасан үйлдэл “ноцтой” мөн эсэхийг тогтоох асуудал нь томилох эрх бүхий албан тушаалтны субъектив үзэмжийн асуудал болон хувирах бөгөөд шүүхийн практикт захиргааны байгууллага “албан ажлын шаардлага” эсхүл “дутагдалтай дүгнэгдсэн” гэх мэт ерөнхий үндэслэлээр шийдвэр гаргах нь буруу бөгөөд тэрхүү зайлшгүй шаардлагаа бодитойгоор нотлох үүрэгтэй болохыг онцолсон байдаг. Ноцтой зөрчлийг тодорхой болгох нь удирдлагын зүгээс эрх мэдлээ урвуулан ашиглаж, алба хаагчийг үндэслэлгүйгээр ажлаас халахаас сэргийлэх, алба хаагчийн хөдөлмөрлөх эрх болон албаны сахилга батын хоорондох эрх зүйн тэнцвэрийг хангахад чухал ач холбогдолтой.

2 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.4 дэх заалтын “үйл ажиллагаанд” гэсний дараа “инновац,” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.2 дахь хэсгийн “мэдүүлэг өгөхгүй байх” гэсний дараа “, хууль зүйн туслалцаа авах” гэж, 23 дугаар зүйлийн 23.3 дахь хэсгийн “байрлахыг” гэсний дараа “, эсхүл эрх бүхий байгууллагад хамт очихыг” гэж, 36 дугаар зүйлийн “хаах” гэсний дараа “, замын хөдөлгөөн зохицуулах” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.5 дахь заалтын “хувцас өмссөн” гэсний дараа “, тээврийн хэрэгсэл жолоодох” гэж, 87 дугаар зүйлийн 87.6 дахь хэсгийн “хотын дотор цагдаагийн байгууллагад,” гэсний дараа “түүнчлэн цагдаагийн атташе болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.1 дэх хэсгийн “хангах үүргийг” гэсний дараа “тухайн аймаг, сумын Засаг дарга болон” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “суманд” гэсний дараа “болон суурин бус газарт” гэж, 93 дугаар зүйлийн 93.2 дахь хэсгийн “тусгай хэрэгсэл,” гэсний дараа “дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэг хийх техник, хэрэгсэл,” гэж тус тус нэмсүгэй.

Тайлбар: Цагдаагийн байгууллага нь өнөөдрийн байдлаар Монгол Улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа 116 хууль, 153 эрх зүйн актын хэрэгжилтийг хангаж, хууль сахиулах чиг үүргийг гүйцэтгэж байгаа бөгөөд гэмт хэрэгтэй тэмцэх үндсэн чиг үүргийн хүрээнд Эрүүгийн хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн 20 бүлэг 213 зүйл 446 хэсэгт заасан гэмт хэргүүдээс Тагнуулын байгууллагад шууд харьяалал тогтоосон 31 зүйл, 1 хэсэг, өөрсдөө илрүүлсэн 4 зүйл, 1 хэсэгт, Авлигатай тэмцэх газарт шууд харьяалал тогтоосон 11 зүйл, өөрсдөө илрүүлсэн 1 зүйлд, Цагдаагийн байгууллага 171 зүйл, 366 хэсэгт тус тус мөрдөн шалгах ажиллагааг явуулж байна.

Зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга нь 17 бүлэг, 255 зүйл, 1058 хэсэг, 908 заалттай бөгөөд тус хуулийн тусгай ангид нийт 2.300 орчим үйлдлийг зөрчилд тооцож, зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд шийтгэл оногдуулахаар байгаа зохицуулсан зөрчлүүдээс Тагнуулын байгууллагын эрх бүхий ажилтан 15 зүйл, 26 хэсэг, 4 заалт,

Авлигатай тэмцэх байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтан 2 зүйл, 5 хэсэг, 3 заалт, цагдаагийн байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтан 82 зүйл, 295 хэсэгт заасан зөрчлийг харьяалан шалгаж, үүнээс 98 зүйлийн 332 хэсэгт хэрэг бүртгэлтийн ажиллагаа явуулж байна.

Мөн үндэсний аюулгүй байдал, ард түмний эв нэгдэлд хохирол учруулахуйц эмх замбараагүй байдлыг дэвэргэх гэсэн сонирхол бүхий этгээдүүдэд хуулийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, улс төржүүлэх, хууль сахиулагчдын нийтийн эрх ашгийн төлөө тавьсан шаардлагыг эсэргүүцэх, хууль зөрчих зэрэг үйлдэл гарах болсон.

Цагдаагийн байгууллагын дотоод хяналт шалгалтын хүрээнд алба хаагчтай холбогдуулан сүүлийн 5 жилд хүн, хуулийн этгээдээс нийт 14,233 алба хаагчид холбогдох 12,750 өргөдөл, гомдол ирүүлснийг хүлээн авч, шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүй нөхцөл байдлаас шалтгаалан алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэх үед энгэрийн камер, тээврийн хэрэгсэлд байх камерыг нэмэгдүүлэх, байнга ашиглах замаар хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага үүссэн.

Энгэрийн камер нь цагдаагийн алба хаагчийн үйлдэл болон иргэдтэй хийсэн харилцааны талаар бодит баримт бүрдүүлж, олон нийтийн болон алба хаагчдын хооронд үүсэж болох зөрчил, маргааныг шийдвэрлэх, олон нийтийн итгэлийг нэмэгдүүлэх, алба хаагчдын үйл ажиллагааг ил тод болгох, мэргэжлийн үйл ажиллагааг сайжруулах, үйлдэгдэж болзошгүй гэмт хэргээс сэргийлэх, сахилга, ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлах, хяналт тавих боломжийг бүрдүүлэхээс гадна хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зэрэг үр дүн гарна.

3 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсгийн “дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар” гэснийг “Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.5 дахь хэсгийн “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлэх үүрэгтэй.” гэснийг “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлж, итгэл төрүүлэхүйц байдлаар харилцах үүрэгтэй.”, 28 дугаар зүйлийн 28.2.1 дэх заалтын “гэмт хэргийг” гэснийг “гэмт хэрэг, зөрчлийг” гэж, 30 дугаар зүйлийн 30.3 дахь хэсгийн “үйлдэнэ.” гэснийг “үйлдэж, гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжгүй бол даруй буцаан хүлээлгэн өгнө.” гэж, 38 дугаар зүйлийн 38.1 дэх хэсгийн “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн” гэснийг “мөрдөгч, эрх бүхий албан тушаалтны” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.10 дахь заалтын “ажил хаях,” гэснийг “ажлын байр, хариуцсан ажил, үүргээ дур мэдэн орхих, ажил таслах, ажил хаях, эсхүл” гэж, 79 дүгээр зүйлийн 79.2 дахь хэсгийн “албан тушаал” гэснийг “албан тушаалын ангилал, зэрэглэл харгалзахгүйгээр” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “урамшлыг” гэснийг “тэтгэмжийг”, “урамшил” гэснийг “тэтгэмж” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

Тайлбар: Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэхийн тулд гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээлэл цуглуулах ажиллагаанд үр дүнтэй ярилцлага хийх Мендезийн зарчмаас хуульд тусгах, цагдаагийн алба хаагчаас эд зүйл, баримт бичиг түр хураан авах тодорхой ажиллагаа явуулахдаа хүний эрхийг хангах үүднээс гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжгүй бол тухайн зүйлийг даруй буцаан өгөх нь хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, хамгаалах, хангах зарчимд нийцүүлэх зорилгоор дээрх өөрчлөлтийг оруулсан.

4 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1.12 дахь заалтын “дээд цолноос бусад” гэснийг, 80 дугаар зүйлийн 80.1 дэх хэсгийн 80.1.1 дэх заалтын “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор,” гэснийг, 88 дугаар зүйлийн 88.3 дахь хэсгийн “дээд цолтой алба хаагчийн дүрэмт хувцасны загварыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, цагдаагийн бусад” гэснийг тус тус хассугай.

5 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 91 дүгээр зүйлийн 91.1 дэх хэсгийн 91.1.4 дэх заалтыг хүчингүй болсонд тооцугай.

Тайлбар: Монгол Улсын Их Хурлаас 2017 онд батлагдсан Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн /Шинэчилсэн найруулга/-аар хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч албан тушаалыг мөрдөгч гэж өөрчилсөн, мөн Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 2020 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн өөрчлөлтөөр “73.1.1.дээд цол: цагдаагийн генерал, цагдаагийн дэслэгч генерал, цагдаагийн хошууч генерал,” гэсэн заалтыг хүчингүйд тооцсон тул дээрх хэсэг, заалтуудыг хассан.

Хоёр.Дипломат албаны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн талаар:

1/13¹ дугаар зүйлийн 13¹.2.9 дэх заалт:

“13¹.2.9.цагдаагийн атташе;”.

2 дугаар зүйл.Дипломат албаны тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.4 дэх хэсгийн “Цэргийн” гэсний дараа “болон цагдаагийн” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Дипломат албаны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.4 дэх хэсгийн “цэргийн алба хаагчийн хувьд” гэснийг “цэрэг, цагдаагийн алба хаагчийн хувьд” гэж өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Дипломат албаны тухай хуулийн 13¹ дугаар зүйлийн “13¹.2.9, 13¹.2.10, 13¹.2.11, 13¹.2.12” дахь заалтуудын дугаарыг “13¹.2.10, 13¹.2.11, 13¹.2.12, 13¹.2.13” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

Тайлбар: Дэлхий дахинд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, нууц, далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн үйлдлийн арга, зохион байгуулалтын хэлбэрийг илрүүлэх, таслан зогсооход хүндрэл учруулж, нэг улсын хил хязгаараас давж, улс орон дамжин үйлдэгдэх хандлага нэмэгдсэн, хэд хэдэн улсын цагдаагийн байгууллага хамтран гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах хэрэгцээ шаардлага үүссэн, мөн манай улсын иргэдийн гадаад улсад зорчих тоо жил ирэх тусам өсөж байгаатай холбоотойгоор гадаад улсад гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас өртөж хохирох, хууль ёсны эрх ашиг нь зөрчигдөх явдал нэмэгдсээр байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2011 оны 10 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлал”-ын 1.3-д “Монгол Улсын аюулгүй байдал, үндэсний язгуур ашиг сонирхлыг олон улсын эрх зүйн хүрээнд улс төр-дипломат аргаар хангах нь гадаад бодлогын тэргүүлэх зорилт мөн.”, 6.25-д “Гадаад байгаа иргэдийнхээ эрх ашгийг хамгаалах бодлогын зорилго нь хилийн чанадад байгаа Монгол Улсын иргэн, хуулийн этгээдийн хууль ёсны эрх, эрх ашгийг хамгаалахад оршино” гэж, 6.27.6-д “Гадаадад зорчиж байгаа иргэдийг хар тамхи, хүний наймаа зэрэг ноцтой гэмт хэрэгт өртөхөөс сэрэмжлүүлэх, ийм төрлийн хэрэгт холбогдож хохирогсдын эрхийг хамгаалах чиглэлээр тухайн улсын болон олон улсын холбогдох байгууллагатай хамтран ажиллах” гэж заасан.

Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ын 3.4.4.1-д “Иргэдийн терроризм, үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, хүчирхийллээс хамгаалагдах нөхцөлийг сайжруулна.”, 3.4.4.3-т “Мансууруулах, сэтгэгцэд нөлөөлөх бодисын эргэлтэд хяналт тавих, хууль бус хэрэглээтэй тэмцэх үндэсний чадавхыг бэхжүүлнэ” гэж, 3.4.4.4-т “Нийгэмд эдгээр гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх талаарх сургалт, сурталчилгааг эрчимжүүлж, олон улсын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлнэ” гэж тус тус зохицуулсан.

Гадаад харилцааны яамны Консулын газрын мэдээллээр 2024 оны гуравдугаар улирлын байдлаар Бүгд Найрамдах Солонгос Улс, Бүгд Найрамдах Турк Улс, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс зэрэг дэлхийн 20 гаруй улсын цагдаа, хууль сахиулах байгууллагад Монгол Улсын 216 иргэн хууль бусаар оршин суух, танхайрах, согтуугаар

тээврийн хэрэгсэл жолоодох, хулгайлах, хүчиндэх, биеэ үнэлэх, хүний амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулах, залилан мэхлэх, мансууруулах, сэтгэгцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, нэвтрүүлэх, замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хууль, журам зөрчих, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх зэрэг гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдон саатуулагдан шалгагдаж байгаа төдийгүй 202 иргэн дээрх төрлийн гэмт хэрэгт шийтгэгдэн 3 сараас 25 жилийн хугацаатай хорих ял эдэлж байна.

Монгол Улсын хэмжээнд 2025 оны жилийн эцсийн цахим орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 14638 буюу өмнөх оноос 12.1 хувиар, мансуурах үедээ үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 324 буюу өмнөх оноос 30.1 хувиар, мансууруулах эм, сэтгэгцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 305 буюу өмнөх оноос 21 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байгаа бөгөөд тухайн төрлийн гэмт хэргийг илрүүлэх, таслан зогсоох чиглэлээр бүс нутгийн төдийгүй олон улсын цагдаа, хууль сахиулах байгууллагуудтай шуурхай, нягт хамтран ажиллах хэрэгцээ шаардлагыг бий болгож байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2002 оны 71 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын Консулын дүрэм”-д заасан Монгол Улсаас гадаад улсад суугаа Консулын төлөөлөгчийн газрын гүйцэтгэх үүргийн хувьд Цагдаагийн атташегийн гүйцэтгэх зарим төрлийн ажил үүрэгтэй давхцаж буй мэт боловч үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, гадаад улсын цагдаа, хууль сахиулах байгууллагатай мэдээ, мэдээлэл шуурхай солилцох замаар таслан зогсоох мэргэшсэн үйл ажиллагаа явуулах, хилийн чанад дахь монгол соёл иргэншлийн өвийг сурвалжлан олох, эх орондоо эгүүлэн залах, буцаан авчрах чиглэлээр хамтран ажиллах, гадаад улсад ажиллаж амьдардаг, суралцдаг, дамжин өнгөрч буй болон аялж буй Монгол Улсын иргэдийг гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх ач холбогдолтой юм.

Америкийн Нэгдсэн Улс, БНХАУ, БНСУ, Япон Улсаас гадаад улсад суугаа Элчин сайдын яаманд “цагдаагийн атташе” томилон ажиллуулах зохицуулалтын талаар судалжээ. Үүнд:

1.АНУ-ын Төрийн департамент (гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн яам)-ын Дипломат байгууллагын аюулгүй байдлын албанаас бүс нутгийн аюулгүй байдлын атташег аюулгүй байдлын чиглэлээрх ажлын туршлага, гадаад хэлний мэдлэг, дипломат байгууллагад ажиллах ур чадварыг нь үнэлж сонгоно.

Сонгогдсон алба хаагчдыг АНУ-ын Төрийн департаментын удирдлага дор гадаад улс дахь АНУ-ын Элчин сайдын яам, консулын газарт тухайн улсын аюулгүй байдлын нөхцөл байдал, дипломат төлөөлөгчийн газрын хэрэгцээ, шаардлагад үндэслэн томилж ажиллуулдаг.

2.Бүгд Найрамдах Солонгос Улс, Япон Улсын хувьд цагдаагийн байгууллагаас гадаад улсад цагдаагийн атташе (police attaché буюу liaison officer) томилохдоо алба хаагчийг дотоод сонгон шалгаруулалтаар сонгож, Гадаад харилцааны яамны мэдэлд түр хугацаагаар шилжүүлэн ажиллуулдаг тогтолцоотой байна.

Тухайлбал, Цагдаагийн ерөнхий газраас цагдаагийн атташегаар ажиллах алба хаагчийн сонгон шалгаруулалтыг урьдчилан зохион байгуулж, мөрдөн шалгах ажиллагаа болон олон улсын хамтын ажиллагааны чиглэлээр ажилласан туршлага, гадаад хэлний мэдлэг, мэргэжлийн ур чадвар зэрэг шалгуурыг харгалзан нэр дэвшигчийг сонгодог.

Үүний дараа сонгогдсон алба хаагчийг Гадаад харилцааны яаманд түр шилжүүлэн, улмаар Гадаад харилцааны яамнаас хүлээн авагч улсын зөвшөөрөл болон тухайн Элчин сайдын яамны саналыг үндэслэн Элчин сайдын яамны хоёрдугаар нарийн бичгийн дарга буюу цагдаагийн атташе албан тушаалд ихэвчлэн 3 жилийн хугацаагаар томилон ажиллуулдаг байна. Томилгооны хугацаа дууссаны дараа тухайн алба хаагч нь цагдаагийн байгууллагад эргэн ажиллах журамтай.

3.БНХАУ-ын хувьд Нийгмийг аюулаас хамгаалах яамнаас цагдаагийн атташе томилох саналыг Гадаад харилцааны яаманд хүргүүлж, Гадаад харилцааны яамнаас тухайн алба хаагчийг гадаад улс дахь Элчин сайдын яаманд цагдаагийн атташегаар томилон ажиллуулдаг байна.

Энэхүү хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаар шинээр ямар нэг эрх зүйн дэд бүтэц үүсгэх, хөрөнгө зардал гаргах зэрэг эдийн засгийн үр дагавар үүсэхгүй.

---o0o---

**ЦАГДААГИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ
ОРУУЛАХ ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН
СУДАЛСАН ТУХАЙ ТАЙЛАН**

Улаанбаатар хот

АГУУЛГА

ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Нэг.Асуудалд дүн шинжилгээ хийсэн байдал

1.1.Асуудлын мөн чанар, цар хүрээ

1.2.Тухайн асуудлаар эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага, бусад этгээд

1.3.Асуудал үүссэн шалтгаан, нөхцөл

Хоёр.Асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг тодорхойлсон байдал

Гурав.Асуудлыг зохицуулах хувилбарууд, тэдгээрийн эерэг болон сөрөг талын харьцуулсан байдал

Дөрөв. Зохицуулалтын хувилбаруудын үр нөлөөг тандан судалсан байдал

Тав. Зохицуулалтын хувилбаруудыг харьцуулсан дүгнэлт

Зургаа.Тухайн зохицуулалтын талаарх олон улсын болон бусад улсын эрх зүйн зохицуулалтын харьцуулсан судалгаа

Долоо.Зөвлөмж

ЦАГДААГИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛСАН ТУХАЙ ТАЙЛАН

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ын дагуу Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ, шаардлагын тандан судалгаа хийв.

ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ.” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Монгол Улс дэлхийн нийтийн чиг хандлагыг баримтлан олон нийтэд түшиглэсэн цагдаагийн албаны шинэчлэлийг шат дараатай хэрэгжүүлж ирсэн бөгөөд энэ хүрээнд Цагдаагийн албаны тухай хууль 2013, 2017 онд тус тус шинэчлэгдсэн билээ.

Цагдаагийн албаны тухай хууль нь 2017 онд батлагдсан, 10 бүлэг, 98 зүйлтэй бөгөөд Монгол Улсын цагдаагийн албаны тогтолцоо, үйл ажиллагаа, цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал, цагдаагийн байгууллагад тавих иргэний хяналтын эрх зүйн үндсийг тогтоохтой холбогдсон харилцааг зохицуулж байна.

Тус хуулийн зарим зүйл, хэсгийн хэрэгжилт болон цагдаагийн албанд тулгамдаж буй эрх зүйн зарим асуудал, цагдаагийн алба хаагчийн ажлын ачааллын талаарх гадаад улс орнуудын харьцуулсан судалгаа, Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, Нээлттэй нийгэм форумас хийсэн судалгаанууд, мөн цагдаагийн байгууллагад хөтлөгдөж буй мэдээллийн сангууд, одоо мөрдөгдөж байгаа хууль тогтоомжид тулгуурлан энэхүү судалгааг хийлээ.

Дээрх судалгааны үр дүнд үндэслэн цагдаагийн байгууллагын удирдах албан тушаалтныг улс төрийн нөлөөллөөс ангид байлгах, хуульд заасан баталгааг хангах, төрийн тусгай албаны удирдах албан тушаалтнуудыг мэргэшсэн, тогтвортой байлгах, байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангах, алба хаагчийг болзошгүй халдлагаас урьдчилан сэргийлэх, хуульд заасан баталгаагаар хангах, дуу-дүрсний бичлэг хийх төхөөрөмжийг жил бүрийн төсөвт суулгах, тэдний үйл ажиллагаанд хүний эрхийг дээдэлсэн арга барилыг нэвтрүүлэх, журмаар зохицуулагдаж байгаа албадлагын арга хэмжээг хуульд тусгах, гадаад оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад “цагдаагийн атташе”, мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах зорилгоор хуулийн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ, шаардлага үүсэж байгаа юм.

Иймд Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

хуулийг төслийг боловсруулж, дараах асуудлыг тусгалаа. Үүнд:

1.Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.”, Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэж тус тус зохицуулсантай адилтган төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг мөн тодорхой хугацаагаар томилдог, чөлөөлдөг зохицуулалтыг бий болгох, цагдаагийн байгууллагын удирдах албан тушаалтнуудын тогтоосон хугацаанаас өмнө чөлөөлөх зохицуулалтыг тусгасан;

2.Алба хаагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирсон болон холбогдсон, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг болон тэдний аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор дуу-дүрсний төхөөрөмжөөр хангах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох;

3.Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах хуульд заасан үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ зарим тохиолдолд тушаалаар томилсон нутаг дэвсгэрт очиж үүрэг гүйцэтгэхгүй, улмаар хот суурин газарт ажиллах талаар маргаан үүсгэх зэргээр байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаа, хүний нөөцийн бодлого, цагдаагийн алба хаагчийн үйл ажиллагаа, албаны нэр хүндэд сөргөөр нөлөөлөх үйлдэл гаргаж буй тохиолдлыг цагдаагийн алба хаагчийн хориглох зүйлд тооцох шаардлагатай байх тул хөдөлмөрийн маргаан зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих үйлдлийг хязгаарлах зохицуулалтыг;

4.Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар Монгол Улсын иргэн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй бөгөөд хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч баривчлахыг хориглосон тул журмаар зохицуулагдаж байгаа тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд тусгах;

5.Гадаадын улс оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад “цагдаагийн атташе”, мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах;

6.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзан өнгөрсөн хугацаанд Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж боловсруулсан болно.

НЭГ.АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

1.Цагдаагийн албаны тухай хууль 2017 онд батлагдсан, 10 бүлэг, 98 зүйлтэй бөгөөд Монгол Улсын цагдаагийн албаны тогтолцоо, үйл ажиллагаа, цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал, цагдаагийн байгууллагад тавих иргэний хяналтын эрх зүйн үндсийг тогтоохтой холбогдсон харилцааг зохицуулдаг.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй

байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ..." гэж, Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт "Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.", Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт "Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно." гэж тус тус зохицуулсан.

Мөн тухайн хуулийг хэрэгжүүлэх явцад цагдаагийн байгууллагын удирдах албан тушаалтныг улс төрийн нөлөөллөөс ангид байлгах, хуульд заасан баталгааг хангах, төрийн тусгай албаны удирдах албан тушаалтнуудыг мэргэшсэн, тогтвортой байлгах, байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангах, алба хаагчийг болзошгүй халдлагаас урьдчилан сэргийлэх, хуульд заасан баталгаагаар хангах, дуу-дүрсний бичлэг хийх төхөөрөмжийг жил бүрийн төсөвт суулгах, тэдний үйл ажиллагаанд хүний эрхийг дээдэлсэн арга барилыг нэвтрүүлэх, журмаар зохицуулагдаж байгаа албадлагын арга хэмжээг хуульд тусгах, зөрчлийг арилгах, гадаад оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийнхээ эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад "цагдаагийн атташе", мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах шаардлага тавигдаж байна.

Иймд Аргачлалын 3-т заасны дагуу дүн шинжилгээ хийхдээ асуудлыг тодорхойлж, шийдвэрлэх гэж байгаа тухайн асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тогтоож, тухайн асуудлаар эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, хүн, хуулийн этгээдийг тодорхойлж, түүнийг үүсгэж байгаа шалтгаан, нөхцөлийг тодорхойлсон болно.

1.1 Асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тодорхойлсон байдал:

1.1.1. Цагдаагийн ерөнхий газрын даргыг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар хугацаагаар томилж, чөлөөлөхөөр оруулна.

1.1.2. Алба хаагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирсон, холбогдсон болон бусад хүний эрх, эрх чөлөө, тэдний аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор дуу-дүрсний төхөөрөмжөөр хангах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох асуудлыг тусгана.

1.1.3. Үндсэн хуульд зааснаар Монгол Улсын иргэн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй бөгөөд хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч баривчлахыг хориглосон тул журмаар зохицуулагдаж байгаа тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд оруулна.

1.1.4. Гадаадын улс оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад "цагдаагийн атташе", мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах;

1.1.5.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан өнгөрсөн хугацаанд Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж боловсруулсан болно.

1.2.Эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага, бусад этгээдийг тодорхойлох:

Хүн, хуулийн этгээдийн хувьд сөргөөр нөлөөлөх нөхцөл байдал үүсэхгүй бөгөөд холбогдох өөрчлөлтийг оруулж эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгосноор Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлнэ.

1.3.Асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан нөхцөл:

Ижил чиг үүрэгтэй байгууллагуудын удирдлага тодорхой хугацаатай томилогдож байгааг харгалзан үзээгүй төрийн алба мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг хэрэгжүүлэхэд хүндрэл үүсгэж болзошгүй байна.

Хүний эрх, эрх чөлөөг хангах, эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх, алба хаагчийн аюулгүй байдлыг хангахад дуу-дүрсний бичлэг хийх төхөөрөмжийн санхүүжилт нь тусгагдаагүй байна.

Гадаадын улс оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад “цагдаагийн атташе”, мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах эрх зүйн нөхцөл боломж бүрдээгүй.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзан өнгөрсөн хугацаанд Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж боловсруулсан.

ХОЁР.АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

Цагдаагийн албаны тухай хуульд 20.5, 20.6, 20.7, 20.8, 21.1.17, 36.3, 36.4, 36.5, 36.6, 36.7, 36.8, 55.3, 55.4, 55.5, 55.6, 55.7, 68.10, 69.1.13, 78.3, 80.4, 82.1.1, 87.13 гэсэн хэсэг, заалт, тайлбар тус тус нэмэх, 14.1.4, 22.2, 23.3, 36, 69.1.5, 87.6, 89.1, 89.2, 93.2 гэсэн зүйл, хэсэг, заалтад тус тус нэмэлт оруулах, 20.1, 22.5, 28.2.1, 30.3, 38.1, 69.1.10, 79.2, 89.2 дахь хэсэг, заалтыг тус тус өөрчилж, 21.1.12, 80.1, 88.3 дахь хэсэг, заалтаас тодорхой үгсийг хасах, 91.1.4 дэх заалтыг хүчингүй болгох, дугаарлалтыг засварлах зэргээр хуулийг боловсронгуй болгоно.

ГУРАВ.АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой хувилбаруудыг тогтоож, Аргачлалын 5-д заасны дагуу зорилгод хүрэх байдал буюу Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг хэрэгжүүлэх зорилгыг хангаж чадах эсэх, зардал, үр өгөөжийн харьцаа буюу хувилбарыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах зардал, үзүүлэх эерэг өөрчлөлтийг харьцуулан судалж, дараах дүгнэлтийг гаргалаа.

Хувилбар	Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа	Үр дүн
----------	-----------------------	-----------------------------	--------

1	Тэг хувилбар	Өнөөгийн тулгамдаад байгаа бэрхшээл хэвээр үргэлжлэх бөгөөд зорилгод хүрэх боломжгүй.	Нэмэлт зардал гарахгүй ч, сөрөг үр дагавар улам бүр нэмэгдэнэ.	Үр дүн сөрөг
2	Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр ухуулга, сурталчилгаа хийх	Өнөөгийн тулгамдаад байгаа бэрхшээл хэвээр үргэлжлэх бөгөөд хууль тогтоомж хоорондын давхардал, хийдэл, зөрчил арилахгүй.	Асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг арилгахад нөлөөлж, сөрөг үр дагаврыг бууруулж чадахгүй .	Тодорхой үр дүнд хүрэхгүй.
3	Зах зээлийн эдийн засгийн хэрэгслүүдийг ашиглан төрөөс зохицуулалт хийх	Хууль тогтоомж хоорондын давхардал, хийдэл, зөрчлийг эдийн засгийн арга хэрэгслээр зохицуулах боломжгүй.	Асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг арилгахад нөлөөлж, сөрөг үр дагаврыг бууруулж чадахгүй .	Тодорхой үр дүнд хүрэхгүй.
4	Төрөөс санхүүгийн интервенц хийх	Төрийн албаны захирах, захирагдах ёсыг санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэснээр зарим талаар байгууллагын үйл ажиллагааг дэмжих хэдий ч зорилгыг хангаж чадахгүй.	Асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг арилгахад нөлөөлж, сөрөг үр дагаврыг бууруулж чадахгүй .	Тодорхой үр дүнд хүрэхгүй.
5	Захиргааны шийдвэр гаргах	Захиргааны шийдвэр гаргах замаар асуудлыг шийдвэрлэх боломжгүй.	Асуудлыг үүсгэж байгаа шалтгааныг арилгахад цогцоор нөлөөлж, сөрөг үр дагаврыг бүрэн бууруулж чадахгүй .	Тодорхой үр дүнд хүрэхгүй.
6	Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах	Төрийн албаны захирах, захирагдах ёсыг хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах замаар шийдвэрлэх боломжтой.	Зардал шаардагдахгүй боловч энэ нь хувилбар нь асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг шийдвэрлэхэд	Үр дүнтэй

			чухал нөлөө үзүүлэх боломжтой.	
--	--	--	--------------------------------	--

Хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр ухуулга, сурталчилгаа хийх замаар иргэд, олон нийтийг мэдээллээр хангах, зах зээлийн эдийн засгийн хэрэгслүүдийг ашиглан төрөөс зохицуулалт хийх, эсхүл төрөөс санхүүгийн интервенц хийх, захиргааны шийдвэр гаргаснаар тухайн асуудлыг үүсгэж байгаа гол шалтгааныг шийдвэрлэж, дэвшүүлсэн зорилгод хүрэх боломжгүй байна.

Иймд асуудлын мөн чанар, цар хүрээг харгалзан Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

ДӨРӨВ.ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

Аргачлалын 6-д заасны дагуу өмнөх үе шатанд сонгон авсан хуулийн төсөл боловсруулах хувилбарын үр нөлөөг аргачлалд заасны дагуу ерөнхий асуултуудад хариулах замаар дүгнэлтийг нэгтгэн гаргалаа.

Жич: Хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөг шалгуур асуултын дагуу тандсан байдлыг хүснэгт 1, 2, 3, 4-өөс үзнэ үү.

4.1.Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө

Хүний эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.

4.2.Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

Эдийн засагт сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.

4.3.Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

Нийгэмд ямар нэгэн сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй. Харин эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгосноор цагдаагийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх, хүний эрхийн суурь зарчмыг хэрэгжүүлнэ.

4.4.Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө

Байгаль орчинд ямар нэгэн шууд болон шууд бус сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.

4.5.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж байгаа эсэх.

Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжид нийцэх бөгөөд уг хуулийн төсөлтэй уялдуулан Дипломат албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар тусгасан болно.

ТАВ.ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ

Аргачлалын 7-д зааснаар хувилбарын эерэг болон сөрөг талуудыг

- Зорилгод хүрэх байдал;
- Зардал, үр өгөөжийн харьцаа;

- Хүний эрх, эдийн засагт, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө;
- Хууль тогтоомжтой нийцэж буй эсэх;
- Гарч болох сөрөг үр дагавар, түүнийг арилгах хувилбар байгаа эсэх гэсэн шалгуураар дахин нягтлан үзэж дараах дүгнэлтийг хийлээ.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зарчим, Олон улсын хэм хэмжээний жишиг зэргийг харьцуулан дүгнэхэд дурдсан асуудлуудыг хууль боловсруулах замаар шийдвэрлэх боломжтой юм.

ЗУРГАА.ЗӨВЛӨМЖ

Цагдаагийн албаны тухай хуульд холбогдох өөрчлөлтийг тусгахдаа хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулж батлан гаргах хувилбарыг сонгох нь зүйтэй гэж үзэж байна. Тус хуулиар дараах асуудлыг нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай байна:

- 1.Цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг 6 жилийн хугацаагаар томилдог болгох;
- 2.Тус байгууллагын даргыг томилох, чөлөөлөх, түдгэлзүүлэх, түүний бүрэн эрхийн хугацааг бий болгох;
- 3.Алба хаагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирсон болон холбогдсон, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг болон тэдний аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор дуу-дүрсний төхөөрөмжөөр хангах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох;
- 4.Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар иргэн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй бөгөөд хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч баривчлахыг хориглосон тул журмаар зохицуулагдаж байгаа замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд тусгах;
- 5.Гадаадын улс оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад “цагдаагийн атташе”, мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах;
- 6.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх хэрэгцээ, шаардлагыг харгалзан өнгөрсөн хугацаанд Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж боловсруулах шаардлагатай байна.

**ЦАГДААГИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН
ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН**

Улаанбаатар хот

ГАРЧИГ

УДИРТГАЛ

НЭГ.ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

- 1.1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох
- 1.2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох
- 1.3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох
- 1.4. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэрийг сонгох
- 1.5. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ

- 2.1.Цагдаагийн албаны эрх зүйн байдлын онцлог, мөн чанар, хууль зүйн учир холбогдол
- 2.2.Цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа, өнөөгийн нөхцөл байдал
- 2.3.Замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн албадан зогсоохтой холбогдуулан гаргасан захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон акт
- 2.4.Цагдаагийн байгууллагын сургалтын өнөөгийн нөхцөл байдал

ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

- 3.1.“Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал
- 3.2. “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал
- 3.3 “Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал

ДӨРӨВ.ДҮГНЭЛТ

ТАВ. САНАЛ

УДИРТГАЛ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” хэмээн заасан. Энэ хүрээнд Монгол Улс дэлхий нийтийн чиг хандлагыг баримтлан олон нийтэд түшиглэсэн цагдаагийн шинэчлэлийг шат дараатай хэрэгжүүлж ирсэн бөгөөд Цагдаагийн албаны тухай хууль 2017 онд шинэчлэгдсэн билээ.

Цагдаагийн албаны тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/ нь 2017 оны 02 дугаар сарын 09-ний өдөр батлагдсанаас хойш цаг үеийн шаардлагаар 11 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ын 3.3.2.1-д “Иргэдэд адил тэгш, хүртээмжтэй үйлчилдэг, ил тод, хариуцлагатай төрийн албыг бэхжүүлж, төрийн албыг мэргэшсэн, чадварлаг хүмүүсээр бүрдүүлэх бодлого баримтална.”, 3.3.2.6-д “Төрийн албан хаагчид тавигдах ёс зүй, мэдлэг, чадварын шалгуурыг олон улсын жишигт нийцүүлэн шинэчилж, цалин, хангамжийг нэмэгдүүлж, тогтвор суурьшилтай, үр бүтээлтэй ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.” гэж, Монгол Улсын Их Хурлын 2012 оны 37 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-т “шүүх, хууль хяналтын байгууллагын тогтолцооны шинэчлэл хийх”-ээр¹ тус тус заасны дагуу Цагдаагийн албаны тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийг баталжээ.

Тус хуульд алба хаагчийн эрх, үүрэг, түүнд хориглох зүйл, нийгмийн баталгааг олон улсын хэм хэмжээ, бусад улсын туршлагыг судалж, Монгол орны онцлог, эрх зүйн системд нийцүүлэн, алба хаагчийн эрх зүйн байдал, тодорхой ажиллагаа явуулах үйл ажиллагаа, албадлага, цагдаагийн байгууллагын тогтолцоо, түүний хэрэгжүүлэх чиг үүрэг зэрэг зохицуулалтыг тусгасан нь онцлог байна.

Иймд Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.1.1.14-д “Хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, үндэсний хууль тогтоомжийг хүний эрхийн олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэх...”, 4.2.3.11-д “Хууль сахиулагчдын мэргэшил, нийгэм, эдийн засгийн баталгааг сайжруулж, хууль сахиулагч болон хууль сахиулах албаны эрх зүйн байдлыг тодорхойлсон хууль, эрх зүйн орчныг бий болгоно.” гэж тусгасны дагуу Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 6 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ыг баримтлан Цагдаагийн албаны тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийж, судалгааны тайланг боловсрууллаа.

НЭГ.ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх ажлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын /цаашид “аргачлал” гэх/ дагуу төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх гэсэн гурван үе шаттайгаар хийж гүйцэтгэсэн ба “төлөвлөх” шатанд дараах ажил хийгдэв. Үүнд:

- 1.Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох;
- 2.Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох;
- 3.Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох;
- 4.Харьцуулах хэлбэрийг сонгох;

¹ Цагдаагийн албаны тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийн үзэл баримтлал /2015 он/

- 5.Шалгуур үзүүлэлтийг томьёолох;
6.Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох.

1.1.Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох

2017 оноос хэрэгжсэн Цагдаагийн албаны тухай хуулийн үзэл баримтлал, Төрийн албаны хууль тогтоомжийн уялдаа холбоо болон хүний эрх, эрх чөлөөг хөндөж байгаа эсэх, хуулийн зөрчилтэй зохицуулалт үүссэн эсэхийг тодорхойлох зорилгоор хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэх зайлшгүй шаардлага тулгарсан гэж үзэн энэхүү судалгааг хийв.

1.2.Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох

Үнэлгээний хүрээ тодорхойлох ажиллагаа нь тухайн хуулийн хэрэгжилтэд хамгийн их нөлөөлөл /ээрэг болон сөрөг/ үзүүлж буй хэм хэмжээг тусгаарлан сонгох ажиллагаа учраас Төрийн албаны тухай, Цагдаагийн албаны тухай хуулийн уялдаа холбоо, хэрэгжилтийн явц дахь ололтыг бататгах, түүний хэрэгжилтийн бодит байдалд дүн шинжилгээ хийж, гарч байгаа хүндрэл, бэрхшээлтэй асуудал, нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэх, цаашид тухайн хууль тогтоомжийг зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбарыг тодорхойлох явцад гарч буй тулгамдсан асуудлыг тодорхойлоход энэхүү хуулийн 1, 4, 7 дугаар зүйлүүдийг сонгон үнэлгээний хүрээнд хамруулахаар тодорхойллоо.

1.3.Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох

“Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу дээрх хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхэд оновчтой, бодитой, хэмжиж болохуйц байдлыг баримталж, мөн үнэлгээний хүрээ, онцлогоос хамааран “Зорилгод хүрсэн түвшин”, “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон болно.

Хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхэд оновчтой, бодитой, хэмжиж болохуйц байдлыг баримталж “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 1.1-д “Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын цагдаагийн албаны тогтолцоо, үйл ажиллагаа, цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал, цагдаагийн байгууллагад тавих иргэний хяналтын эрх зүйн үндсийг тогтооход оршино.” гэж заасныг удирдлага болгон тус хууль батлагдах үед төлөвлөсөн зорилгодоо хүрсэн эсэхийг шалган хууль бүхэлдээ зорилго, зорилтдоо нийцсэн эсэхэд дүн шинжилгээ хийхийн зэрэгцээ Төрийн албаны тухай хуулийн холбогдох зүйлтэй харьцуулан онцлогийг тодорхойлон зорилгодоо хүрч байгаа эсэхийг судлахаар сонгож авлаа.

Мөн хуулийн хэрэгжилтийн явцад гарч буй алдаа дутагдал, эерэг болон сөрөг байдал, тулгамдсан асуудлыг “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 20.1, 22.2, 22.5, 23.3, 80.1.1, 88.3, 89.1, 89.2, 93.2 гэсэн заалтыг сонгосон бөгөөд мөн тодорхой ажиллагаа явуулах, албадлага хэрэглэх тодорхой нөхцөлийг сонгосон юм.

Хүснэгт 1. “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, заалтууд

д/д	Сонгосон зүйл, заалт	Зүйл, заалтын агуулга
1.	1 дүгээр зүйл /Хуулийн зорилт/-ийн 1.1 дэх хэсэг	Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын цагдаагийн албаны тогтолцоо, үйл ажиллагаа, цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал, цагдаагийн байгууллагад тавих иргэний хяналтын эрх зүйн үндсийг тогтооход оршино.

Хүснэгт 2. “Практикт нийцэж байгаа байдал”, “Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, заалтууд

д/д	Сонгосон зүйл, заалт	Зүйл, заалтын агуулга
1.	20 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагын удирдлага	20.1.Цагдаагийн төв байгууллагын даргаар цагдаагийн албанд 20-оос доошгүй жил ажилласан, эрх зүйч мэргэжилтэй, удирдах болон мэргэжлийн ажлын дадлага туршлагатай, улс төрийн албан тушаал эрхэлж байгаагүй Монгол Улсын иргэнийг дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар томилж, чөлөөлнө.
3.	89 дүгээр зүйл. Бусад баталгаа	89.1.Аймгийн төвөөс бусад суманд томилогдсон цагдаагийн алба хаагчийн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, албаны орон сууц, уналга, холбооны хэрэгслээр хангах үүргийг цагдаагийн байгууллага хүлээнэ.
4.		89.2.Аймгийн төвөөс бусад суманд тасралтгүй ажиллаж байгаа цагдаагийн алба хаагчид 30 сарын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн урамшлыг 5 жил тутам олгох бөгөөд мөнгөн урамшил олгох журмыг Засгийн газар батална.
5.	93 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагын төсөв	93.2.Энэ хуулийн 93.1-д заасан шаардлагын хүрээнд цагдаагийн алба хаагчийн хүнсний болон эдийн хангалт, сургалтын байр, сургалт, бэлтгэл, холбоо, мэдээлэл технологийн үйл ажиллагаа, судалгаа шинжилгээ, хамгаалах болон тусгай хэрэгсэл, хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын хувцас, техник хэрэгслийн зардлыг улсын төсөвт тусгаж санхүүжүүлнэ.

1.4.Үнэлгээний харьцуулах хэлбэрийг сонгох

д/д	Харьцуулах хэлбэр	Ойлголт, онцлог
1.	Байх ёстой болон одоо байгаа	Хуулиар тогтоосон “байх ёстой” үзүүлэлт практикт хэр байгааг илрүүлэх зорилготой. Үнэлгээ хийх хуульд байвал зохих тодорхой абсолют үзүүлэлтийг зааж өгсөн тохиолдолд одоо бодит байгаа үзүүлэлттэй харьцуулна.
2.	Хууль тогтоомж батлагдахаас өмнөх болон хууль тогтоомж батлагдсанаас хойш	Хууль хүчин төгөлдөр үйлчлэхээс өмнөх нөхцөл байдлыг хууль хүчин төгөлдөр хэрэгжсэний дараах буюу хуулийн хэрэгжилтийн явцад гарч буй үр дагавартай харьцуулна.
3.	Хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш	Хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш нөхцөл байдал хэрхэн өөрчлөгдсөнийг он дарааллаар тогтоон харьцуулна.
4.	Тохиолдол судлах	Хууль, эсхүл үнэлгээний хүрээгээр тогтоогдсон зүйл, заалт өөр орчин нөхцөлд (бусад улсад, өөр орон нутагт гэх зэрэг) хэрхэн хэрэгжиж буй байдлыг харьцуулна.

Судалгааны явцад хууль тогтоомжоос сонгон авсан зохицуулалтын “байх ёстой” үзүүлэлт практикт хэр байгааг илрүүлэх буюу хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш нөхцөл байдал хэрхэн өөрчлөгдсөнийг харьцуулан ашиглав.

1.5.Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

Уг үнэлгээний ажилд анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжуудыг хамтатган ашигласан бөгөөд үнэлгээний хүрээнээс хамаарч өөр хоорондоо ялгаатай мэдээллийг ашигласан болно.

Судалгааны эх сурвалжаар төрийн болон төрийн тусгай алба хаагчийн эрх зүйн байдал, үйл ажиллагааны хязгаарлалттай холбоотой харилцааг зохицуулсан хуулиуд, захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон актууд болон цагдаагийн байгууллагын мэдээлэл, бодлого зохицуулалтын болон цагдаагийн байгууллагын талаар гаргасан эрдэм шинжилгээний бүтээл түүнчлэн цахим мэдээллийн санд байршуулсан мэдээллийг үнэлгээнд ашигласан болно.

ХОЁР.ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ

Хэрэгжүүлэх үе шатны гол зорилго нь хэрэгцээтэй, шаардлагатай байгаа ач холбогдол бүхий мэдээллийг цуглуулан судалснаар хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн явц дахь ололтыг бататгах, түүний хэрэгжилтийн бодит байдалд дүн шинжилгээ хийж, гарч байгаа хүндрэл, бэрхшээлтэй асуудал, нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэх, цаашид тухайн хууль тогтоомжийг зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбарыг тодорхойлох юм.

2.1.Цагдаагийн албаны эрх зүйн байдлын онцлог, мөн чанар, хууль зүйн учир холбогдол

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван нэгдүгээр зүйлийн 1-д “Эх орныхоо тусгаар тогтнолыг батлан хамгаалж, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн.”, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Төрийн албаны тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.4, 13.1.6 дахь заалтаар “Төрийн тусгай албан тушаалд Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан журмын дагуу үндэсний болон хүн амын аюулгүй байдлыг хангах, нийгмийн хэв журам болон хууль дээдлэх үндсэн зарчмыг сахиулахтай холбогдсон төрийн тусгай чиг үүргийг хэрэгжүүлэх зэвсэгт хүчин, хилийн ба дотоодын цэрэг, онцгой байдал, тагнуул, төрийн тусгай хамгаалалт, цагдаа, хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, ... байгууллагын офицер, ахлагч, цагдаа, ... байгууллагын удирдлага, офицер, ахлагч, ... хамаарна” гэж заасан.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 4.1-д “Цагдаагийн алба нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүргийг хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд хэрэгжүүлэх төрийн тусгай алба мөн.” гэж тодорхойлжээ.

Хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг цагдаагийн алба иргэнийхээ өмнө хариуцдаг бөгөөд нөгөө талаар цагдаагийн алба хаагчид нь Үндсэн хуульд заасан түр буюу байнга оршин суух газраа сонгох, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх зэрэг эрхүүдэд хязгаарлалт тогтдог төдийгүй үүргээ гүйцэтгэх явцдаа шаардлага гарвал амьд явах эрхээсээ татгалзахаа илэрхийлж тангараг өргөдөг төрийн тусгай алба хаагч мөн.

2.1.1.Цагдаагийн байгууллагын удирдлагын болон бусад ижил төстэй удирдах албан тушаалтны бүрэн эрхийн хугацааны талаар холбогдох хуульд тусгагдсан нь

Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.”, Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэж тус тус зохицуулсан.²

Цагдаагийн байгууллагыг удирдаж байсан дарга нарын томилгоо Засгийн газрын тэргүүн буюу Ерөнхий сайд солигдох үетэй давхцаж байгаа бөгөөд 1990 оноос хойш энэ 34 жилийн хугацаанд 11 дарга удирдаж байгаа бөгөөд хошууч генерал Б.Пүрэв, Д.Сандаг-Очир нарыг эс тооцвол бусад дарга нар дунджаар 2.3 жил тус байгууллагыг удирдаж байжээ.

Мөн тус байгууллагын Тэргүүн дэд даргаар 1990 оноос хойш 10 алба хаагч ажиллаж байснаас дундаж хугацаа 2.5 жил, Дэд даргаар 17 алба хаагч ажиллаж байснаас дундаж хугацаа 1.7 жил тус тус байна.

Хүснэгт 1.Цагдаагийн төв байгууллагыг удирдаж байсан дарга нарын ажилласан хугацааны талаар

№	Цол, нэр	Ажилласан он	Агентлагийг удирдсан хугацаа	Засгийн газар өөрчлөгдсөн эсэх
1.	Хошууч генерал Б.Пүрэв	1990-1996	6 жил	1990-1996 онд МАН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан. 1996-2000 онд АН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан.
2.	Хошууч генерал Ч.Амарболд	1996-1998 1999-2001	2 жил, 2 жил	1996.7.19-1998.4.23-нд М.Энхсайханы Засгийн газар. 1998.4.23-1998.12.09-нд Ц.Элбэгдоржийн Засгийн газар. 1999.7.30-2000.7.26-нд Р.Амаржаргалын Засгийн газар.
3.	Цагдаагийн хурандаа Д.Мөрөн	1998-1999	1 жил	1998.4.23-1998.12.09-нд Ц.Элбэгдоржийн Засгийн газар.
4.	Хошууч генерал Д.Сандаг-Очир	2001-2006 2008-2012	5 жил, 4 жил	2000.7.26-2004.8.20-нд Н.Энхбаярын Засгийн газар. 2007.11.22 – 2009.10.29-нд С.Баярын Засгийн газар.
5.	Хошууч генерал М.Ганболд	2006-2008	2 жил	2006.1.25-2007.11.22-нд М.Энхболдын Засгийн газар.

² Хавсралт №2 харьцуулалтыг үзнэ үү.

6.	Бригадын генерал Б.Билэгт	2012-2014	2 жил	2012.8.10-2014.11.5-нд Н.Алтанхуягийн Засгийн газар.
7.	Бригадын генерал Р.Чингис	2014-2016	2 жил	2014.11.21-2016.7.7-нд Ч.Сайханбилэгийн Засгийн газар.
8.	Цагдаагийн хурандаа Ө.Энхтөр	2016.12.28- 2017.10	10 сар	2016.7.7-2017.10.4-нд Ж.Эрдэнэбатын Засгийн газар.
9.	Бригадын генерал С.Баатаржав	2014, 2017-2020	4 жил	2017.10.4-2020, 2020-2021.1.27- нд У.Хүрэлсүхийн Засгийн газар.
10.	Хошууч генерал Ж.Болд	2020-2023	3 жил	
11.	Бригадын генерал Т.Сүхболд	2023-2025	2 жил	2021.01.27-2025.06.03-нд Л.Оюун-Эрдэний Засгийн газар.
12.	Хошууч генерал Ж.Болд	2025 оноос	-	2025.06.13-2025.03.27-нд Г.Занданшатарын Засгийн газар.

Хүснэгт 2.Цагдаагийн төв байгууллагын Тэргүүн дэд дарга нарын ажилласан хугацааны талаар

№	Цол, нэр	Ажилласан он	Ажилласан хугацаа	Засгийн газар өөрчлөгдсөн эсэх
1.	Цагдаагийн хурандаа Н.Гаравсүрэн	1991-1995	4 жил	1990-1996 онд МАН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан.
2.	Бригадын генерал А.Дулаанжаргал	2006-2012	6 жил	2006.1.25-2007.11.22-нд М.Энхболдын Засгийн газар.
3.	Цагдаагийн хурандаа Ш.Ганболд	2012-2013	1 жил	2012.8.10-2014.11.5-нд Н.Алтанхуягийн Засгийн газар.
4.	Тэргүүн дэд комиссар Ж.Ганбаатар	2014-2015	1 жил	2014.11.21-2016.7.7-нд Ч.Сайханбилэгийн Засгийн газар.
5.	Цагдаагийн хурандаа Ц.Батсүх	2015	1 жил	
6.	Бригадын генерал П.Батбаатар	2016-2017	1 жил	2016.7.7-2017.10.4-нд Ж.Эрдэнэбатын Засгийн газар.
7.	Бригадын генерал Р.Отгонжаргал	2017-2020	3 жил	2017.10.4-2020, 2020-2021.1.27- нд У.Хүрэлсүхийн Засгийн газар. 2021.01.27-2025.06.03-нд Л.Оюун-Эрдэний Засгийн газар.
8.	Бригадын генерал Ц.Ням-Очир	2020-2025	5 жил	

9.	Цагдаагийн хурандаа Б.Ганчулуун	2025-2026	7 сар орчим	2025.06.13-2025.03.27-нд Г.Занданшатарын Засгийн газар.
10.	Цагдаагийн хурандаа Ж.Батбаатар	2026 оноос	-	2025.04.04-ний өдрөөс Н.Учралын Засгийн газар.

Хүснэгт 3.Цагдаагийн төв байгууллагын Дэд дарга (Хяналт, шалгалт, захиргаа хариуцсан) нарын ажилласан хугацааны талаар

№	Цол, нэр	Ажилласан он	Ажилласан хугацаа	Засгийн газар өөрчлөгдсөн эсэх
1.	Цагдаагийн хурандаа Д.Алтангэрэл	1990-1996	6 жил	1996-2000 онд АН сонгуулийн үр дүнгээр төрийн эрх барьсан.
2.	Цагдаагийн хурандаа Д.Базаргүр	2000	1 жил	2000.7.26-2004.8.20-нд Н.Энхбаярын Засгийн газар.
3.	Цагдаагийн хурандаа Б.Болдбаатар	2001-2007	6 жил	
4.	Цагдаагийн хурандаа М.Энх-Амгалан	2008-2012	4 жил	2007.11.22 – 2009.10.29-нд С.Баярын Засгийн газар.
5.	Цагдаагийн хурандаа Н.Амарзаяа	2014	1 жил	2014.11.21-2016.7.7-нд Ч.Сайханбилэгийн Засгийн газар.
6.	Цагдаагийн хурандаа Д.Эрдэнэбаатар	2015-2015	1 жил	
7.	Цагдаагийн хурандаа Д.Амарсайхан	2014	1 жил	
8.	Цагдаагийн хурандаа Ж.Буянбат	2015-2016	1 жил	
9.	Дэд комиссар М.Лувсандорж	2016	1 жил	
10.	Дэд комиссар Ч.Болдбаатар	2016-2017	1 жил	2016.7.7-2017.10.4-нд Ж.Эрдэнэбатын Засгийн газар.
11.	Цагдаагийн хурандаа З.Дашдаваа	2017-2019	2 жил	2017.10.4-2020, 2020-2021.1.27-нд У.Хүрэлсүхийн Засгийн газар.
12.	Цагдаагийн хурандаа О.Амарсанаа	2021-2022	1 жил	
13.	Цагдаагийн хурандаа П.Оростогоо	2022-2023	1 жил	2021 оноос Л.Оюун-Эрдэний
14.	Цагдаагийн хурандаа Т.Ганзориг	2023-2024	1 жил	

15.	Цагдаагийн хурандаа Н.Мөнхзул	2024-2025	1 жил	Засгийн газар.
16.	Цагдаагийн хурандаа Б.Дэлгэрсайхан	2025-2026	1 жил	2025.06.13-2025.03.27-нд Г.Занданшатарын Засгийн газар.
17.	Цагдаагийн хурандаа Н.Баттөмөр	2026 оноос	-	2025.04.04-ний өдрөөс Н.Учралын Засгийн газар.

Олон улсад цагдаагийн төв байгууллагын дарга нарыг томилох, чөлөөлөх хугацааг авч үзэхэд АНУ-ын муж улс бүр өөр өөрийн цагдаагийн газар, бүтэцтэй, удирдах дарга нарын дундаж хугацаа 4-5 жил (тусгайлан хуулиар зохицуулаагүй), Австралийн Хамтын Нөхөрлөлийн Улс хуулиар 7 жилээс ихгүй хугацаагаар томилж, чөлөөлдөг, Бүгд Найрамдах Солонгос Улс Ерөнхийлөгчөөс томилдог бөгөөд хугацаа заасан эрх зүйн зохицуулалтгүй, Япон Улс Ерөнхий сайдын зөвшөөрснөөр Нийтийн аюулгүй байдлын Үндэсний комиссоос томилдог бөгөөд тодорхой хугацаа заасан эрх зүйн зохицуулалтгүй байна.

Тогтвортой удирдлага нь байгууллагын стратегийн зорилго, төлөвлөгөөг илүү үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, эрсдэлүүдтэй тулгарах үед зөв шийдвэр гаргах, алба хаагчдын сэтгэл ханамжийг нэмэгдүүлж, тэдний бүтээмжийг сайжруулах, иргэдийн итгэлийг хүлээх, нийгэмд эерэг нөлөө үзүүлэх, тогтвортой хөгжлийг хангах зэрэг эерэг үр дүн үзүүлнэ.

2.1.2.Цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн тодорхой ажиллагаа явуулах талаар Цагдаагийн албаны тухай хууль болон холбогдох хуульд түсгэгдсэн нь

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. Хэнд боловч эрүү шүүлт тулгаж, хүнлэг бус, хэрцгий хандаж, нэр төрийг нь доромжилж болохгүй. Баривчилсан шалтгаан, үндэслэлийг баривчлагдсан хүн, түүний гэр бүлийнхэн, өмгөөлөгчид нь хуульд заасан хугацаанд мэдэгдэнэ. Иргэний хувийн ба гэр бүл, захидал харилцааны нууц, орон байрны халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална;”, 14-д “Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, өөрийн болон гэр бүлийн гишүүд, эцэг эх, үр хүүхдийнхээ эсрэг мэдүүлэг өгөхгүй байх, өөрийгөө өмгөөлөх, хууль зүйн туслалцаа авах, нотлох баримтыг шалгуулах, шударга шүүхээр шүүлгэх, хэргээ шүүх ажиллагаанд биеэр оролцох, шүүхийн шийдвэрийг давж заалдах, уучлал хүсэх эрхтэй. Өөрөө өөрийнхөө эсрэг мэдүүлэг өгөхийг шаардах, мэдүүлэг гаргуулахаар шахалт үзүүлэх, хүч хэрэглэхийг хориглоно. Гэм буруутай нь хуулийн дагуу шүүхээр нотлогдох хүртэл хэнийг ч гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутайд тооцож үл болно. Гэм буруутны ял зэмлэлийг түүний гэр бүлийн гишүүд, төрөл саданд нь халдаан хэрэглэхийг хориглоно;”, Монгол Улсын Хилийн тухай хуулийн 39.1-д “Хилчин, улсын хилд албан үүрэг гүйцэтгэж байгаа иргэн нь төрийн төлөөлөгч байж, улсын эрх ашгийн үүднээс иргэн, албан тушаалтанд хууль ёсны шаардлага тавих, түүний биелэлтийг хангуулах эрхтэй.”, Гаалийн тухай хуулийн 9.1-д “Гаалийн байгууллага, албан тушаалтан нь улсын хилээр нэвтрүүлэх бараа, тээврийн хэрэгсэлд гаалийн хяналт тавьж, гаалийн бүрдүүлэлт хийх бөгөөд уг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хууль тогтоомжид зааснаас бусад шаардлага тавихыг хориглоно.” гэж зааснаас гадна Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулиар тус тус хуульчилсан байна.

Мөн Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны А/101 дугаартай тушаалаар баталсан “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах журам”-ын 2.16-д “Гэрлэн дохиогоор зохицуулдаг уулзвар, гарц, явган хүний гарц, төмөр замын гарам дээр дараах тохиолдолд замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулна.” гээд 2.16.1-д “Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд заасан төрийн тусгай хамгаалалтад байх албан тушаалтан, иргэн замын хөдөлгөөнд

оролцоход;”, 2.16.2-д “замын хөдөлгөөнд оролцогчдод аюултай нөхцөл байдал /зам, замын байгууламж эвдэрсэн, байгалийн гамшиг, гал түймэр, халдварт өвчин гэх мэт/ үүсэхэд;”, 2.16.3-д “эрх бүхий байгууллагын гаргасан шийдвэрийн дагуу нийтийг хамарсан арга хэмжээ зохион байгуулахад;”, 2.16.4-д “зам тээврийн осол, гэмт хэрэг, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүссэн, байгалийн гамшиг, гал түймэр зэрэг шаардлагатай үед;”, 2.16.5-д “тусгай дуут болон гэрлэн дохио ажиллуулан хойшлуулшгүй албан үүргээ гүйцэтгэж байгаа тээврийн хэрэгсэл буюу цуваа өнгөрөхөд.”, 2.17-д “Замын хөдөлгөөн зохицуулах техник, хэрэгсэл гэмтсэн, буруу, дутуу ажилласан, эсхүл зохицуулдаггүй уулзвар, гарц, явган хүний гарц, төмөр замын гарам дээр түгжрэл саатал үүссэн тохиолдолд биечлэн зохицуулж болох бөгөөд энэ тухайгаа нийслэлд замын хөдөлгөөн зохицуулах нэгжид, орон нутагт харьяалах ерөнхий жижүүрт мэдэгдэнэ.”, 7.1-д “Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 55 дугаар зүйлд заасны дагуу тусгай хэрэгслийг хэрэглэж, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсооно.”, 7.2-д “Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсооход дугуйг хагалж хийг гаргах, дугуйн эргэлтийг сааруулах, дугуйг түгжиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах зориулалт бүхий төхөөрөмж, албаны тоноглол бүхий тээврийн хэрэгслийг ашиглана.”, 7.3-д “Тээврийн хэрэгслийг дараах байдлаар албадан зогсооно.”, 7.3.1-д “тээврийн хэрэгсэлтэй зэрэгцэн очиж зогсох дохио өгч, хашиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах;”, 7.3.2-д “дугуй хагалах зориулалттай багаж /зараа/-ийг зугтаж яваа чиглэлийг хааж тавих;”, 7.3.3-д “том оврын тээврийн хэрэгслээр саад хийх;”, 7.3.4-д “дугуйны эргэлтийг сааруулах, түгжих зориулалт бүхий төхөөрөмж ашиглан хөдөлгөөнийг хязгаарлах.” гэж тус тус зохицуулсан.

2.1.3.Цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай Цагдаагийн албаны тухай хууль болон холбогдох хуульд тусгагдсан нь

Цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал нь Төрийн албаны тухай хууль, Цагдаагийн албаны тухай хууль заасан эрх зүйн зохицуулалтаар хязгаарлагдахгүй билээ. Үүнд:

- Энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцох тухай хууль;
- Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хууль;
- Цагдаагийн алба, алба хаагчидтай холбоотой бусад хууль, тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон актууд

2.2.Цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа, өнөөгийн нөхцөл байдал

Монгол Улсад өнөөдрийн байдлаар 939³ хууль хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаагаас 116 хууль нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хамаарал бүхий хууль, 153 эрх зүйн актын хэрэгжилтийг хангаж, хууль сахиулах чиг үүргийг гүйцэтгэж байна.

Мөн “цагдаа, цагдаагийн байгууллага” гэх нэршлээр үүрэг болгосон 45, эрх олгосон 2 нийт 47 хууль хэрэгжиж байгаа бөгөөд хуулийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд төрийн болон төрийн бус 35 байгууллагын 38 албан тушаалтантай хамтран ажиллахаар зохицуулжээ.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 10, 11, 12, 13 дугаар зүйлд гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, захиргааны хяналтын чиг үүргийг тусгасан.

Үндсэн ажиллагааг зохицуулсан 3, гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр үүрэг болгосон 38, нийтийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр үүрэг болгосон 18, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр үүрэг болгосон 9, захиргааны хяналтын чиглэлээр үүрэг болгосон 19, цагдаагийн албаны үйл ажиллагаа, алба хаагчийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлсон 29 хуулийн тус тус дагаж мөрдөж байна.

³ <https://legalinfo.mn/mn>

Үүнээс үзэхэд цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаа нь бие даан хэрэгжүүлэхээр хязгаарлагдахгүй бусад төрийн болон хувийн байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх зохицуулалтууд байна.

Хэрэгжүүлэх чиг үүргийн хүрээнд хамтран оролцогч талуудыг тодорхойлоход хууль тогтоомж тус бүрд оролцогч талуудын үүрэг, оролцоо нь төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, хууль сахиулах бусад байгууллага, хувийн хэвшил зэрэг олон талын оролцоотойгоор хэрэгжиж байна.

Үүнээс Эрүүгийн хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн 20 бүлэг 213 зүйл 446 хэсэгт заасан гэмт хэргээс Тагнуулын байгууллагад шууд харьяалал тогтоосон 31 зүйл, 1 хэсэг, өөрсдөө илрүүлсэн 4 зүйл, 1 хэсэгт, Авлигатай тэмцэх газарт шууд харьяалал тогтоосон 11 зүйл, өөрсдөө илрүүлсэн 1 зүйлд, Цагдаагийн байгууллага 171 зүйл, 366 хэсэгт тус тус мөрдөн шалгах ажиллагааг явуулж байна.

Зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга нь 17 бүлэг, 255 зүйл, 1058 хэсэг, 908 заалттай бөгөөд тус хуулийн тусгай ангид нийт 2.300 орчим үйлдлийг зөрчилд тооцож, зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд шийтгэл оногдуулахаар байгаа зохицуулсан зөрчлүүдээс Тагнуулын байгууллагын эрх бүхий ажилтан 15 зүйл, 26 хэсэг, 4 заалт, Авлигатай тэмцэх байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтан 2 зүйл, 5 хэсэг, 3 заалт, цагдаагийн байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтан 82 зүйл, 295 хэсэгт заасан зөрчлийг харьяалан шалгаж, үүнээс 98 зүйлийн 332 хэсэгт хэрэг бүртгэлтийн ажиллагаа явуулж байна.

Цагдаагийн байгууллага сүүлийн 5 жилд /2021-2025 он/ иргэн, аж ахуйн нэгжээс 3.289.494 дуудлага, мэдээлэл хүлээн авч хуульд заасан журмын дагуу шалгаж шийдвэрлэсэн. Гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 1.520.770 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгаж, гэмт хэргийн шинжтэй 499.437 /32.8%/, зөрчлийн шинжтэй 986.370 /64.9%/ гомдол, мэдээллийг шийдвэрлэсэн байна.

Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд нийт 188.496, Улаанбаатар хотод 131.089 (69.6%), орон нутагт 57.342 (30.4%), бусад газар (хилийн чанадад) үйлдэгдсэн 65 (0.01%) гэмт хэрэг бүртгэгджээ.

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 30163 буюу 16.0 хувь нь согтуугаар, 25752 буюу 13.7 хувь нь эмэгтэй хүн оролцож, 8071 буюу 4.3 хувь нь бүлэглэн, 5769 буюу 3.1 хувь нь хүүхэд оролцож, 7911 буюу 4.2 хувь нь гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас, 50357 буюу 26.7 хувь нь цахим орчинд тус тус үйлдэгдсэн. Цахим орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 43417 буюу 86.2 хувь нь залилах гэмт хэрэг эзэлж байна.

Цагдаагийн байгууллагад нийт бүртгэгдсэн хөнгөн ангиллын хэргийн 86.6 хувь, хүнд ангиллын гэмт хэргийн 13.4 хувь байна.

Олон улсын гэмт хэргийн түвшинг тодорхойлдог <https://www.numbeo.com> сайтад Монгол Улс гэмт хэргийн түвшингээр 2025 онд 50.3 оноогоор дэлхийн 150 улсаас хамгийн аюултайгаас 54 дүгээрт эрэмбэлэгджээ.

Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд нийт 16.330.182 зөрчил шалгаж, 11.351.727 зөрчлийг шийдвэрлэсэн байна. Зөрчил гаргасан 15.647.570 иргэн, 404.850 хуулийн этгээдийг 456.0 тэрбум төгрөгөөр торгох, 74.882 хүнийг баривчлуулах, 157.377 хүнийг торгож, тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх хасах, 9815 хүнийг баривчуулж, тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх хасах шийтгэл тус тус оногдуулсан байна.

Улсын хэмжээнд өнгөрсөн 5 жилд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн статистик тоон мэдээлэл, нийгэм, эдийн засаг (хүн амын тоо, шилжилт хөдөлгөөн, боловсрол, эрүүл мэнд, дотоодын нийт бүтээгдэхүүн, инфляц, гадаад болон дотоодын хөрөнгө оруулалтын хэмжээ, долларын ханш, ажилгүйдэл, ядуурлын түвшин, согтууруулах ундааны хэрэглээ) зэрэг хүчин

зүйлийг “Системийн динамик загварчлал”-д оруулан туршилт /симуляц/ хийхэд 2030 онд 51.7, 2040 онд 88.4 хувиар тус тус өсөх магадлал бүхий тооцоолол гарсан.⁴

Дүгнэлт:

1.Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд нийт гэмт хэргийн 69.6 хувь нийслэлд бүртгэгдсэн нь хүн амын хэт төвлөрөл, шилжилт хөдөлгөөн нь гэмт хэргийн гаралтад шууд нөлөөлж буй хүчин зүйл болж байна.

2.Сүүлийн 5 жилд цагдаагийн байгууллага 3.2 сая гаруй дуудлага, мэдээлэл хүлээн авч шийдвэрлэсэн нь цагдаагийн алба хаагчдын ажлын ачаалал өндөр байгааг харуулж байна.

3.Нийт хэргийн 26.7 хувь нь цахим орчинд үйлдэгдэж, түүний дотор залилах гэмт хэрэг 86.2 хувийг эзэлж байгаа нь иргэдийн цахим боловсрол, мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, мөн цагдаагийн байгууллагын техникийн чадавхыг сайжруулах зайлшгүй шаардлагыг бий болгож байна.

4.Гэмт хэргийн энэхүү огцом өсөлтийг хяналтад байлгахын тулд бүтэц, орон тоо, техник хэрэгслийн хангалтыг ирээдүйн ачаалалд нийцүүлэн шат дараатай нэмэгдүүлэх, мөн алба хаагчийн эрх зүйн болон нийгмийн баталгааг бүрэн хангах шаардлагатай.

Жагсаал, цуглааны талаар

Монгол Улсын хэмжээнд сүүлийн 5 жилийн байдлаар 1327 удаагийн жагсаал, цуглаан, эсэргүүцлийн арга хэмжээ, зохион байгуулагдсан бөгөөд давхардсан тоогоор 14.738.974 орчим иргэн хамрагдах үед цагдаагийн байгууллага хуулиар хүлээсэн чиг үүргийн хүрээнд иргэдийн аюулгүй байдал эрх, эрх чөлөөг хангах чиглэлээр давхардсан тоогоор 92.724 орчим алба хаагч, 11.116 тээврийн хэрэгсэлтэй эргүүл, хамгаалалт, зохицуулалтад үүрэг гүйцэтгэсэн байна.

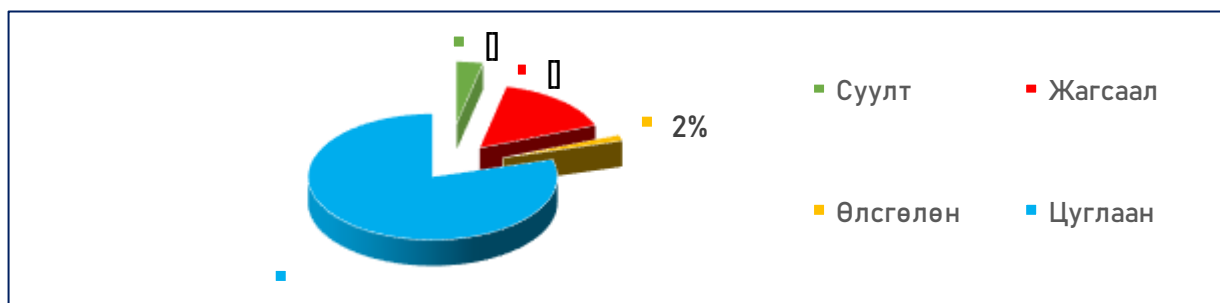
Хүснэгт 2. Улсын хэмжээнд зохион байгуулагдсан жагсаал, цуглаан, нийтийг хамарсан арга хэмжээний мэдээлэл

№	Он, сар, өдөр	Нийт	Бүртгэлтэй	Бүртгэлгүй	Бүртгэгдсэн газар		Жагсаал, цуглааны төрөл				Жагсаал, цуглаанд оролцогчдын тоо	Ажилласан	
					Нийслэл	Орон нутаг	Жагсаал	Цуглаан	Өлсгөлөн	Суулт		Цагдаагийн алба хаагч	Тээврийн хэрэгсэл
1	2021	214	0	214	192	22	25	178	4	7	3.099.918	11.795	578
2	2022	241	44	197	207	34	31	202	4	4	3.155.078	14.381	650
3	2023	254	44	210	223	31	56	196	1	1	5.271.187	37.844	5308
4	2024	236	34	202	211	25	28	193	6	6	3.189.429	22.287	3784
5	2025	382	59	323	321	61	67	282	5	28	23.362	6417	796
Нийт		1327	181	1146	1154	173	207	1051	20	46	14.738.974	92.724	11.116

⁴ Цагдаагийн ерөнхий газрын Мэдээлэл, дүн шинжилгээ, шуурхай удирдлагын албанаас гаргасан мэдээлэл 2024 он

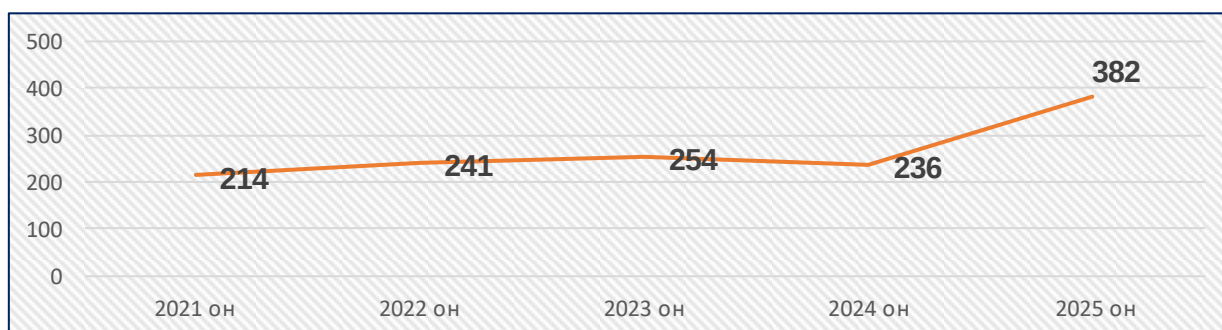
Дээрх жагсаал, цуглаан, эсэргүүцлийн арга хэмжээний 1154 буюу 87 хувь нь нийслэлд, 173 буюу 13 хувь нь орон нутагт зохион байгуулагдаж, 1146 буюу 86.3 хувь нь бүртгэлгүй 181 буюу 13.7 хувь бүртгэлтэйгээр явагдсан байна.

График 1. Жагсаал, цуглааныг төрлөөр нь харуулбал:

Жагсаал, цуглааныг төрлөөр нь авч үзвэл 207 буюу 16 хувийг жагсаал, 1051 буюу 79 хувийг цуглаан, 20 буюу 2 хувийг өлсгөлөн, 46 буюу 3.4 хувийг суулт эзэлж байна.

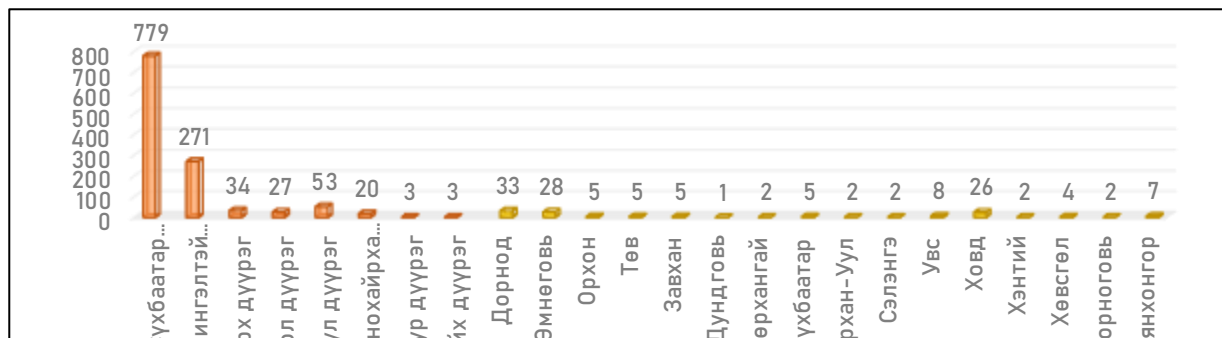
График 2. Жагсаал, цуглааны тоог өмнөх онуудтай харьцуулбал:

Зохион байгуулагдсан жагсаал, цуглаан, эсэргүүцлийн арга хэмжээний 65 хувь нь Сүхбаатар, 23.6 хувь нь Чингэлтэй, 2.7 хувь нь Баянзүрх, 4.4 хувь нь Хан-Уул, 2.2 хувь нь Баянгол, 1.6 хувь нь Сонгинохайрхан, 0.2 хувь нь Багануур, Налайх дүүрэгт тус тус зохион байгуулагдсан.

Орон нутгийн хэмжээнд Дорнод, Дундговь, Дорноговь, Баянхонгор, Баян-Өлгий, Төв, Завхан, Орхон, Өвөрхангай, Өмнөговь, Сүхбаатар, Сэлэнгэ, Увс, Хөвсгөл, Ховд, Хэнтий аймгуудад 1-33 удаагийн давтамжтай жагсаал, цуглаан эсэргүүцлийн арга хэмжээ зохион байгуулагдсан байна.

График 3. Жагсаал, цуглааныг нутаг дэвсгэрээр нь харуулбал:

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд жагсаал, цуглаан зохион байгуулж, “Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хууль”-ийг зөрчиж, “Зөрчлийн тухай хууль”-иар 2021 онд Нийслэлд 18, орон нутагт 2, 2022 онд Нийслэлд 19, орон нутагт 4, 2023 онд Нийслэлд 8, орон нутагт 1, 2024 онд Нийслэлд 9, 2025 онд орон нутагт 4, нийт 65 зөрчил бүртгэгдэж, 74 иргэн Зөрчлийн тухай хуулиар шийтгэл оногдуулжээ.

Дээрх 74 иргэн Зөрчлийн тухай хуулийн 5 дугаар бүлгийн 5.8 дугаар зүйл (Жагсаал, цуглаан зохион байгуулах журам зөрчих)-ийн 1 дэх хэсэгт заасныг зөрчиж торгуулийн арга хэмжээ авагдсан байна.

Манай улсын хувьд сүүлийн 3 жилд хамгийн удаан үргэлжилсэн жагсаал, цуглаан нь Жанжин Д. Сүхбаатарын талбайд 2022 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдрөөс 2023 оны 01 дүгээр сарын 28-ны өдөр хүртэл буюу 57 өдөр зохион байгуулагдсан “Нэрсийг зарла, Нүүрсний хулгайчдад хариуцлага тооц” уриатай жагсаал, цуглаанд нийт 45.000 орчим иргэн оролцсон тоон мэдээлэл байдаг бөгөөд тухайн жагсаал, цуглааны үед Нийслэлийн засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчийн 2022 оны 12 дугаар сарын 05-ны өдрийн А/1517 дугаартай “Жагсаал, цуглааныг тараах тухай” захирамж гарч байсан боловч цагдаа, дотоодын цэргийн байгууллагаас хүч хэрэглэхийг урьтал болголгүйгээр хүний эрхийг дээдэлж, тайван замаар үзэл бодлоо илэрхийлэх, холбогдох хууль тогтоомжийг зөрчихгүй байх талаар боломжит бүх хэлбэрээр иргэдэд ухуулга, нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулснаар жагсаал, цуглааныг эмх замбараагүй байдалд шилжихээс урьдчилан сэргийлж чадсан.

Сүүлийн 5 жилд зохион байгуулагдсан жагсаал, цуглааныг зорилго, сэдвээр нь авч үзвэл 9.47 хувь нь Засгийн газрын гэнэтийн шийдвэр, тогтоолыг эсэргүүцсэн, 4.6 хувь нь Төрийн байгууллага албан тушаалтнаас гаргасан хариуцлагагүй мэдэгдэлтэй холбоотой, 12.6 хувь нь Улсын Их Хурлын нээлт, хаалтын үед, 6.8 хувь нь байгалийн баялгийн олборлолттой холбоотой асуудлаар, 27.1 хувь нь өөрт тулгамдсан асуудлаа шийдвэрлүүлэх талаар, 22.7 хувь нь нэр хүндээ өсгөх, олон нийтэд жагсагч, тэмцэгч мэтээр танигдах гэж, 14.5 хувь нь Улсын Их Хурал, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын болон Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн өмнөх ба дараах үе, 1.95 хувь нь гадаад улсад болсон онцлог үйл явдал, дайныг эсэргүүцсэн байна.

Нийслэлд зохион байгуулагдаж байгаа жагсаал, цуглааны уриа, зорилго нь Төр, захиргааны байгууллагаас гаргасан шийдвэрийг эсэргүүцсэн, хөдөө орон нутагт Байгаль орчноо хамгаалах, байгалийн тэнцвэрт байдал алдагдахаас сэргийлэх зорилгоор зохион байгуулагдаж байна.

Монгол Улсад бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдлын “Системийн динамик загвар”-аар нийгэм, эдийн засаг, хүн амын төвлөрөл болон сүүлийн 5 жилд зохион байгуулагдсан жагсаал, цуглааны статистик тоо баримтыг авч үзвэл жилд дунджаар 210 жагсаал, цуглаан зохион байгуулагдсан байна.

График 5. Жагсаал, цуглаан зохион байгуулж буй зорилго, сэдвээр нь харуулбал:

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд зохион байгуулагдсан жагсаал, цуглаан жил бүрийн 03-06 дугаар сард буюу Улсын Их Хурлын хаврын ээлжит чуулганы үеэр 82 хувиар нэмэгддэг бол 09-11 сар буюу Улсын Их Хурлын намрын ээлжит чуулганы үед бусад саруудаас 45 хувиар тус тус нэмэгдсэн тооцоо, судалгаа гарсан.

Судалгаанд үндэслэн жагсаал цуглааны тоо, давтамж, шугаман хамаарлыг тооцож үзэхэд Улсын Их Хурал, Орон нутгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал болон Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн өмнөх жилүүдэд жагсаал, цуглааны тоо нэмэгдэх хандлагатай байна.

Цагдаагийн алба хаагчдын сахилга, ёс зүй, өртөж хохирсон талаар

Улсын хэмжээнд сүүлийн 5 жилийн байдлаар албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа гэмт хэргийн шинжтэй 1264 үйлдэлд 1374 алба хаагч өртөж хохирсноос шинжээчийн дүгнэлтээр хүнд 3, хүндэвтэр 20, хөнгөн 170, нийт 193 алба хаагчийн биед тус тус гэмтэл тогтоогдсон бөгөөд аймаг, дүүргийн цагдаагийн газар, хэлтэст эргүүлийн офицер, эргүүлийн цагдаа, хэсгийн байцаагч, багийн цагдаа, хэсгийн төлөөлөгч, хэсгийн цагдаа, зохицуулагч, цагдаа зохицуулагч зэрэг иргэдтэй шууд харьцдаг албан тушаалд үүрэг гүйцэтгэн ажиллаж буй 2446 алба хаагчийн 29.1 хувь нь энгэрийн камергүй үүрэг гүйцэтгэж байна.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд иргэн, хуулийн этгээдээс гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 1,513,892 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгаснаас галт зэвсэгтэй холбоотой 499, хутга, мээтэй холбоотой 15,796 гомдол, мэдээлэл тус тус бүртгэгдсэн бөгөөд дээрх хугацаанд алба хаагчдын хууль ёсны шаардлагыг эсэргүүцэж, галт зэвсэг хэрэглэж халдсан 2, хутга хэрэглэж халдсан 29, зэвсгийн чанартай бусад зүйл (чулуу 9, ташуур 3, суран ногт 4, шил, өсгийтэй

гутал, мод г.м 5, үл мэдэгдэх шингэн зүйл цацсан 1) хэрэглэж халдсан 22, нийт 53 тохиолдол тус тус байна.

Албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа 1992-2018 онд нас барсан алба хаагчдын мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд гэмт халдлагад өртөж 23 алба хаагч амь насаа алдсанаас 7 алба хаагч буудуулж, 2 алба хаагч хутгалуулж, 3 алба хаагч бусдад зодуулж, 11 алба хаагч тээврийн хэрэгсэлд дайруулж, чирэгдэж, даруулж нас барсан байна.

Сүүлийн 5 жилийн байдлаар иргэд цагдаа, дотоодын цэргийн байгууллагын алба хаагчтай холбоотой 12750 өргөдөл, гомдол хүлээн авч, 14233 алба хаагчид холбогдуулан шалгаж, 80 хувь буюу 10331 алба хаагчийн буруутай үйлдэл тогтоогдоогүй байна.⁵

Цагдаагийн байгууллагын алба хаагчдын үйл ажиллагаатай холбоотой иргэдээс ирүүлсэн өргөдөл, гомдлыг судалж үзвэл дийлэнх хувь нь хэрэгт холбогдох этгээдээс хохирол төлбөр яаралтай гаргуулах, хэрэгт холбогдсон этгээдийг цагдан хорихгүй байна, шалгалтын ажиллагаа удаан байна, нэг талыг барьсан шийдвэр гаргаж байна, өөрт нь ашигтай шийдвэр гаргасангүй зэрэг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар цагдаагийн байгууллага, мөрдөгчид олгогдоогүй шийдвэр гаргуулахаар ханддаг нь нэг талаас мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад гарч буй шийдвэрүүд нь эрүүгийн хэрэг, зөрчлийн хохирогч, холбогдогч нарын аль нэг талын эрх ашиг заавал хөндөгдөж байдагтай холбоотой, нөгөө талаас иргэдийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны процесс, хууль, эрх зүйн мэдлэг дутмаг, хуулийн хүрээнд явагдаж буй ажиллагааг хий хардаж байдагтай холбоотой болох нь шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүйгээр илэрч байна.

Нөгөө талаар цагдаагийн байгууллагаар шийдвэрлүүлэхээр ирүүлсэн өргөдөл, гомдлын дийлэнх хувь нь цагдаагийн алба хаагч буруугүй гэсэн шийдвэр байгаа нь иргэд цагдаагийн байгууллага өөрийн ажилтнаа хамгаалж буй гэх хардалт үүсэх, цагдаагийн байгууллагад итгэх итгэл буурах эрсдэлтэй.

Мөн “Цагдаагийн байгууллагын дотоод хяналт шалгалтын тогтолцоо, боловсронгуй болгох зарим асуудал” судалгаанд иргэдийн цагдаагийн байгууллагад итгэх илтгэл буурсан, хүний эрх чөлөөнд халдсан зөрчил өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад нэмэгдсэн талаар дурдсан зэргийг онцолсон нь тус албаны үйл ажиллагаанд зөрчил, дутагдал байсаар байгааг илэрхийлнэ.⁶

“...түүнчлэн үндэсний аюулгүй байдал, ард түмний эв нэгдэлд хохирол учруулахуйц эмх замбараагүй байдлыг дэвэргэх гэсэн сонирхол бүхий этгээдүүдэд хуулийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, улс төржүүлэх, хууль сахиулагчдын нийтийн эрх ашгийн төлөө тавьсан шаардлагыг эсэргүүцэх, хууль зөрчин танхайрах, дураар авирлах зэрэг балмад үйлдэл гарах боллоо.” гэжээ.⁷

Дүгнэлт:

Үүнээс үзвэл гэмт хэрэг, зөрчил өсөх хандлагатай бөгөөд нөгөө талаас шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүй нөхцөл байдлаас шалтгаалан алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэх үед энгэрийн камер, тээврийн хэрэгсэлд байх камерыг нэмэгдүүлэх зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага үүссэн байна.

2.3.Замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн албадан зогсоохтой холбогдуулан гаргасан захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон акт

⁵ Цагдаагийн ерөнхий газрын Дотоод хяналт-аюулгүй байдлын газрын 2021, 2022, 2023, 2024, 2025 онд гаргасан “Цагдаа, дотоодын цэргийн байгууллага, алба хаагчдын үйл ажиллагаатай холбоотой өргөдөл, гомдлын шийдвэрлэлт, алба хаагчдын сахилга, ёс зүйн байдлын талаар” тайлан

⁶ Цагдаагийн албанд тулгамдаж буй эрх зүйн зарим асуудал 2023 он /харьцуулсан судалгаа/ Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн

⁷ Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ухнаагийн Хүрэлсүх “Шүүх эрх мэдэл, хууль сахиулах алба хаагчдын үндэсний чуулган”-ыг нээж хэлсэн үг 2021 он

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хуулийн 8.3-д “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах зөрчлийн бүртгэлийн оноо тооцох журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэж заасны дагуу дараах журам батлагджээ. Үүнд

Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны А/101 дугаартай тушаалаар баталсан “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах журам”⁸. Үүнд:

-Эргүүлийн чиглэлийн бүсийг тогтоох, хяналт тавих арга, хэлбэр, зам, замын байгууламж, замын хөдөлгөөн зохион байгуулах техник хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэлд хяналт тавих, зөрчлийг бүртгэж, шийдвэрлэх, зам тээврийн ослын газрыг хамгаалах, тээврийн хэрэгслийг дайчлах, албадан зогсоох, эрэн сурвалжлах, тээврийн хэрэгслийг түр саатуулах, зөөж шилжүүлэх, замын хөдөлгөөнд хяналт тавихад хөтлөх бүртгэл, судалгаа хийхтэй холбоотой харилцааг зохицуулахаар;

-Эргүүлийн чиглэлийн бүсийг тогтоох, хяналт тавих арга, хэлбэр;

-Зам, замын байгууламж, замын хөдөлгөөн зохион байгуулах техник хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэлд хяналт тавих;

-Зөрчлийг бүртгэж, шийдвэрлэх;

-Зам тээврийн ослын газрыг хамгаалах;

-Тээврийн хэрэгслийг дайчлах;

-Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох;

-Тээврийн хэрэгслийг эрэн сурвалжлах;

-Тээврийн хэрэгслийг зөөж шилжүүлэх, түр саатуулах;

-Замын хөдөлгөөнд хяналт тавихад хөтлөх бүртгэл, судалгаа.

2.4.Гадаадын улс оронд ажиллаж амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэд болон гэмт хэргийн талаар

Дэлхийн улс орнууд даяаршиж, нэгдмэл болохын хэрээр аюул занал ч мөн нийтлэг шинж чанартай болж байгаатай холбогдуулан ихэнх улс орон бүс нутгийн аюулгүй байдлыг хамтран хамгаалах тогтолцоог бий болгоход илүүтэй анхаарч байна.

Гадаад улс орнуудад үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, нууц, далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэргийн үйлдлийн арга, зохион байгуулалтын хэлбэрийг илрүүлэх, таслан зогсооход хүндрэл учирч байгаагийн зэрэгцээ нэг улсын хил хязгаараас давж, улс орон дамжин үйлдэгдэх хандлага нэмэгдэж байгаа нь хэд хэдэн улсын цагдаагийн байгууллага хамтран гэмт хэрэгтэй тэмцэх хэрэгцээ, шаардлага бий болсоор байна.

Мөн манай улсын иргэдийн гадаад улсад зорчих тоо жил ирэх тусам өсөж байгаатай холбоотойгоор гадаад улсад гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, түүнчлэн гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас хууль ёсны эрх ашиг нь хөндөгдөж, аливаа хэлбэрээр эд хөрөнгөд нь хохирол учрах явдал нэмэгдсээр байна.

Монгол Улсын хэмжээнд 2025 оны жилийн эцсийн цахим орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 14638 буюу өмнөх оноос 12.1 хувиар, мансуурах үедээ үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 324 буюу өмнөх оноос 30.1 хувиар, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 305 буюу өмнөх оноос 21 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна.

Сүүлийн үед биеэ үнэлдэг, охид эмэгтэйчүүдийг зүүн өмнөд азийн аялал зуучлалын бүс улс руу өндөр цалинтай ажилд зуучлах нэрийдлээр хуурч мэхлэн биеийг үнэлүүлэх, албадан хөдөлмөр буюу Монгол Улс руу чиглэсэн цахим залилангийн гэмт хэрэг үйлдэж байна.

⁸ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=209856&showType=1>

Монгол улсаас сүүлийн 10-н жилд Гадаад улсад бэлгийн мөлжлөг, хөдөлмөрийн мөлжлөгт өртөж хохирсон иргэдийг Тайланд Улсаас 5, Лаос Улсаас 11, БНСУ-аас 1, Камбож Улсаас 9, Мьянмар Улсаас 18, Малайз Улсаас 18, Турк Улсаас 2, БНХАУ-аас 28, Филиппин Улсаас 2, нийт 94 хохирогчийг Гадаад харилцааны яамны Консулын газар, Тагнуулын ерөнхий газартай хамтран эх оронд нь аюулгүй авч ирэх ажлыг зохион байгуулсан байна.

Дүгнэлт.

Дээрх нөхцөл байдлаас үзэхэд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, нууц, далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэргийн үйлдлийн арга, зохион байгуулалтын хэлбэрийг илрүүлэх, таслан зогсооход хүндрэл учирч байгаагийн зэрэгцээ нэг улсын хил хязгаараас давж, улс орон дамжин үйлдэгдэх хандлага нэмэгдэж байгаа нь хэд хэдэн улсын цагдаагийн байгууллага хамтран гэмт хэрэгтэй тэмцэх хэрэгцээ, шаардлага бий болсон байна.

Мөн хилийн чанадад сурч, ажиллаж, амьдарч, дамжин өнгөрч буй Монгол Улсын иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах, гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, үндэстэн дамнасан, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, таслан зогсоох чиглэлээр гадаад улсын цагдаа, хууль сахиулах байгууллагатай мэдээ, мэдээлэл шуурхай солилцож, хамтран ажиллах үндсэн үүрэг бүхий цагдаагийн атташе, олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд алба хаагч томилон ажиллуулах шаардлагатай байна.

ГУРАВ.ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

3.1.“Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн “зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ, шаардлагад хуулийн төслийн зорилго, зорилт, зохицуулалтууд нь нийцэж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийх үүднээс хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зорилго, түүнийг хангахад чиглэсэн зохицуулалтуудыг харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээ хийнэ.

Аливаа хуулийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцсэн байх ёстой учраас хамгийн эхэнд хуулийн төслийн зорилгыг хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ шаардлага, үндэслэл болон зорилготой харьцуулан дараах байдлаар үнэлэх хэсгээ тогтоолоо.

3.1.1.Үнэлгээний зүйл 1

1 дүгээр зүйл /Хуулийн зорилт/-ийн 1.1 дэх хэсэг	Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын цагдаагийн албаны тогтолцоо, үйл ажиллагаа, цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал, цагдаагийн байгууллагад тавих иргэний хяналтын эрх зүйн үндсийг тогтооход оршино.
---	--

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1 дэх хэсэгт “Цагдаагийн алба нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүргийг хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд хэрэгжүүлэх төрийн тусгай алба мөн.” гэж тодорхойлсон.

3.2.“Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 17 дугаар зүйл, 20 дугаар зүйл, 89.1, 89.2, 93.2 заалт нь “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэв.

3.2.1. Үнэлгээний зүйл 1

1.	Төрийн албаны тухай хуулийн 7.1.2, Тагнуулын байгууллагын тухай хуулийн 14.1, Авлигын эсрэг хуулийн 21.1	Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 20.1
Удирдлагын тогтвортой байдал		
1.1.	7.1.2.мэргэшсэн, тогтвортой байх; 14.1.Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө. 21.1.Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.	20.1.Цагдаагийн төв байгууллагын даргаар цагдаагийн албанд 20-оос доошгүй жил ажилласан, эрх зүйч мэргэжилтэй, удирдах болон мэргэжлийн ажлын дадлага туршлагатай, улс төрийн албан тушаал эрхэлж байгаагүй Монгол Улсын иргэнийг дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар томилж, чөлөөлнө.
2.	Төрийн албаны тухай хуулийн 51.3, 61.1.1, Боловсролын ерөнхий хуулийн 13.3.2, 30.1.2, Монгол Улсын Хилийн тухай хуулийн 39.7, 50.1.1, 50.1.2, 50.1.5, Цэргийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль 7.1.22	Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 89.1, 89.2
2.1.	30.1.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга харьяа нутаг дэвсгэртээ Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуульд зааснаас гадна боловсролын асуудлаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ: 30.1.2.боловсролын сургалтын байгууллагын хичээлийн болон дотуур байр, сургалтын техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, ном, сурах бичгээр хангахад дэмжлэг үзүүлэх, зохион байгуулах, хууль тогтоомжид заасан дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх; 50.1.Хилийн аймаг, сумын Засаг дарга дараахь бүрэн эрхтэй: 50.1.1.харьяалах нутаг дэвсгэрт нь байгаа улсын хил хамгаалах байгууллагын хангалт үйлчилгээнд	89.1.Аймгийн төвөөс бусад суманд томилогдсон цагдаагийн алба хаагчийн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, албаны орон сууц, уналга, холбооны хэрэгслээр хангах үүргийг цагдаагийн байгууллага хүлээнэ.

	туслалцаа үзүүлж, Монгол Улсын хилийн хууль тогтоомжийг иргэн, албан тушаалтан, аж ахуйн нэгж, байгууллага сахин биелүүлж байгаад хяналт тавих; 50.1.2.улсын хилийн болон хил орчмын дэглэмийг сахиулахад шаардлагатай дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх; 50.1.5.хилийн аймаг, сумын төсөвт улсын хил хамгаалалтад зориулсан нэмэгдэл зардал тусгах.	
2.2.	51.3.Сум болон нийслэлийн Багахангай, Багануур, Налайх дүүрэгт тасралтгүй ажиллаж байгаа төрийн захиргааны албан хаагчид таван жил тутамд нэг удаа зургаан сарын үндсэн цалинтай нь тэнцэх хэмжээний мөнгөн урамшууллыг олгох бөгөөд мөнгөн урамшуулал олгох журмыг Засгийн газар батална. 61.1.1.албан тушаалын цалин хөлс, нөхөх төлбөр, тусламж, шагнал, урамшуулал, тэтгэвэр, тэтгэмж авах; 13.3.2.тухайн нутаг дэвсгэрийн онцлог, төвөөс алслагдсан байдлыг харгалзан багш нэмэгдэл цалин, урамшуулал, бусад дэмжлэг авах; 39.7.Улсын хилд таван жилээс дээш хугацаагаар алба хааж байгаа офицер, ахлагчид нэг удаагийн мөнгөн урамшууллыг тэдний сарын үндсэн цалингаас хилийн салбарт 50 хувь, суурин бус газарт байрладаг хилийн цэргийн ангид 35 хувь, нийслэл, улсын чанартай хотоос бусад суурин газарт байрладаг хилийн цэргийн ангид 25 хувиар бодож нэгтгэн таван жил тутамд олгоно. 7.1.22.алслагдсанд тооцогдсон цэргийн анги, салбарт тав ба түүнээс дээш жилийн хугацаагаар алба хааж байгаа офицер, ахлагч, цэргийн гэрээт алба хаагчид таван жил тутамд 30 сарын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн урамшууллыг олгох бөгөөд мөнгөн урамшуулал олгох журмыг Засгийн	89.2.Аймгийн төвөөс бусад суманд тасралтгүй ажиллаж байгаа цагдаагийн алба хаагчид 30 сарын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн урамшлыг 5 жил тутам олгох бөгөөд мөнгөн урамшил олгох журмыг Засгийн газар батална.

	газар батална.	
3.	Боловсролын ерөнхий хуулийн 38.5.7, 38.6, Тагнуулын байгууллагын тухай хуулийн 7.1, Авлигын эсрэг хуулийн 29.5, Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуулийн 29.2	Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 93.2
Тусгай хэрэгслийг төсөвт тусгасан талаар		
3.1.	38.5.7.төрийн болон орон нутгийн өмчийн ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын зориулалттай тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын хугацаа, анхны өртгийг харгалзан нэг хүүхдэд тухайн жилд ногдох элэгдлийн зардлыг тооцсон дундаж норматив зардлаар санхүүжүүлэх тоног төхөөрөмжийн нөхөн хангалт, ашиглалтын зардал; 38.6.Энэ хуулийн 38.5.5, 38.5.6, 38.5.7-д заасан зардлын улсын төсвөөс санхүүжүүлэх хувь, хэмжээг Засгийн газар тогтоож, шаардагдах зардлыг жил бүрийн төсөвт тусгана. 7.1.Тагнуулын байгууллагыг улсын төсвөөс санхүүжүүлж, үйл ажиллагаагаа явуулах эдийн засгийн баталгааг төр хангана. Тагнуулын байгууллагын төсөв нь үүрэг, зорилтоо бүрэн хэрэгжүүлэх шаардлагыг хангасан байна. 29.5.Авлигатай тэмцэх газрыг ажлын байр, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, тээврийн болон техник хэрэгсэл, албан хаагчийг орон сууцаар хангах, авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааны явцад туслалцаа үзүүлсэн этгээд, гэрчийг хамгаалах, тэдгээрт санхүүгийн туслалцаа үзүүлэхтэй холбогдсон зардлыг улсын төсөвт тусгаж санхүүжүүлнэ. 29.2.Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагыг ажлын байр, шаардлагатай зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, тээврийн хэрэгсэл болон хамгаалалтад байгаа хурал, барилга, бусад зүйлийн аюулгүй байдлыг хамгаалахад шаардлагатай техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн зардлыг улсын төсөвт	93.2.Энэ хуулийн 93.1-д заасан шаардлагын хүрээнд цагдаагийн алба хаагчийн хүнсний болон эдийн хангалт, сургалтын байр, сургалт, бэлтгэл, холбоо, мэдээлэл технологийн үйл ажиллагаа, судалгаа шинжилгээ, хамгаалах болон тусгай хэрэгсэл, хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын хувцас, техник хэрэгслийн зардлыг улсын төсөвт тусгаж санхүүжүүлнэ.

	тусгаж санхүүжүүлнэ.	
--	----------------------	--

ДӨРӨВ.ДҮГНЭЛТ

1.Цагдаагийн байгууллага сүүлийн 5 жилд /2021-2025 он/ иргэн, аж ахуйн нэгжээс 3.289.494 дуудлага мэдээлэл хүлээн авч хуульд заасан журмын дагуу шалгаж шийдвэрлэсэн. Гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 1.520.770 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгаж, гэмт хэргийн шинжтэй 499.437 /32.8%/, зөрчлийн шинжтэй 986.370 /64.9%/ гомдол мэдээллийг шийдвэрлэсэн байна.

Улсын хэмжээнд өнгөрсөн 5 жилд нийт бүртгэгдсэн гэмт хэргийн статистик тоон мэдээлэл, нийгэм, эдийн засаг (хүн амын тоо, шилжилт хөдөлгөөн, боловсрол, эрүүл мэнд, дотоодын нийт бүтээгдэхүүн, инфляц, гадаад болон дотоодын хөрөнгө оруулалтын хэмжээ, долларын ханш, ажилгүйдэл, ядуурлын түвшин, согтууруулах ундааны хэрэглээ) зэрэг хүчин зүйлийг “Системийн динамик загварчлал”-д оруулан туршилт /симуляц/ хийхэд 2030 онд 51.7, 2040 онд 88.4 хувиар тус тус өсөх тооцоолол гарсан.

Цагдаагийн байгууллагын дотоод хяналт шалгалтаар сүүлийн 5 жилд шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүй нөхцөл байдлаас шалтгаалан алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэх үед энгэрийн камер, тээврийн хэрэгсэлд байх камерыг нэмэгдүүлэх, байнга ашиглах зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага үүссэн байна.

Нөгөө талаар үндэсний аюулгүй байдал, ард түмний эв нэгдэлд хохирол учруулахуйц эмх замбараагүй байдлыг дэвэргэх гэсэн сонирхол бүхий этгээдүүдэд хуулийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, улс төржүүлэх, хууль сахиулагчдын нийтийн эрх ашгийн төлөө тавьсан шаардлагыг эсэргүүцэх, хууль зөрчих зэрэг үйлдэл гарах болсон.

2.Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны А/101 дугаартай тушаалаар баталсан “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах журам”-аар эргүүлийн чиглэлийн бүсийг тогтоох, хяналт тавих арга, хэлбэр, зам, замын байгууламж, замын хөдөлгөөн зохион байгуулах техник хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэлд хяналт тавих, зөрчлийг бүртгэж, шийдвэрлэх, зам тээврийн ослын газрыг хамгаалах, тээврийн хэрэгслийг дайчлах, албадан зогсоох, эрэн сурвалжлах, тээврийн хэрэгслийг түр саатуулах, зөөж шилжүүлэх, замын хөдөлгөөнд хяналт тавихад хөтлөх бүртгэл, судалгаа хийхтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байгааг замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд тусгах шаардлагатай байна.

3.Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.”, Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэж тус тус зохицуулсантай адилтган төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг цагдаагийн

байгууллагын удирдлагыг мөн тодорхой хугацаагаар томилдог, чөлөөлдөг зохицуулалтыг бий болгох асуудлыг нэг мөр шийдвэрлэх зүйтэй байна.

4.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 14.2-д “Цагдаагийн төв байгууллага нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд дараахь үүрэг гүйцэтгэнэ:” гээд 14.2.5-д “олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэх, өөрийн бүрэн эрхэд хамаарах асуудлаар гадаад улсын цагдаагийн байгууллагатай хамтран ажиллах, тэдгээрээс хүлээн авсан мэдээ, мэдээллээр цагдаагийн байгууллагыг хангах,” гэж зохицуулсан.

Дээрх зохицуулалт нь цагдаагийн төв байгууллагын нэг үндсэн үүрэг байхаар заасан бөгөөд уг хуулийн хэрэгжилтийг хангах ажлын хүрээнд Цагдаагийн байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтад хийгдсэн өөрчлөлтөөр Интерполын Үндэсний төв товчоо нь Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын хариуцсан ажлын хүрээнд буюу шууд удирдлага дор тусдаа нэгж болон байгуулагдсан нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх олон улсын хамтын ажиллагааг Интерполын Үндсэн хууль болон холбогдох бусад дүрэм, журмуудад нийцэхүйц мөн олон улсын стандарт шаардлагыг хангасан байдлаар зохион байгуулах нөхцөл боломжийг бүрдүүлж өгсөн.

Олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн байгууллагаас алба хаагч томилуулан ажиллуулснаар Монгол Улс олон улсын цагдаагийн хамтын ажиллагааны механизмд идэвхтэй оролцож, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэх боломж бүрдэх, хил дамнасан мансууруулах бодис, хүн худалдаалах, мөнгө угаах зэрэг ноцтой гэмт хэргийг таслан зогсооход олон улсын түвшинд мэдээллийг шуурхай солилцох, гэмт хэрэг үйлдэж гадаадад оргон зайлсан сэжигтэн, яллагдагч, ялтныг эрэн сурвалжлах, баривчлах ажиллагааг шуурхай зохион байгуулах, олон улсын эрүүгийн нөхцөл байдлын талаарх бодит мэдээллээр хангах замаар гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд дэмжлэг үзүүлэх, Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, хүний эрхэд суурилсан олон улсын шилдэг туршлага, орчин үеийн техник технологи, арга барилаас суралцах, хууль сахиулах байгууллагуудын хамтын ажиллагааны сүлжээг бэхжүүлэх, цагдаагийн байгууллагыг олон улсад төлөөлөх чадвартай мэргэшсэн боловсон хүчин болох ач холбогдолтой.

5.Дэлхий дахинд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, нууц, далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн үйлдлийн арга, зохион байгуулалтын хэлбэрийг илрүүлэх, таслан зогсооход хүндрэл учруулж, нэг улсын хил хязгаараас давж, улс орон дамжин үйлдэгдэх хандлага нэмэгдсэн, хэд хэдэн улсын цагдаагийн байгууллага хамтран гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах хэрэгцээ шаардлага үүссэн, мөн манай улсын иргэдийн гадаад улсад зорчих тоо жил ирэх тусам өсөж байгаатай холбоотойгоор гадаад улсад гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас өртөж хохирох, хууль ёсны эрх ашиг нь зөрчигдөх явдал нэмэгдсээр байна.

ТАВ.САНАЛ

1.Цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг 6 жилийн хугацаагаар томилдог болгох;

2.Тус байгууллагын даргыг томилох, чөлөөлөх, түдгэлзүүлэх, түүний бүрэн эрхийн хугацааг бий болгох;

3.Алба хаагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирсон болон холбогдсон, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг болон тэдний аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор дуу-дүрсний төхөөрөмжөөр хангах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох;

4.Үндсэн хуульд зааснаар Монгол Улсын иргэн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй бөгөөд хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч баривчлахыг хориглосон

тул журмаар зохицуулагдаж байгаа замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд тусгах;

5.Гадаад оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад “цагдаагийн атташе”, мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах;

6.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан өнгөрсөн хугацаанд Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж боловсруулах шаардлагатай байна.

---o0o---

**ЦАГДААГИЙН АЛБАНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ
ОРУУЛАХ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ
СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН**

Улаанбаатар хот

Товьёг

Нэг.Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох

Хоёр.Хуулийн төслөөс үр нөлөөг тооцох хэсгээ тогтоох

Гурав.Шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг тооцох

3.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

3.2.Практикт хэрэгжих боломжтой байдал шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

3.3.Ойлгомжтой байдал шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

3.4.Харилцан уялдаа шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

Дөрөв.Үр дүнг үнэлж, зөвлөмж өгсөн байдал

4.1.Дүгнэлт

4.2.Зөвлөмж

НЭГ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОХ

Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үр нөлөөний судалгааг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3.1, 17 дугаар зүйлийн 17.1-17.3 дахь хэсэг, Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-ын дагуу хийв.

Хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцохдоо тухайн боловсруулж буй хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан нэг, эсхүл хэд хэдэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгож болно. Ийнхүү үнэлгээ хийхдээ “зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгон авч хийв.

ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ ХЭСГЭЭ ТОГТООХ

Шалгуур үзүүлэлт	Хуулийн төслийн зүйл, заалт
Зорилгод хүрэх байдал	1 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай хэсэг, заалт, тайлбар нэмсүгэй: 1/20 дугаар зүйлийн 20.5, 20.6, 20.7, 20.8 дахь хэсэг: “20.5.Цагдаагийн төв байгууллагын даргыг дараах тохиолдолд үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө: 20.5.1.биеийн эрүүл мэндийн байдлын улмаас үүрэгт ажлаа гүйцэтгэх боломжгүй болсон; 20.5.2.өөрийн санаачилгаар цагдаагийн албанаас чөлөөлөгдөх хүсэлт гаргасан; 20.5.3.бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсон. 20.6.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдож, шүүхийн шийтгэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон бол энэ өдрөөс эхлэн түүнийг албан тушаалаас нь чөлөөлсөнд тооцно. 20.7.Энэ хуульд зааснаас бусад үндэслэлээр цагдаагийн төв байгууллагын даргыг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөхийг хориглоно. 20.8.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга нөхөн томилогдвол тэдгээрийн бүрэн эрх нь томилогдсон өдрөөс эхлэн энэ хуулийн 20.1-т заасан бүрэн эрхийн хугацаа дуустал үргэлжилнэ.”. 2/21 дүгээр зүйлийн 21.1.17 дахь заалт: “21.1.17.гадаад улсад цагдаагийн атташе томилох, эгүүлэн татах саналыг гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх;”. 3/36 дугаар зүйлийн 36.3, 36.4, 36.5, 36.6, 36.7, 36.8 дахь хэсэг: “36.3.Цагдаагийн алба хаагч дараах тохиолдолд замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулна: 36.3.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд заасан төрийн тусгай хамгаалалтад байх албан тушаалтан, иргэн замын хөдөлгөөнд оролцоход; 36.3.2.замын хөдөлгөөнд оролцогчдод аюултай нөхцөл

	байдал үүсэхэд; 36.3.3.олон нийтийг хамарсан арга хэмжээ зохион байгуулахад; 36.3.4.зам тээврийн осол, жагсаал, цуглаан, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүссэн, байгалийн гамшиг, гал түймэр, эрэн сурвалжлах ажиллагаа, хойшлуулшгүй тохиолдол зэрэг шаардлагатай үед; 36.3.5.тусгай дуут болон гэрлэн дохио ажиллуулан хойшлуулшгүй албан үүргээ гүйцэтгэж байгаа тээврийн хэрэгсэл, эсхүл цуваа өнгөрөхөд. 36.4.Замын хөдөлгөөнд техник, хэрэгсэл гэмтсэн, эсхүл авто замын уулзвар, гарц, төмөр замын гарам, зорчих хэсгийн шаардлагатай хэсэгт түгжрэл саатал үүссэн тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч биечлэн зохицуулж болно. 36.5.Энэ хуулийн 36.1, 36.3-д зааснаас бусад тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулахыг хориглох бөгөөд замын хөдөлгөөнд оролцогчдод хяналт тавьж ажиллана. 36.6.Замын хөдөлгөөний дараах байдлаар зохицуулна: 36.6.1.түр тэмдэг, тэмдэглэл, хаалт, хашилт, гэрлэн дохио, телекамерын удирдлага бүхий нэгдсэн систем, тусгай дуут болон гэрлэн дохиогоор тоногдсон автомашин, чанга яригч хэрэгсэл зэрэг техник, хэрэгсэл ашиглан; 36.6.2.Замын хөдөлгөөний дүрэмд заасны дагуу албан хаагч биечлэн гар, дохиурын хөдөлгөөн, биеийн байрлалаар. 36.7.Хуулийн этгээд өөрийн эзэмшлийн зам, талбайд энэ хуулийн 36.6.2 дахь хэсэгт заасан зохицуулалтыг хийж болно. 36.8.Харанхуй буюу үзэгдэх орчин хангалтгүй нөхцөлд гэрэлтдэг дохиуртай, гэрэл ойлгогч бүхий хантаазтай, бусад нөхцөлд дохиур, эсхүл биеийн байрлал, гарын хөдөлгөөнөөр замын хөдөлгөөн зохицуулж болно.”. 4/55 дугаар зүйлийн 55.3, 55.4, 55.5, 55.6, 55.7 дахь хэсэг: “55.3.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсооход дугуйг хагалж хийг гаргах, дугуйн эргэлтийг сааруулах, дугуйг түгжиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах зориулалт бүхий төхөөрөмж, боломжит эд зүйл, албаны тоноглол бүхий тээврийн хэрэгслийг ашиглана. 55.4.Тээврийн хэрэгслийг дараах байдлаар албадан зогсооно: 55.4.1.тээврийн хэрэгсэлтэй зэрэгцэн очиж зогсох дохио өгч, хашиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах; 55.4.2.дугуй хагалах зориулалттай багажаар зугтаж яваа чиглэлийг хааж тавих; 55.4.3.том оврын тээврийн хэрэгсэл, эсхүл хаалт, саад хийх боломжит эд зүйл; 55.4.4.дугуйны эргэлтийг сааруулах, түгжих зориулалт бүхий төхөөрөмж ашиглан хөдөлгөөнийг хязгаарлах. 55.5.Цагдаагийн алба хаагч нь тээврийн хэрэгслийг албадан
--	--

зогсоохдоо боломжтой бүх тохиолдолд зугтсан тээврийн хэрэгслийн төрөл, улсын дугаар, өнгө, явсан чиглэл болон бусад шаардлагатай мэдээллийг харьяалах албан тушаалтанд даруй мэдэгдэнэ.

55.6.Энэ хуулийн 55.4.3 дахь хэсэгт заасан хаалт, саад тавихдаа том оврын тээврийн хэрэгслийн бүхээг, түүний тэвш, чиргүүл дээр хүн байлгахыг хориглоно.

55.7.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох үед хүн, хуулийн этгээдэд учирсан хохирлыг гэм буруутай этгээд хариуцна.”.

5/68 дугаар зүйлийн 68.10 дахь хэсэг:

“68.10.Үзэл бодлоо илэрхийлэх, үг хэлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ албаны хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахад чиглэсэн арга хэмжээ төлөвлөх, зохион байгуулах, тэдгээрт оролцохоос татгалзах үүрэгтэй.”.

6/69 дүгээр зүйлийн 69.1.13 дахь заалт:

“69.1.13.хөдөлмөрийн маргаан зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих;”.

7/78 дугаар зүйлийн 78.3 дахь хэсэг:

“78.3.Олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд албан ажлын хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн цагдаагийн алба хаагчийг томилон ажиллуулж болно.”.

8/82 дугаар зүйлийн 82.1.1 дэх заалтын тайлбар:

“Тайлбар: “Ноцтой зөрчил” гэж Төрийн албаны тухай хууль, энэ хуульд заасан алба хаагчийн хориглох зүйлийг зөрчсөн, эсхүл бусдын эрх, эрх чөлөөнд хууль бусаар халдаж, хууль, ёсны ашиг сонирхолд сөргөөр нөлөөлөх үр дагавар бий болгосон, эсхүл сахилгын шийтгэлгүйд тооцох хугацаа өнгөрөөгүй байхад хууль тогтоомж, ёс зүй, сахилгын дүрмээр тогтоосон хэм хэмжээг 2 буюу түүнээс дээш удаа зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг ойлгоно.”.

9/87 дугаар зүйлийн 87.13 дахь хэсэг:

“87.13.Цагдаагийн атташегаар болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд томилогдон үүрэг гүйцэтгэж байгаа алба хаагчийн цалин хөлсийг Дипломат албаны тухай хуулийн 19.1-д зааснаар тооцож, нэмэгдлийг энэ хуульд зааснаар цагдаагийн байгууллага олгоно.”.

2 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.4 дэх заалтын “үйл ажиллагаанд” гэсний дараа “инновац,” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.2 дахь хэсгийн “мэдүүлэг өгөхгүй байх” гэсний дараа “, хууль зүйн туслалцаа авах” гэж, 23 дугаар зүйлийн 23.3 дахь хэсгийн “байрлахыг” гэсний дараа “, эсхүл эрх бүхий байгууллагад хамт очихыг” гэж, 36 дугаар зүйлийн “хаах” гэсний дараа “, замын хөдөлгөөн зохицуулах” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.5 дахь заалтын “хувцас өмссөн” гэсний дараа “, тээврийн хэрэгсэл жолоодох” гэж, 87 дугаар зүйлийн 87.6 дахь хэсгийн “хотын дотор цагдаагийн байгууллагад,” гэсний дараа “түүнчлэн цагдаагийн атташе болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.1 дэх хэсгийн “хангах үүргийг” гэсний дараа “тухайн аймаг, сумын Засаг дарга болон” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “суманд” гэсний дараа “болон суурин

	бус газарт” гэж, 93 дугаар зүйлийн 93.2 дахь хэсгийн “тусгай хэрэгсэл,” гэсний дараа “дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэг хийх техник, хэрэгсэл,” гэж тус тус нэмсүгэй. 3 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсгийн “дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар” гэснийг “Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.5 дахь хэсгийн “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлэх үүрэгтэй.” гэснийг “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлж, итгэл төрүүлэхүйц байдлаар харилцах үүрэгтэй.”, 28 дугаар зүйлийн 28.2.1 дэх заалтын “гэмт хэргийг” гэснийг “гэмт хэрэг, зөрчлийг” гэж, 30 дугаар зүйлийн 30.3 дахь хэсгийн “үйлдэнэ.” гэснийг “үйлдэж, гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжгүй бол даруй буцаан хүлээлгэн өгнө.” гэж, 38 дугаар зүйлийн 38.1 дэх хэсгийн “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн” гэснийг “мөрдөгч, эрх бүхий албан тушаалтны” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.10 дахь заалтын “ажил хаях,” гэснийг “ажлын байр, хариуцсан ажил, үүргээ дур мэдэн орхих, ажил таслах, ажил хаях, эсхүл” гэж, 79 дүгээр зүйлийн 79.2 дахь хэсгийн “албан тушаал” гэснийг “албан тушаалын ангилал, зэрэглэл харгалзахгүйгээр” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “урамшлыг” гэснийг “тэтгэмжийг”, “урамшил” гэснийг “тэтгэмж” гэж тус тус өөрчилсүгэй. 4 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1.12 дахь заалтын “дээд цолноос бусад” гэснийг, 80 дугаар зүйлийн 80.1 дэх хэсгийн 80.1.1 дэх заалтын “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор,” гэснийг, 88 дугаар зүйлийн 88.3 дахь хэсгийн “дээд цолтой алба хаагчийн дүрэмт хувцасны загварыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, цагдаагийн бусад” гэснийг тус тус хассугай. 5 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 91 дүгээр зүйлийн 91.1 дэх хэсгийн 91.1.4 дэх заалтыг хүчингүй болсонд тооцугай. 6 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн “21.1.17” дахь заалтын дугаарыг “21.1.18” гэж, 69 дүгээр зүйлийн “69.1.13” дахь заалтын дугаарыг “69.1.14” гэж, 91 дүгээр зүйлийн “91.1.5” дахь заалтын дугаарыг “91.1.4” гэж тус тус өөрчилсүгэй. 7 дугаар зүйл.Энэ хууль нь 2026 оны ... дугаар сарын ...-ны өдрөөс дагаж мөрдөнө.
--	--

ГУРАВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ

Өмнөх үе шатуудад хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, үр нөлөөг үнэлэх хэсгээ тогтоосон тул тэдгээрт тохирох шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар харуулъя.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Зорилгод дүн шинжилгээ хийх

Дээрх урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирсон шалгах хэрэгслийн дагуу

хуулийн төслийн үр нөлөөг дараах байдлаар үнэллээ.

Шалгуур үзүүлэлт	Хуулийн төслийн зүйл, заалт
Зорилгод хүрэх байдал	1 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай хэсэг, заалт, тайлбар нэмсүгэй: 1/20 дугаар зүйлийн 20.5, 20.6, 20.7, 20.8 дахь хэсэг: “20.5.Цагдаагийн төв байгууллагын даргыг дараах тохиолдолд үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө: 20.5.1.биеийн эрүүл мэндийн байдлын улмаас үүрэгт ажлаа гүйцэтгэх боломжгүй болсон; 20.5.2.өөрийн санаачилгаар цагдаагийн албанаас чөлөөлөгдөх хүсэлт гаргасан; 20.5.3.бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсон. 20.6.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдож, шүүхийн шийтгэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон бол энэ өдрөөс эхлэн түүнийг албан тушаалаас нь чөлөөлсөнд тооцно. 20.7.Энэ хуульд зааснаас бусад үндэслэлээр цагдаагийн төв байгууллагын даргыг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөхийг хориглоно. 20.8.Цагдаагийн төв байгууллагын дарга нөхөн томилогдвол тэдгээрийн бүрэн эрх нь томилогдсон өдрөөс эхлэн энэ хуулийн 20.1-т заасан бүрэн эрхийн хугацаа дуустал үргэлжилнэ.”. 2/21 дүгээр зүйлийн 21.1.17 дахь заалт: “21.1.17.гадаад улсад цагдаагийн атташе томилох, эгүүлэн татах саналыг гадаад хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх;”. 3/36 дугаар зүйлийн 36.3, 36.4, 36.5, 36.6, 36.7, 36.8 дахь хэсэг: “36.3.Цагдаагийн алба хаагч дараах тохиолдолд замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулна: 36.3.1.Төрийн тусгай хамгаалалтын тухай хуульд заасан төрийн тусгай хамгаалалтад байх албан тушаалтан, иргэн замын хөдөлгөөнд оролцоход; 36.3.2.замын хөдөлгөөнд оролцогчдод аюултай нөхцөл байдал үүсэхэд; 36.3.3.олон нийтийг хамарсан арга хэмжээ зохион байгуулахад; 36.3.4.зам тээврийн осол, жагсаал, цуглаан, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүссэн, байгалийн гамшиг, гал түймэр, эрэн сурвалжлах ажиллагаа, хойшлуулшгүй тохиолдол зэрэг шаардлагатай үед; 36.3.5.тусгай дуут болон гэрлэн дохио ажиллуулан хойшлуулшгүй албан үүргээ гүйцэтгэж байгаа тээврийн хэрэгсэл, эсхүл цуваа өнгөрөхөд. 36.4.Замын хөдөлгөөнд техник, хэрэгсэл гэмтсэн, эсхүл авто

замын уулзвар, гарц, төмөр замын гарам, зорчих хэсгийн шаардлагатай хэсэгт түгжрэл саатал үүссэн тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч биечлэн зохицуулж болно.

36.5.Энэ хуулийн 36.1, 36.3-д зааснаас бусад тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч замын хөдөлгөөнийг биечлэн зохицуулахыг хориглох бөгөөд замын хөдөлгөөнд оролцогчдод хяналт тавьж ажиллана.

36.6.Замын хөдөлгөөний дараах байдлаар зохицуулна:

36.6.1.түр тэмдэг, тэмдэглэл, хаалт, хашилт, гэрлэн дохио, телекамерын удирдлага бүхий нэгдсэн систем, тусгай дуут болон гэрлэн дохиогоор тоногдсон автомашин, чанга яригч хэрэгсэл зэрэг техник, хэрэгсэл ашиглан;

36.6.2.Замын хөдөлгөөний дүрэмд заасны дагуу албан хаагч биечлэн гар, дохиурын хөдөлгөөн, биеийн байрлалаар.

36.7.Хуулийн этгээд өөрийн эзэмшлийн зам, талбайд энэ хуулийн 36.6.2 дахь хэсэгт заасан зохицуулалтыг хийж болно.

36.8.Харанхуй буюу үзэгдэх орчин хангалтгүй нөхцөлд гэрэлтдэг дохиуртай, гэрэл ойлгогч бүхий хантаазтай, бусад нөхцөлд дохиур, эсхүл биеийн байрлал, гарын хөдөлгөөнөөр замын хөдөлгөөн зохицуулж болно.”.

4/55 дугаар зүйлийн 55.3, 55.4, 55.5, 55.6, 55.7 дахь хэсэг:

“55.3.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсооход дугуйг хагалж хийг гаргах, дугуйн эргэлтийг сааруулах, дугуйг түгжиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах зориулалт бүхий төхөөрөмж, боломжит эд зүйл, албаны тоноглол бүхий тээврийн хэрэгслийг ашиглана.

55.4.Тээврийн хэрэгслийг дараах байдлаар албадан зогсооно:

55.4.1.тээврийн хэрэгсэлтэй зэрэгцэн очиж зогсох дохио өгч, хашиж хөдөлгөөнийг хязгаарлах;

55.4.2.дугуй хагалах зориулалттай багажаар зугтаж яваа чиглэлийг хааж тавих;

55.4.3.том оврын тээврийн хэрэгсэл, эсхүл хаалт, саад хийх боломжит эд зүйл;

55.4.4.дугуйны эргэлтийг сааруулах, түгжих зориулалт бүхий төхөөрөмж ашиглан хөдөлгөөнийг хязгаарлах.

55.5.Цагдаагийн алба хаагч нь тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоохдоо боломжтой бүх тохиолдолд зугтсан тээврийн хэрэгслийн төрөл, улсын дугаар, өнгө, явсан чиглэл болон бусад шаардлагатай мэдээллийг харьяалах албан тушаалтанд даруй мэдэгдэнэ.

55.6.Энэ хуулийн 55.4.3 дахь хэсэгт заасан хаалт, саад тавихдаа том оврын тээврийн хэрэгслийн бүхээг, түүний тэвш, чиргүүл дээр хүн байлгахыг хориглоно.

55.7.Тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох үед хүн, хуулийн этгээдэд учирсан хохирлыг гэм буруутай этгээд хариуцна.”.

5/68 дугаар зүйлийн 68.10 дахь хэсэг:

“68.10.Үзэл бодлоо илэрхийлэх, үг хэлэх, эвлэлдэн нэгдэх эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ албаны хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахад

чиглэсэн арга хэмжээ төлөвлөх, зохион байгуулах, тэдгээрт оролцохоос татгалзах үүрэгтэй.”.

6/69 дүгээр зүйлийн 69.1.13 дахь заалт:

“69.1.13.хөдөлмөрийн маргаан зохицуулах зорилгоор албан үүргээ орхих;”.

7/78 дугаар зүйлийн 78.3 дахь хэсэг:

“78.3.Олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд албан ажлын хэрэгцээ, шаардлагыг үндэслэн цагдаагийн алба хаагчийг томилон ажиллуулж болно.”.

8/82 дугаар зүйлийн 82.1.1 дэх заалтын тайлбар:

“Тайлбар: “Ноцтой зөрчил” гэж Төрийн албаны тухай хууль, энэ хуульд заасан алба хаагчийн хориглох зүйлийг зөрчсөн, эсхүл бусдын эрх, эрх чөлөөнд хууль бусаар халдаж, хууль, ёсны ашиг сонирхолд сөргөөр нөлөөлөх үр дагавар бий болгосон, эсхүл сахилгын шийтгэлгүйд тооцох хугацаа өнгөрөөгүй байхад хууль тогтоомж, ёс зүй, сахилгын дүрмээр тогтоосон хэм хэмжээг 2 буюу түүнээс дээш удаа зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг ойлгоно.”.

9/87 дугаар зүйлийн 87.13 дахь хэсэг:

“87.13.Цагдаагийн атташегаар болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд томилогдон үүрэг гүйцэтгэж байгаа алба хаагчийн цалин хөлсийг Дипломат албаны тухай хуулийн 19.1-д зааснаар тооцож, нэмэгдлийг энэ хуульд зааснаар цагдаагийн байгууллага олгоно.”.

2 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.4 дэх заалтын “үйл ажиллагаанд” гэсний дараа “инновац,” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.2 дахь хэсгийн “мэдүүлэг өгөхгүй байх” гэсний дараа “, хууль зүйн туслалцаа авах” гэж, 23 дугаар зүйлийн 23.3 дахь хэсгийн “байрлахыг” гэсний дараа “, эсхүл эрх бүхий байгууллагад хамт очихыг” гэж, 36 дугаар зүйлийн “хаах” гэсний дараа “, замын хөдөлгөөн зохицуулах” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.5 дахь заалтын “хувцас өмссөн” гэсний дараа “, тээврийн хэрэгсэл жолоодох” гэж, 87 дугаар зүйлийн 87.6 дахь хэсгийн “хотын дотор цагдаагийн байгууллагад,” гэсний дараа “түүнчлэн цагдаагийн атташе болон олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.1 дэх хэсгийн “хангах үүргийг” гэсний дараа “тухайн аймаг, сумын Засаг дарга болон” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “суманд” гэсний дараа “болон суурин бус газарт” гэж, 93 дугаар зүйлийн 93.2 дахь хэсгийн “тусгай хэрэгсэл,” гэсний дараа “дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэг хийх техник, хэрэгсэл,” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1 дэх хэсгийн “дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар” гэснийг “Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар” гэж, 22 дугаар зүйлийн 22.5 дахь хэсгийн “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлэх үүрэгтэй.” гэснийг “ойлгомжтой хэлбэрээр илэрхийлж, итгэл төрүүлэхүйц байдлаар харилцах үүрэгтэй.”, 28 дугаар зүйлийн 28.2.1 дэх заалтын “гэмт хэргийг” гэснийг “гэмт хэрэг, зөрчлийг” гэж, 30 дугаар зүйлийн 30.3 дахь хэсгийн “үйлдэнэ.” гэснийг

	“үйлдэж, гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжгүй бол даруй буцаан хүлээлгэн өгнө.” гэж, 38 дугаар зүйлийн 38.1 дэх хэсгийн “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагчийн” гэснийг “мөрдөгч, эрх бүхий албан тушаалтны” гэж, 69 дүгээр зүйлийн 69.1.10 дахь заалтын “ажил хаях,” гэснийг “ажлын байр, хариуцсан ажил, үүргээ дур мэдэн орхих, ажил таслах, ажил хаях, эсхүл” гэж, 79 дүгээр зүйлийн 79.2 дахь хэсгийн “албан тушаал” гэснийг “албан тушаалын ангилал, зэрэглэл харгалзахгүйгээр” гэж, 89 дүгээр зүйлийн 89.2 дахь хэсгийн “урамшлыг” гэснийг “тэтгэмжийг”, “урамшил” гэснийг “тэтгэмж” гэж тус тус өөрчилсүгэй. 4 дүгээр зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1.12 дахь заалтын “дээд цолноос бусад” гэснийг, 80 дугаар зүйлийн 80.1 дэх хэсгийн 80.1.1 дэх заалтын “хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор,” гэснийг, 88 дугаар зүйлийн 88.3 дахь хэсгийн “дээд цолтой алба хаагчийн дүрэмт хувцасны загварыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, цагдаагийн бусад” гэснийг тус тус хассугай. 5 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 91 дүгээр зүйлийн 91.1 дэх хэсгийн 91.1.4 дэх заалтыг хүчингүй болсонд тооцугай. 6 дугаар зүйл.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн “21.1.17” дахь заалтын дугаарыг “21.1.18” гэж, 69 дүгээр зүйлийн “69.1.13” дахь заалтын дугаарыг “69.1.14” гэж, 91 дүгээр зүйлийн “91.1.5” дахь заалтын дугаарыг “91.1.4” гэж тус тус өөрчилсүгэй. 7 дугаар зүйл.Энэ хууль нь 2026 оны ... дугаар сарын ...-ны өдрөөс дагаж мөрдөнө.
--	---

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ.” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Цагдаагийн албаны тухай хуульд алба хаагчийн эрх, үүрэг, түүнд хориглох зүйл, нийгмийн баталгааг олон улсын хэм хэмжээ, бусад улсын туршлагыг судалж, Монгол орны онцлог, эрх зүйн системд нийцүүлэн, алба хаагчийн эрх зүйн байдал, тодорхой ажиллагаа явуулах үйл ажиллагаа, албадлага, цагдаагийн байгууллагын тогтолцоо, түүнийг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг зэрэг зохицуулалтыг тусгасан байна.

Цагдаагийн ерөнхий газрын мэдээллийн санд тулгуурлан хийсэн дүн шинжилгээнээс үзэхэд “сүүлийн 5 жилийн хугацаанд гэмт хэргийн дундаж өсөлт 3.5, зөрчил 9.9 хувийн өсөлттэй байсан бол цаашид хүн ам болон эдийн засаг, эрх зүйн орчны суурь үзүүлэлтүүдийг дагаж гэмт хэрэг, зөрчил ирэх 5 жилд 58.1 хувиар өсөх төлөвтэй байгаа нь нийгмийн хурдацтай хөгжил, бүс нутгийн улс орнуудын үзүүлэх эдийн засгийн болон соёлын нөлөө, хүн амын аж байдалд гарч байгаа өөрчлөлтүүд нь урьдчилан төсөөлөл, таамаглалаас давж байна.

Хууль сахиулж ажиллахад нөлөөлж буй гадаад орчны шинжилгээ буюу системийн динамик судалгаагаар Монгол Улсын нийт хүн ам ирэх 2028 он хүртэл 3,663,149 буюу 2023 онтой харьцуулахад 5.6 хувиар нэмэгдэх тооцоолол гарсан бөгөөд уг хамаарлыг тооцож үзэхэд цагдаагийн байгууллагын одоогийн бүтэц, зохион байгуулалт, арга барилаар ирээдүйд гарах гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэж, иргэдийн аюулгүй тайван байдлыг тогтвортой хангаж ажиллахад ихээхэн хүндрэл сорилттой тулгарна.” гэжээ.

Улсын хэмжээнд сүүлийн 5 жилийн байдлаар албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа гэмт хэргийн шинжтэй 1264 үйлдэлд 1374 алба хаагч өртөж хохирсноос шинжээчийн дүгнэлтээр хүнд 3, хүндэвтэр 20, хөнгөн 170, нийт 193 алба хаагчийн биед тус тус гэмтэл тогтоогдсон бөгөөд аймаг, дүүргийн цагдаагийн газар, хэлтэст эргүүлийн офицер, эргүүлийн цагдаа, хэсгийн байцаагч, багийн цагдаа, хэсгийн төлөөлөгч, хэсгийн цагдаа, зохицуулагч, цагдаа зохицуулагч зэрэг иргэдтэй шууд харьцдаг албан тушаалд үүрэг гүйцэтгэн ажиллаж буй 2446 алба хаагчийн 29.1 хувь нь энгэрийн камергүй үүрэг гүйцэтгэж байна.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд иргэн, хуулийн этгээдээс гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 1,513,892 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгаснаас галт зэвсэгтэй холбоотой 499, хутга, мэстэй холбоотой 15,796 гомдол, мэдээлэл тус тус бүртгэгдсэн бөгөөд дээрх хугацаанд алба хаагчдын хууль ёсны шаардлагыг эсэргүүцэж, галт зэвсэг хэрэглэж халдсан 2, хутга хэрэглэж халдсан 29, зэвсгийн чанартай бусад зүйл (чулуу 9, ташуур 3, суран ногт 4, шил, өсгийтэй гутал, мод г.м 5, үл мэдэгдэх шингэн зүйл цацсан 1) хэрэглэж халдсан 22, нийт 53 тохиолдол тус тус байна.

Албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа 1992-2018 онд нас барсан алба хаагчдын мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд гэмт халдлагад өртөж 23 алба хаагч амь насаа алдсанаас 7 алба хаагч буудуулж, 2 алба хаагч хутгалуулж, 3 алба хаагч бусдад зодуулж, 11 алба хаагч тээврийн хэрэгсэлд дайруулж, чирэгдэж, даруулж нас барсан байна.

Цагдаагийн байгууллагын дотоод хяналт шалгалтаар сүүлийн 5 жилд шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүй.

Энгэрийн камергүй ажиллах нь алба хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг эсэргүүцэх, халдлага үйлдэх нөхцөлийг нэмэгдүүлдэг төдийгүй, дотоод хяналт шалгалтаар бодит үнэнийг тогтооход хүндрэл учруулдаг байна.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага	
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт	Хуулийн төслийн зохицуулалтад үнэлгээ хийсэн байдал
29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх;	Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан болно
29.1.2.Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.3.Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.

29.1.4.Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.5.Зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Хоорондоо зөрчилдсөн хэсэг байхгүй байна.
29.1.6.Хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Хуулийн төсөл нь нэг удаагийн болон тунхаг шинжтэй зохицуулалтыг агуулаагүй байна.
29.1.7.Бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд ишлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	Хуулийн төсөл нь энэ шаардлагыг хангасан байна.
29.1.8.Тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журам;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
29.1.9.Шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, хэмжээ, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, хасах заалт;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагыг хангаж байна.
29.1.10.Шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.

29.1.11.Хуулийн төсөл нь хуулийн зорилго гэсэн зүйлтэй байж болох бөгөөд зорилгод тус хуулиар хангахаар зорьж байгаа иргэний үндсэн эрх, бэхжүүлэх үндсэн зарчим, хүрэх үр дүнг тусгана.	Энэ хуулийн төсөл нь хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл тул энэ шаардлагыг хангасан гэж үзнэ.
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага	
30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх;	Шаардлагыг хангасан
30.1.2.Нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
30.1.3.Үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Хуулийн төсөл ерөнхийдөө шаардлага хангасан.
30.1.4.Хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхгүй байх;	Шаардлага хангасан
30.1.5.Жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	Шаардлага хангасан

3.4.Харилцан уялдаа шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал:

“Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах” гэсэн шалгах хэрэгслээр хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг судлан, хуулийн төслийн дотоод болон бусад хуультай уялдах уялдаа холбоог сайжруулах юм. Түүнчлэн хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалд заасан дараах асуудлуудыг тодорхойлох байдлаар хуулийн төслийн харилцан уялдаатай байдлыг үнэллээ.

№	Аргачлалд заасан асуулт	Хуулийн төслийг үнэлсэн байдал
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт нь тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
2	Хуулийн төслийн “хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулийн нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх,	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.

3	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт нь тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
5	Хуулийн төслийн зүйл заалт нь тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
6	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
7	Хуулийн төсөлд байх шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
8	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх	Шаардлагад нийцэж байна.
9	Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.
10	Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр хураамж тогтоосон эсэх	Хуулийн төсөл энэ шаардлагад нийцсэн байна.

11	Тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгаж байгаа эсэх	Хуулийн төсөл нь тусгай зөвшөөрөл, аж ахуйн үйл ажиллагаатай холбоотой төсөл биш болно. Иймд шаардлага хангасан байна.
12	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалтыг тусгасан эсэх	Тусгаагүй тул хамаарахгүй.
13	Хуулийн төслийн зүйл, заалт нь жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх	Шаардлагыг хангасан.
14	Шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэгдсэн заалт тусгагдсан эсэх	Шаардлагыг хангасан. Ийм төрлийн зохицуулалт агуулаагүй болно.
15	Авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэгдсэн заалт тусгагдсан эсэх	Шаардлагыг хангасан.
16	Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон зохицуулалтыг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх	Хууль зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын зохицуулалт нь тодорхой байгаа болно.

ДӨРӨВ.ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

4.1.Дүгнэлт

Цагдаагийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг судалж, Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалын дагуу төслийн үр нөлөөний судалгааг хийж гүйцэтгэлээ.

Хуулийн төсөл нь цагдаагийн байгууллагын үндсэн чиг үүрэг нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулах зорилгод нийцсэн байна.

1.Цагдаагийн ерөнхий газрын мэдээллийн санд тулгуурлан хийсэн дүн шинжилгээнээс

үзэхэд “сүүлийн 5 жилийн хугацаанд гэмт хэргийн дундаж өсөлт 3.5, зөрчил 9.9 хувийн өсөлттэй байсан бол цаашид хүн ам болон эдийн засаг, эрх зүйн орчны суурь үзүүлэлтүүдийг дагаж гэмт хэрэг, зөрчил ирэх 5 жилд 58.1 хувиар өсөх төлөвтэй байгаа нь нийгмийн хурдацтай хөгжил, бүс нутгийн улс орнуудын үзүүлэх эдийн засгийн болон соёлын нөлөө, хүн амын аж байдалд гарч байгаа өөрчлөлтүүд нь урьдчилан төсөөлөл, таамаглалаас давж байна.

Хууль сахиулж ажиллахад нөлөөлж буй гадаад орчны шинжилгээ буюу системийн динамик судалгаагаар Монгол Улсын нийт хүн ам ирэх 2028 он хүртэл 3,663,149 буюу 2023 онтой харьцуулахад 5.6 хувиар нэмэгдэх тооцоолол гарсан бөгөөд уг хамаарлыг тооцож үзэхэд цагдаагийн байгууллагын одоогийн бүтэц, зохион байгуулалт, арга барилаар ирээдүйд гарах гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэж, иргэдийн аюулгүй тайван байдлыг тогтвортой хангаж ажиллахад ихээхэн хүндрэл сорилттой тулгарна.” гэжээ.

Улсын хэмжээнд сүүлийн 5 жилийн байдлаар албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа гэмт хэргийн шинжтэй 1264 үйлдэлд 1374 алба хаагч өртөж хохирсноос шинжээчийн дүгнэлтээр хүнд 3, хүндэвтэр 20, хөнгөн 170, нийт 193 алба хаагчийн биед тус тус гэмтэл тогтоогдсон бөгөөд аймаг, дүүргийн цагдаагийн газар, хэлтэст эргүүлийн офицер, эргүүлийн цагдаа, хэсгийн байцаагч, багийн цагдаа, хэсгийн төлөөлөгч, хэсгийн цагдаа, зохицуулагч, цагдаа зохицуулагч зэрэг иргэдтэй шууд харьцдаг албан тушаалд үүрэг гүйцэтгэн ажиллаж буй 2446 алба хаагчийн 29.1 хувь нь энгэрийн камергүй үүрэг гүйцэтгэж байна.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд иргэн, хуулийн этгээдээс гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 1,513,892 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгаснаас галт зэвсэгтэй холбоотой 499, хутга, мэстэй холбоотой 15,796 гомдол, мэдээлэл тус тус бүртгэгдсэн бөгөөд дээрх хугацаанд алба хаагчдын хууль ёсны шаардлагыг эсэргүүцэж, галт зэвсэг хэрэглэж халдсан 2, хутга хэрэглэж халдсан 29, зэвсгийн чанартай бусад зүйл (чулуу 9, ташуур 3, суран ногт 4, шил, өсгийтэй гутал, мод г.м 5, үл мэдэгдэх шингэн зүйл цацсан 1) хэрэглэж халдсан 22, нийт 53 тохиолдол тус тус байна.

Албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа 1992-2018 онд нас барсан алба хаагчдын мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд гэмт халдлагад өртөж 23 алба хаагч амь насаа алдсанаас 7 алба хаагч буудуулж, 2 алба хаагч хутгалуулж, 3 алба хаагч бусдад зодуулж, 11 алба хаагч тээврийн хэрэгсэлд дайруулж, чирэгдэж, даруулж нас барсан байна.

Цагдаагийн байгууллагын дотоод хяналт шалгалтаар сүүлийн 5 жилд шалгагдсан алба хаагчдын 80 хувь нь буруутай болох нь тогтоогдоогүй нөхцөл байдлаас шалтгаалан алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэх үед энгэрийн камер, тээврийн хэрэгсэлд байх камерыг нэмэгдүүлэх, байнга ашиглах зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага үүссэн байна.

Нөгөө талаар үндэсний аюулгүй байдал, ард түмний эв нэгдэлд хохирол учруулахуйц эмх замбараагүй байдлыг дэвэргэх гэсэн сонирхол бүхий этгээдүүдэд хуулийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, улс төржүүлэх, хууль сахиулагчдын нийтийн эрх ашгийн төлөө тавьсан шаардлагыг эсэргүүцэх, хууль зөрчих зэрэг үйлдэл гарах болсон.

2.Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:” гээд 13-д “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. ...” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж тус тус хуульчилсан.

Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны А/101 дугаартай тушаалаар баталсан “Замын хөдөлгөөн зохицуулах, хянан шалгах журам”-аар эргүүлийн чиглэлийн бүсийг тогтоох, хяналт тавих арга, хэлбэр, зам, замын байгууламж, замын хөдөлгөөн зохион байгуулах техник хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэлд хяналт тавих, зөрчлийг бүртгэж, шийдвэрлэх, зам

тээврийн ослын газрыг хамгаалах, тээврийн хэрэгслийг дайчлах, албадан зогсоох, эрэн сурвалжлах, тээврийн хэрэгслийг түр саатуулах, зөөж шилжүүлэх, замын хөдөлгөөнд хяналт тавихад хөтлөх бүртгэл, судалгаа хийхтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байгааг замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд тусгах шаардлагатай байна.

3.Дэлхий дахинд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай, нууц, далд аргаар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн үйлдлийн арга, зохион байгуулалтын хэлбэрийг илрүүлэх, таслан зогсооход хүндрэл учруулж, нэг улсын хил хязгаараас давж, улс орон дамжин үйлдэгдэх хандлага нэмэгдсэн, хэд хэдэн улсын цагдаагийн байгууллага хамтран гэмт хэрэгтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах хэрэгцээ шаардлага үүссэн, мөн манай улсын иргэдийн гадаад улсад зорчих тоо жил ирэх тусам өсөж байгаатай холбоотойгоор гадаад улсад гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас өртөж хохирох, хууль ёсны эрх ашиг нь зөрчигдөх явдал нэмэгдсээр байна.

Монгол Улсын хэмжээнд 2025 оны жилийн эцсийн цахим орчинд үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 14638 буюу өмнөх оноос 12.1 хувиар, мансуурах үедээ үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 324 буюу өмнөх оноос 30.1 хувиар, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах гэмт хэрэг 305 буюу өмнөх оноос 21 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байгаа бөгөөд хилийн чанадад сурч, ажиллаж, амьдарч, дамжин өнгөрч буй Монгол Улсын иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, өртөж хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, үндэстэн дамнасан, зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх, таслан зогсоох чиглэлээр гадаад улсын цагдаа, хууль сахиулах байгууллагатай мэдээ, мэдээлэл шуурхай солилцож, хамтран ажиллах үндсэн үүрэг бүхий цагдаагийн атташе, олон улсын эрүүгийн цагдаагийн байгууллага-Интерполд алба хаагч томилон ажиллуулах шаардлагатай болсон.

4.Төрийн албаны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2 дахь заалтад Төрийн албанд мэргэшсэн тогтвортой байх зарчмыг баримтлахаар заасныг хэрэгжүүлэх, түүнчлэн Тагнуулын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Тагнуулын ерөнхий газрын даргаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан, сүүлийн 5 жил төрийн албанд тасралтгүй ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэнийг Ерөнхий сайд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн санал болгосноор Засгийн газар 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.”, Авлигын эсрэг хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Авлигатай тэмцэх газрын даргыг Ерөнхий сайдын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилгооны сонсгол хийж 6 жилийн хугацаагаар томилно.” гэж тус тус зохицуулсантай адилтган төрийн тусгай чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг мөн тодорхой хугацаагаар томилдог, чөлөөлдөг зохицуулалтыг бий болгох асуудлыг нэг мөр шийдвэрлэх зүйтэй байна.

4.2.Зөвлөмж

1.Цагдаагийн байгууллагын удирдлагыг 6 жилийн хугацаагаар томилдог болгох;

2.Тус байгууллагын даргыг томилох, чөлөөлөх, түдгэлзүүлэх, түүний бүрэн эрхийн хугацааг бий болгох;

3.Алба хаагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирсон болон холбогдсон, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг болон тэдний аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор дуу-дүрсний төхөөрөмжөөр хангах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох;

4.Үндсэн хуульд зааснаар Монгол Улсын иргэн халдашгүй чөлөөтэй байх эрхтэй бөгөөд хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч баривчлахыг хориглосон тул журмаар зохицуулагдаж байгаа замын хөдөлгөөн зохицуулах, тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоох зохицуулалтыг тус хуульд тусгах;

5.Гадаад оронд ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэдийнхээ эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад “цагдаагийн атташе”, мөн олон улсын эрүүгийн цагдаагийн

байгууллага-Интерполд цагдаагийн алба хаагчийг тус тус томилуулан ажиллуулах;

6.Цагдаагийн албаны тухай хуулийн заалтуудыг бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэх хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан өнгөрсөн хугацаанд Цагдаагийн албаны тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад бий болсон туршлага, учирч болзошгүй эрсдэлийг тооцоолж боловсруулах шаардлагатай байна.

---o0o---